

NAJSTAREJŠA SLOVENSKA REVIJA, KI ŠE IZHAJA

PLANINSKI

U E S T N I K

7-8
2023

Z NAMI NA POT
**Pale di San
Martino**

TEMA MESECA
**Sedemdeset let
prvega vzpona
na Everest**

INTERJU
Jože Rovan

IZ PLANINSKE ZALOŽBE – IZDELEK MESECA

VODNIK JULIJSKE ALPE: JUŽNI DEL, Andraž Poljanec

V knjižici je avtor zbral in predstavil vse markirane planinske poti ter večino poti in stezic na območju med Jelovico in Polovnikom. Vmes spoznamo še sredogorske vrhove Ratitovca, Soriške planine, predstavljen je dolg Bohinjsko-Tolminski greben ter razčlenjena Krnska skupina.

Vodnik prekaljenega pisca Andraža Poljanca vestno in sistematično opisuje tako markirane planinske poti kot tudi še številčnejše neoznačene poti.

CENA: V času od 1. 8. do 31. 8. 2023 lahko vodnik kupite po akcijski ceni s 50-odstotnim popustom: **14,95 €*** (redna cena: 29,90 €*).

PRAVLJIČARIJA POD TRIGLAVOM, Kristina Menih

V zadnji dolini pod Triglavom se končuje človeku poznano življenje in se začneja domišljjski svet sanj. Prijateljstva med hišno ljubljenko, pitbulko Dixie, medvedom Demom, ježkom Pleškom, vilami, škrti in drugo visokogorsko in obmorsko družino so še kako mogoča, zanimiva in tudi poučna.

CENA: V času od 1. 9. do 30. 9. 2023 lahko knjigo kupite po akcijski ceni s 50-odstotnim popustom: **8,95 €*** (redna cena: 17,90 €*).

OSNOVE PLANINSTVA, Jože Drab

Za varnejše obiskovanje gora vam PZS priporoča priročnik *Osnove planinstva*. Sestavljajo ga teme, ki jih mora poznati vsak obiskovalec gora.

- Priporočila za varnejše obiskovanje gora (pravilna izbira in uporaba opreme, priprava na turo, poznavanje nevarnosti, vreme, prva pomoč, orientacija, tehnike gibanja).
- Predstavitev domačih in tujih gorstev ter njihov nastanek in zgradba, rastlinstvo, živalstvo in zgodovina gornišstva.
- Predstavitev organiziranega planinstva pri nas in pomen družabnosti.

VABLJENI K NAKUPU!

I N F O R M A C I J E · N A K U P · N A R O Č I L A

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE, PLANINSKA TRGOVINA PZS

NA SEDEŽU Ob železnici 30a, Ljubljana, v času uradnih ur
(v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure; odmor za malico: 10.30–11.00).

PO POŠTI p. p. 214, SI-1001 Ljubljana

PO TELEFONU 01 43 45 684 v času uradnih ur brezplačna telefonska številka 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu)

PO FAKSU 01 43 45 691

E-NAROČILA trgovina@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>.

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana • telefon: 08 380 67 30 • faks: 04 589 10 35 • e-naročila: info@planinskimuzej.si

IZDAJATELJI IN ZALOŽNIK

Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja osemnajstega v mesecu.

Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke, ki še niso bili objavljeni nikjer drugje. 123. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA

Planinska zveza Slovenije

Uredništvo Planinskega vestnika

Ob železnici 30a, p. p. 214

SI-1001 Ljubljana

T: 01 434 56 90, F: 01 434 56 91

E: pv@pzs.si

www.planinskivestnik.com

www.pvkazalo.si

www.facebook.com/planinskivestnik

ODGOVORNI UREDNIK

Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR

Emil Pevec (tehnični urednik), Marta Krejan Čokl, Zdenka Mihelič, Irena Mušič Habjan, Mateja Pate, Dušan Škodič, Tina Leskošek, Mire Šteinbuch

ZUNANJI SODELAVCI

Peter Šilak, Mitja Filipič, Jurij Ravnik, Miha Pavšek

LEKTORIRANJE

Marta Krejan Čokl, Mira Hladnik, Vera Šeško, Sonja Čokl, Darja Horvatič (korektorica)

OBLIKOVANJE

Mojca Dariš

GRAFIČNA PRIPRAVA IN TISK

Schwarz print, d. o. o.

Tiskano na NEO MATT papirju, Triglav papir

NAKLADA: 4200 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljajanja nenaročenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni nujno tudi mnenje uredništva in PZS. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije, Ob železnici 30a, p. p. 214, SI-1001 Ljubljana, po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po telefonu 080 1893 (24 ur na dan) in na naslovu: <https://clanarina.pzs.si/vestnik.php>.

MODRA ŠTEVILKA

080 18 93

Transakcijski račun PZS

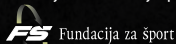
IBAN: SI56 6100 0001 6522 551

SWIFT: HDLSI22

DELAVSKA HRANILNICA D.D. LJUBLJANA

Naročnina 42 EUR, 66 EUR za tujino, posamezna številka 4,20 EUR, poletna številka 4,90 EUR. Člani PZS so upravičeni do 25 % popusta na letno naročnino Planinskega vestnika (31,50 EUR). Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odgovore do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport RS in Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI

Poletje je čas za izlete; na Passo Rolle v Dolomitih

Foto Tjaša Trošt

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje in plezanja po gorah po navodilih iz te revije.

Kako je človek stopil na vrh sveta – in ga pomendral

“Ves svet je ležal pod mojimi okornimi čevlji,” se je tistega dne, 29. maja 1953, spominjal Edmund Hillary. Pred sedmimi desetletji je z osvojitvijo tako imenovanega tretjega zemeljskega pola izpolnil velike angleške sanje, mladi kraljici Elizabeti pa simbolično prispeval dodaten kronski dragulj – novica o velikem uspehu je namreč prišla v Anglijo prav na dan njenega kronanja.

Istega leta se je v Himalaji zgodil še drugi zelo pomembni alpinistični podvig, osvojena je bila “Gola gora”, Nanga Parbat. Glavni junak je bil nedvomno avstrijski alpinist Herman Buhl, ki se je tedaj popolnoma sam v strašnem naporu prebil do vrha gore, se napol mrtev od izčrpanosti vrnil v bazo, toda tam namesto ovacij pri članih svoje odprave naletel na grde poglede in veliko nevoščljivost.

Oba pomembna mejnika himalajizma nosita s seboj svoje zelo različne junaške zgodbe, pravzaprav drame, ki bi si jih težko izmislili tudi najboljši filmski scenaristi. O njih so se pisale knjige in ob njih so se ježili lasje bralcem še cela desetletja po vsem svetu.

Toda generacija teh “kiplingovsko” navdihnenih osvajalcev sveta je odšla v večnost in splošni napredek je temeljito spremenil naš planet. Obe mogočni gori, o katerih pišemo v tej poletni številki, sta še vedno enako visoki, kot sta bili, le da je eno od njiju zaradi njenega primata doletela uničujoča komercializacija, druga pa je še danes v domeni vrhunskih alpinistov. Slovenci smo na obeh gorah pustili velik pečat in naši alpinisti so se tudi zaradi njiju uvrstili med najboljše na svetu. Predvsem pa sta gori v našem prostoru takrat ustvarili psihično stanje, zaradi katerega smo ju doživljali kot film, ki nas je potegnil vase in nas ni izpustil, dokler se ni odvil zadnji kader.

Odprava Everest 1979 pod vodstvom Toneta Škarje je spisala vrhunsko in hkrati tragično poglavje našega himalajizma, ko sta prva Slovenca 13. maja 1979 obsedela pri kitajski piramidi na vrhu sveta in simpatično “nista vedela, kaj bi”. Skupni cilj, uspeti v imenu svojega naroda, je bil zanju dosežen. Mi doma smo iz dneva v dan čakali na novice iz baznega tabora in ob uspehu nas je kar razganjalo od ponosa. Žal je dan po uspehu nesrečna smrt Ang Phuja prekinila to silno navdušenje, ponos pa je kljub temu ostal.

Nanga Parbat je bil tako za nas kot za Tomaža Humarja avantura, ki je spadala v nek drugi čas, saj se je dogajala meseca avgusta 2005. Medijsko je bila podprta v realnem času, zato pa še toliko bolj pretresljiva in ranljiva. Zaradi razvoja spletnih medijev se je pojavilo mnogo ljudi, kakršnih dotodanja alpinistična scena ni bila vajena. Čeprav so nekateri vse življenje samo skozi okno gledali hrib za domačo hišo, so se nenadoma spoznali na razmere, v katerih je Tomaž Humar obtičal ujet v brezizhodno past. Sledilo je dramatično in odlično koordinirano helikoptersko reševanje, ki se je, čeprav na meji mogočega, končalo uspešno kot še nobeno podobno do tedaj. Naš Gozdni Joža, kakor so ga klicali, se je po tednu negotovosti spet pojavil živ in zdrav med nami in spet smo vsi skupaj lahko v olajšanju zadihali.

Obe slovenski dejanji na Everestu in Nanga Parbatu, sta se zgodili precej po prvih pristopih nanju. Zato bo tokrat govor predvsem o tem, kako sta bila postavljena dva izmed najpomembnejših mejnikov osvajanja najvišjih gora našega planeta.

Uredništvo Planinskega vestnika pa vam, zvestim bralcem želi prijetno poletno branje, lepo vreme in predvsem varen korak na vaših poteh.

UVODNIK
1 **Kako je človek stopil na vrh sveta – in ga pomendral**

Dušan Škodič

OBLETNICA
4 **Sedemdeset let skomin in degradacije**

Dušan Škodič

OBLETNICA
18 **Gola gora**

Andrej Mašera

INTERUJU
26 **Računam na redno financiranje koč**

Vladimir Habjan

DOŽIVETJA
30 **Med Tolminskim in Bohinjem**

Majda Debeljak

ODPRAVA
36 **Po verigi draguljev do vrha**

Mire Steinbuch

Z NAMI NA POT
41 **Pale di San Martino**

Andrej Mašera

SPOMINI NA ODPRAVO
55 **Sneg nad džunglo**

Mitja Jesenovec

TUJINA
66 **Monte Perdido**

Špela Recer

INTERJUJ

70 **Janja Vidmar**

Vladimir Habjan

GORSKA NARAVA

74 **Divji petelin**

Brigita Oblak

DOŽIVETJE

77 **Zeusov prestol**

Vid Legradić

GORSKI TEK

80 **Kako naprej?**

Tomo Šarf

U (NE)ZNANO

82 **Črno jezero pod Krnesom**

Franci Horvat

PLANINSKI PRAZNIK

84 **Živahen planinski dan na Kalu**

Zdenka Mihelič

PLEZANJE

86 **Našla sem strast!**

Mira Petek

U TUJIH GORAH

88 **Laguna Tonček**

Janez Mihovec

U SPOMIN

90 **Nada Praprotnik**

Joža Mihelič

GLASBENI ALBUM

92 **Najlepše planinske pesmi**

Zdenka Mihelič

94 **NOVICE IZ VERTIKALE**

96 **LITERATURA**

97 **PLANINSKA ORGANIZACIJA**

99 **U SPOMIN**

**USEBINE USEH
PLANINSKIH VESTNIKOV
OD LETA 1895 DALJE NA
WWW.PUKAZALO.SI**

Sedemdeset let skomin in degradacije

Mont Everest, 8848 metrov

"Kakor zle prikazni teme, ki jih preseneti luč, so se oblaki ob našem prihodu razblinili in prizorišče se je odkrilo v vsej širini. Severni greben Everesta je bil čist in svetel celo pred sončnim vzhodom. Na sedlo smo prišli ob petih: fantastično lep prizor! Končno smo lahko opazovali Zahodno globel, strahotno mrzlo in odbijajočo v senci Everesta ..."

George Leigh Mallory, Dnevnik, 1921

Fantastično vznemirljiva, pretresljiva in tudi žalostna je zgodovina osvajanja najvišje gore sveta, razpeta od stoletnega sanjarjenja o vrhu, do prvega uspeha in komercializacije gore, zaradi katere je od nje ostala v glavnem le še blagovna znamka.

Iskanje najvišje gore sveta

Svetovna javnost do sredine 19. stoletja sploh ni vedela, kje se dviga najvišja gora na našem planetu. Leta 1802 so Britanci začeli izvajati veliko trigonometrično raziskavo Indije, ki je bila tedaj del ogromnega britanskega imperija. Namen raziskave je bil določiti lokacije, višine in imena najvišjih gor sveta. Geodeti so začeli delati na jugu Indije in se počasi pomikali proti severu z velikanskimi, posebej za to nalogo izdelanimi teodoliti, da bi čim natančneje izmerili višine z velikih razdalj. V tridesetih letih 19. stoletja so dosegli himalajsko pogorje, vendar Nepal takrat Britancem ni hotel dovoliti vstopa zaradi suma o njihovih pravih namenih. Geodeti so bili prisiljeni nadaljevati meritve južno od Nepala, kjer sta jih spremljala slabo vreme in malarija, zaradi katere so trije člani ekipe umrli.

Atmosfera je bila za merjenje s teodolitom dovolj čista le kakšne tri mesece v letu. Vseeno so nadaljevali in leta 1847 opravili nekaj opazovanj s postaje Sawajpore na vzhodnem koncu Himalaje. Pri tem so prvič določili skupino zelo oddaljenih himalajskih vrhov in med njimi enega, ki se je pokazal izza Kangčendzenge, 8586 metrov – ta je od leta 1838 veljala za najvišjo goro sveta.¹ Opazovani vrh pa je bil oddaljen kar 230 kilometrov, zato so bila za potrditev potrebna bližja opazovanja.

Skrivnost se je začela razpletati leta 1849. V tistem času je raziskovalno ekspedicijo vodil Andrew Scott Waugh, visoki britanski vojaški častnik in generalni geodet Indije. Waugh je tega leta na območje poslal

¹ V poznem 19. stoletju so mnogi evropski kartografi menili, da je ime najvišje gore sveta Gaurišankar (*Gauri Shankar*), kar je bila zmeta zaradi imen, saj je to ime 7181 metrov visoke gore med Katmandujem in Everestom.

pomočnika Jamesona Nicholsona, ki je s seboj vzel največji teodolit in se približal gori, kolikor se je dalo – a tudi na najbližji lokaciji je bil še vedno oddaljen 174 kilometrov. Njegovi neobdelani izračuni so kazali na višino okoli 9200 metrov, vendar ni upošteval napake zaradi loma svetlobe, ki nastane pri meritvah z velike razdalje, bilo pa je že jasno, da je vrh višji od Kangčendzenge. Eden od Waughovih pomočnikov je za potrebe meritev označil vrhove na opazovanem območju z rimskimi številkami, pri čemer je najvišji med njimi dobil delovno ime Peak XV (Vrh 15).

Uradna objava, da je Peak XV najvišji, je bila začasno še odložena. Waugh je Nicholsonove podatke skupaj s svojim osebjem preračunal skoraj dve leti, pri čemer se je moral spopasti s težavami zaradi loma svetlobe, barometriškega tlaka in temperature, ki lahko povzročijo napake pri optičnih merjenjih. Nazadnje je marca 1856 svoje ugotovitve objavil v

pismu svojemu namestniku v Kalkuti in zapisal, da je Peak XV visok 8840 metrov, kar je zelo blizu dejanski višini. Meritve je Waugh opravil v angleških enotah in po naključju so se mu izračuni izšli na natanko 29.000 čevljev. Tako okrogla številka bi lahko povzročila vtis, da je šlo za zaokroženo meritev, zato je kot uradno višino navedel 29.002 čevlja, Waughu pa menda nekateri še danes v šali pripisujejo, da je bil "prvi človek, ki je postavil dva čevlja na vrh Everesta". Načelo trigonometrične raziskave je bilo, da se vestno zapišejo lokalna imena gora, in možno je, da Waugh zaradi velike oddaljenosti ni vedel za tibetansko ime Čomolungma (Mati boginja sveta). Goro z delovnim imenom Peak XV je krstil po bivšem generalnem geodetu Georgu Everestu, ki ga je sam nasledil. George Everest je temu imenu osebno nasprotoval in leta 1857 Kraljevi geografski družbi pisal, da se "Everesta" ne da zapisati v hindujščini niti ga ne more

Britanci, ki so imeli bogato tradicijo osvajanja neznanega sveta, so po več kot treh desetletjih obleganja osvojili tretji zemeljski pol, Everest. Foto Tomaž Marolt

Grafika iz leta 1890 s Himalajo in Everestom v daljavi
Vir [Wikimedia Commons](#)

noben "domorodec iz Indije" pravilno izgovoriti. Predlagano ime je kljub temu prevladalo in leta 1865 je Kraljevo geografsko društvo uradno sprejelo Mont Everest kot ime najvišje gore sveta.²

Ne glede na ime, najvišja točka na Zemlji ljudem že od vsega začetka jemlje dih, a od prve omembe do prvega uspešnega vzpona na vrh je moralo miniti

² Nepalci prisegajo na ime Sagarmata, vendar moramo vedeti, da to obstaja šele od leta 1960, ko je nepalska vlada ugotovila, da v svojem jeziku nimajo imena za najvišjo goro.

Evans in Bourdillon sedita izčrpana po vrnitvi, ko jima je do vrha zmanjkalo sto višinskih metrov. Na sebi imata še vedno dihalne aparate z zaprtim krogom.
Vir [Royal Geographical Society](#)

še celo stoletje. Everest je seveda pritegnil veliko pozornosti in zvrstilo se je več neuspešnih poskusov do tistega, katerega sedemdesetletnico obeležujemo letos. Ali pač?

Velika Britanija na poti do "tretjega zemeljskega pola"

Vodilna velesila, ki si je želela prva osvojiti najvišjo goro sveta, so bili brez nadaljnega Britanci. Imeli so bogato tradicijo osvajanja neznanega sveta in prirojeno pionirsko razmišljanje, ki je bilo značilno za britanski imperij. Ker jim kot prvim ni uspelo doseči severnega in južnega tečaja, so se poskušali prvi podati na tako imenovani "tretji zemeljski pol" in osvojiti Mont Everest.

Prve odprave so bile načrtovane za leti 1915 in 1916, vendar jih zaradi izbruha prve svetovne vojne ni bilo mogoče izvesti. Kraljevo geografsko društvo in Alpine Club sta načrtovanje odložila za nekaj let. Prva odprava je tako potekala leta 1921, bila je predvsem izvidniška in je imela namen raziskati možnost vzpona z vzhoda ali severa, ker je bil Nepal še zaprt za tujce. Na njej je George Mallory z doseženega Severnega sedla (North Col, 7020 metrov) ocenil, da z vzhoda ne bo šlo, bolje pa kaže čez severovzhodni greben. Ugotovil je, da je najprimernejši čas aprila ali maja, pred monsunskim obdobjem.

Britanci so se vrnila leta 1922 in poskusili s severa. Ta odprava je bila prva, katere glavni cilj je bil vzpon na vrh Everesta. Bila je času primerno vrhunsko opremljena, za vzpon v redkem zraku pa so alpinisti načrtovali uporabo ustekleničenega kisika v jeklenkah. Izkazalo se je, da je s pomočjo dodatnega kisika mogoče na velikih višinah dobro napredovati, čeprav je imel Mallory zaradi tega velike pomisleke in se je nameraval na vrh odpraviti brez te pomoči. Člana odprave George Finch in Geoffrey Bruce sta z uporabo kisika postavila višinski rekord 8320 metrov in kmalu je na podlagi lastnih

George Mallory v sredini je videti pripravljen, da se spoprime z goro, ki bo postala njegov grob. To je bila njegova tretja odprava na Everest. Andrew Irvine je levo od njega.

Arhiv knjižnice Durham University

izkušenj tudi Malloryju postalo jasno, da vzpona v smislu "fair playa" preprosto ni mogoče izvesti. Nadaljevanje proti vrhu pa je nenadoma prekinila tragedija. Botrovala ji je Malloryjeva naveza, za katero so se po zasneženem pobočju vzpenjale tri naveze nosačev. Prvi trije alpinisti so sprožili plaz, ki jih je le delno zasul, zato pa je plazovina odnesla nosače pod njimi, jih pomedla v ledeniško razpoko ter zatrpala s snegom. Umrlo je sedem ljudi in to je pomenilo konec odprave. Nesreča je bila predvsem posledica napake zaradi pomanjkanja izkušenj v Himalaji, ki jih alpinisti še niso premogli.

Po vrnitvi v Anglijo je imel Mallory niz predavanj, na katerih je občinstvo seznanil z dosežki druge odprave, predvsem pa je bil namen zbiranje sredstev za tretjo. Za tri mesece je odšel tudi na turnejo po ZDA in tam je nekemu novinarju na vprašanje, zakaj si tako želi povzpeti na Mont Everest, postregel z legendarnim odgovorom: "Ker je tam (Because it's there)."

Druga britanska odprava leta 1922 je pomenila tudi začetek večnega vprašanja glede podviga s "poštenimi sredstvi" in polemike o uporabi ali neuporabi dodatnega kisika v tako imenovanem "območju smrti", kakor so poimenovali višino nad 8000 metri.

Britanski alpinisti so imeli leta 1922 na voljo preproste dihalne aparate in oprtan nosilni okvir, na katerega so bile nameščene dve ali štiri jeklenke. Teža popolnega kompleta je znašala 14,5 kilograma, kar je poleg opreme pomenilo precejšnjo dodatno težo. Pri načrtovanem pretoku kisika bi jeklenke zadostovale za do osem ur uporabe. Dihalni aparati so bili robustni in so se veliko kvarili, v primerjavi z današnjimi so bile jeklenke napolnjene s precej nižjim tlakom. Alpinisti nad novotarijo niso bili najbolj navdušeni in

so, kolikor se je dalo, odlašali z uporabo. Najeti nosači so ta tehnološki čudež porogljivo imenovali kar "angleški zrak".

Tretja odprava je poskusila leta 1924. Glavni in najbolj izkušeni alpinist je bil 37-letni Mallory, učitelj po poklicu, ki je edini sodeloval na vseh treh odpravah. V zgodbi, ki že skoraj stoletje buri domišljijo skeptikov, je poleg njega nastopil še 22-letni oxfordski študent, veslač in alpinist, Andrew Irvine. Irvine v odpravo ni bil izbran ravno zaradi izjemnih plezalnih sposobnosti, bil pa je kot bodoči inženir koristen zaradi spretnosti z dihalno opremo. Mallory in Irvine sta se kljub starostni razliki hitro ujela, ko sta preživela precej časa skupaj na krovu med plovbo ladje v Indijo. Mallory je ocenil, da je privlačni mladenič "močan kot vol", čemur je mogoče pritrčiti z dejstvom, da je bil Irvine tedaj član posadke zmagovitega osmerca na veslaški regati, ki že skoraj dvesto let poteka med univerzama Oxford in Cambridge.

Zadnja fotografija Malloryja in Irvine, preden sta odšla na goro.

Vir Royal Geographical Society

Mallory in Irvine sta 8. junija zapustila višinski tabor na višini 8168 metrov, od koder sta se začela vzpenjati proti vrhu. Noel Odell, ki je bil tedaj v podporni funkciji, je zapisal, da ju je nazadnje videl ob 12:50 popoldne, ko so se nenadoma razkadile meglice, ki so prekrivale goro. Po njegovem mnenju sta se v tistem trenutku vzpenjala na t. i. "Drugo stopnjo" severovzhodnega grebena, ki je na višini 8610 metrov. Okoli štiri-deset metrov visoko navpično stopnjo naj bi prvi alpinist zmogetl v približno petih minutah, potem pa so Oddelov pogled spet zastrle meglice. Bil je zaskrbljen, ker se je zdelo, da Mallory in Irvine pet ur zaostajata za svojim predvidenim urnikom. Ob 14. uri je nenadoma začelo snežiti, kar je trajalo do 16. ure, na gori pa potem ni opazil več nobenega premikanja.

Oddelovemu pričevanju glede zadnje lokacije plezalcev, ko bi jima bila po preplezani "Drugi stopnji" skoraj na stečaj odprta pot proti vrhu, oporeka večina alpinistov, ki so kdaj videli to tehnično zelo težavno steno – sploh pa ne v petih minutah, kot je Oddel

Andrew Irvine in
George Mallory
Vir Wikimedia
Commons

izjavil za časopise. Ti so, željni senzacije, to seveda takoj pograbili in napisali, da sta alpinista najverjetneje dosegla vrh in se ponesrečila šele ob vrnitvi.

Pod pritiskom plezalske skupnosti je Odell pozneje večkrat spremenil svoje izjave glede mesta, kjer naj bi nazadnje videl dve piki, in tudi o takratni vidljivosti pozneje ni bil več prepričan. Tik pred smrtjo leta 1987 je priznal, da si pravzaprav nikoli ni bil na jasnem, kje na severovzhodnem grebenu je takrat videl dve črni piki.

Odkritje Malloryjevega trupla leta 1999, ki ga je iskala posebna odprava z namenom, da bi rešila uganko (*Mallory and Irvine Research Expedition*), je v dolino prinesla nova vprašanja brez odgovorov. Truplo je bilo na mrazu odlično ohranjeno. Huda poškodba zaradi sunka vrvi okoli pasu je nakazovala, da sta bila alpinista pri padcu navezana z vrvjo, vendar ne razkriva, ali se je padec zgodil ob vzponu ali šele v sestopu. Predvsem pa v Malloryjevih žepih ni bilo malega Kodakovega fotoaparata, ki naj bi jih alpi-

nista vzela s seboj, da bi naredila posnetke na vrhu. Dodatno je domnevo o doseženem vrhu podprla Malloryjeva hči, ki je do smrti trdila, da je oče nosil pri sebi fotografijo njene matere z namenom, da jo bo pustil na vrhu gore. Glede na odlično ohranjenost trupla in osebnih predmetov po njenem odsotnost te fotografije nakazuje, da je oče morda tistega dne vseeno dosegel vrh Everesta. Pomenljiv podatek so bila tudi ledeniška očala, ki so bila v žepu, kar kaže, da je umrl zvečer, potem ko jih je že snel. Kakorkoli že, dokaza ni, in vsaj dokler se ne bo našlo Irvinovo truplo, pri katerem bo tudi kamera s posnetkom z vrha, uspeh tretje britanske odprave na Everest ostaja zgolj mit.

Končno! Urh!

Čez devet let so se Britanci vrnili. Odprave v letih 1933, 1935 in 1936 niso naredile posebnega napredka ali pa jim je naskok na goro onemogočilo slabo vreme. Tudi sedma odprava leta 1938 ni segla čez 8300 metrov, potem pa je druga svetovna vojna ustavila zaporedne britanske poskuse.

Težke povojne razmere so upočasnile sapa britanskega leva, a ko si je opomogel, je leta 1950 nepričakovano sledilo popolno zaprtje Tibeta zaradi kitajske okupacije. Dostop na goro s severa je bil nemogoč.

Naslednje leto se je odprl svetu Nepal, toda z južne strani gore ni nihče poznal. Ponovno je bilo treba poslati izvidnico. Ta je ugotovila, da bi bilo možno napredovati z ledenika Khumbu čez ledeni slap proti sedlu med Everestom in Lotsejem ter dalje od Zahodne globeli po pobočju Lotseja na Južno sedlo in po grebenu na vrh.

Do leta 2022 naj bi
bilo po nekaterih
statistikah na
Everest opravljenih
okoli 12.000
uspešnih vzponov,
ki jih je izvedlo okoli
6.100 alpinistov.
Foto Klemen Gričar

*Hillary in Tenzing
na vrhu sveta
Vir Royal
Geographical
Society*

Spomladi leta 1952 so se v dirko za vrh z močno odpravo vmešali Švicarji. Prva odprava je utrla pot čez ledeni slap in se povzpela na jugozahodni greben. Alpinist Raymond Lambert in vodja Šerp, sirdar Tenzing Norgay, poznejši član zmagovite odprave, sta morala obrniti na rekordnih 8600 metrih, nadaljnje poskuse je preprečil premočan veter. Že jeseni je bila pod goro nova švicarska odprava, ki pa je naletela na slabo vreme, smrtno se je ponesrečil tudi eden od Šerp in odpravo so prekinili.

Britancem je bilo jasno, da so jim Švicarji cilj, ki so ga oblegali že trideset let, skoraj speljali pred nosom, zato niso smeli odlašati. Leta 1953 je v Nepal prispela deveta britanska odprava, ki jo je vodil polkovnik John Hunt. Odbor Alpskega kluba in Kraljevega geografskega društva ga je povabil, naj vodi odpravo na Everest. Vsi so za vodjo pričakovali Erica Shiptona, ki je leta 1951 vodil izvidnico, leta 1952 pa neuspešno odpravo na Čo Oyu, iz katere je bila izbrana večina plezalcev. Vendar se je odbor odločil, da bodo Huntove izkušnje z vojaškim vodenjem zagotovile najboljše možnosti za uspeh. Način, na katerega so zamenjali Shiptona, je povzročil med plezalci precej slabše volje, toda Britanci so se čutili pod pritiskom, saj so Francozi že dobili dovoljenje za leto 1954, Švicarji pa leto za njimi, kar je pomenilo, da bodo naslednjic na vrsti leta 1956 ali pozneje.

Vzpona na vrh sta se konec maja lotila dva para alpinistov. Prvi par sta bila 29-letni Tom Bourdillon, ki je skupaj z očetom (oba sta bila znanstvenika z Oxforda) posebej za odpravo pomagal razviti eksperimentalni dihalni aparat z zaprtim krogom, in Charles Evans, 35-letni namestnik vodje Hunta. Drugi par sta bila Edmund Hillary, 34-letni alpinist iz Nove Zelandije, ki je bil poleti poklicni čebelar³ in pozimi predvsem

plezalec, ter 39-letni sirdar Tenzing Norgay. O njem je Hillary zapisal, da si ga je izbral v par zato, ker je imel bistveno večje osebne ambicije kot katerikoli drug Šerpa, ki ga je spoznal. O tem nihče ni dvomil, saj je bil to že šesti Tenzingov poskus na Everest.

Po treh tednih aklimatizacije na okoliških vrhovih in zavarovanju prehoda čez ledeni slap ter transportu zalog je bil teren za naskok na goro pripravljen. Vreme je vztrajno držalo in kazalo jim je odlično. Za plezanje na velikih višinah so imeli dva različna tipa dihalnih aparatov. Omenjenega Bourdillonovega z zaprtim sistemom, v katerem se je izdihani zrak recikliral, ter odprti sistem, pri katerem se je izdihani zrak sprostil v atmosfero. Poskusni zaprti sistem je imel daljši čas delovanja, vendar se je pogosto kvaril.

Hunt je nazadnje odločil, da bosta kot prvi par z zaprtim sistemom poskusila Bourdillon in Evans, kar je bilo logično, saj je bil le Bourdillon kos svojemu eksperimentalnemu sistemu. Hillary in Tenzing bi jima sledila z dihalnima aparatoma z odprtim sistemom.

*Hillary in Tenzing po
uspešnem vzponu
Vir Wikimedia
Commons*

³ Hillary je doma z očetom in bratom skrbel za 1600 čebeljih panjev. Delo s prenašanjem 40-kilogramskih zabojčkov z medenim satjem in po nekaj deset čebeljih pikov dnevno ga je po njegovih besedah dobro utrdilo.

Vrnitev v dolino po enem mesecu, večni slavi naproti
Vir New Zealand Geographic

Lepo vreme je vztrajalo in prvemu paru je 26. maja uspelo priti na južni vrh Everesta, 8750 metrov. Do vrha ju je ločilo še sto višinskih metrov, toda pestile so ju težave z aparatom, zato sta bila fizično in psihično preveč izčrpana, da bi ob 13. uri lahko nadaljevala proti vrhu, kjer je bilo videti še nekaj tehničnih težav, zato sta se obrnila navzdol.

Dva dni pozneje sta Hillary in Tenzing s pomočjo podporne ekipe prenočila v zadnjem taboru, na višini 8500 metrov. Zgodaj zjutraj 29. maja sta nadaljevala in ob 9. uri dosegla južni vrh, kjer sta odnehala Bourdillon in Evans. Zadnja ovira, približno na pol poti med južnim vrhom in vrhom Everesta, je bila strma stopnja skal in ledu, pozneje poimenovana kot Hillaryjeva stopnja. Ko jima jo je uspelo z veliko težavo preplezati, je bila pot proti vrhu široko odprta.

Ura je bila 11:30, ko se je Hillary obrnil k Tenzingu, segla sta si v roki in se objela.⁴ Po petnajstih minutah na najvišji zemeljski točki sta se odpravila navzdol, svoji večni slavi naproti.

V Londonu so nestrpno pričakovali novico, ki je prispela še pravočasno, da je bila objavljena v izdaji z dne 2. junija. Naslov nekega londonskega časopisa "Vse to in še Everest!" se je nanašal na dejstvo, da je bila ravno tega dne okronana kraljica Elizabeta II. Po letih pomanjkanja med drugo svetovno vojno in po njej ter izgubi mogočnega imperija je uspešen vzpon na Everest prišel kot kronsko darilo in je blagodejno deloval na britansko javnost. Vsi člani odprave so bili še več mesecev vabljeni na zabave in bankete, vodja Hunt in oba zmagovalca pa so po ukazu mlade kraljice prejeli visoke častne nazive.

Najvišja gora sveta je bila dosežena in "kazalo je, da sta prvopristopnika vsem drugim pustila le še ostanke", je pred dvajsetimi leti v uvodniku ob 50-letnici dogodka zapisal Tone Škarja. Spominjal se je, kako sta bila leta 1979 s Tomažem Jamnikom gosta na visokem sprejemu pri gospe Elisabeth Hawley, na katerem je bil

⁴ Novinarji so stalno vrtali vanju, kdo je prvi stopil na vrh, čeprav sta ves čas razlagala, da sta to storila hkrati. Po nekaj letih je Tenzing izjavil, da je bil Hillary malce pred njim.

prisoten tudi Edmund Hillary. Škarja ga je ob tej priložnosti seznanil z našo namero (prvenstveno smerjo po Zahodnem grebenu). Po tistem je Tone v dnevnik napisal: "Naša smer se mu zdi zanimiva, menim pa, da se človeku, ki je prvi prišel na najvišji vrh sveta, zdi precej nepomembno, kje in kako bodo še drugi lezli gor."

Čas je pokazal, da glede tega Everest ni nič drugačen od drugih gora, kjer se večina obiskovalcev zadovolji s potjo, ki jih najlažje pripelje do cilja, redkejšim pa je cilj iskanje težje poti do vrha. Toda Everest, ki je bil leta 1953 osvojen, še ni bil premagan s "poštenimi sredstvi" in v zraku je viselo vprašanje, na katero si dolgo nihče ni upal na glas odgovoriti, da je mogoče. Bilo je vprašanje uporabe dodatnega kisika.

Everest brez dodatnega kisika

Leta 1978 sta Reinhold Messner in Peter Habeler opravila prvi vzpon na Everest brez dodatnega kisika. S tem sta premagala eno zadnjih ovir človeške zmogljivosti in dokazala, da se da priti na najvišjo zemeljsko točko tudi "by fair means". Njun vzpon je bil v alpinizmu enak prvemu pristanku človeka na Luni. Toda ko so mediji razglasili Messnerjev in Habelerjev dosežek, so bili odzivi različni. Za tiste, ki niso doumeli razlike med plezanjem z dodatnim kisikom in brez njega, je veljalo le dejstvo, da se je na Everest leta 1953 prvi povzpел Edmund Hillary in pika! Pri drugih se je pojavil velik dvom ali pa so temu, kot Tenzing in še nekateri, tudi javno oporekali. Motilo jih ni le to, da je dotlej veljalo prepričanje, da človek tega fizično ne zmore, oba alpinista sta bila tudi mnogo prehitra v primerjavi s tistimi, ki so že stali na vrhu in uporabljali dodatni kisik. Vendar sta 33-letni Messner in 35-letni Habeler vztrajno trdila, da jima je uspelo iz IV. višinskega tabora na sedlu med Lotsem in Everestom, 7900 metrov, doseči vrh v manj kot osmih urah, kar je bilo precej hitreje, kot so se vzpenjali plezalci, ki so uporabljali dodatni kisik.

Reinhold Messner in Peter Habeler leta 1978
Vir outdoorsteam.at

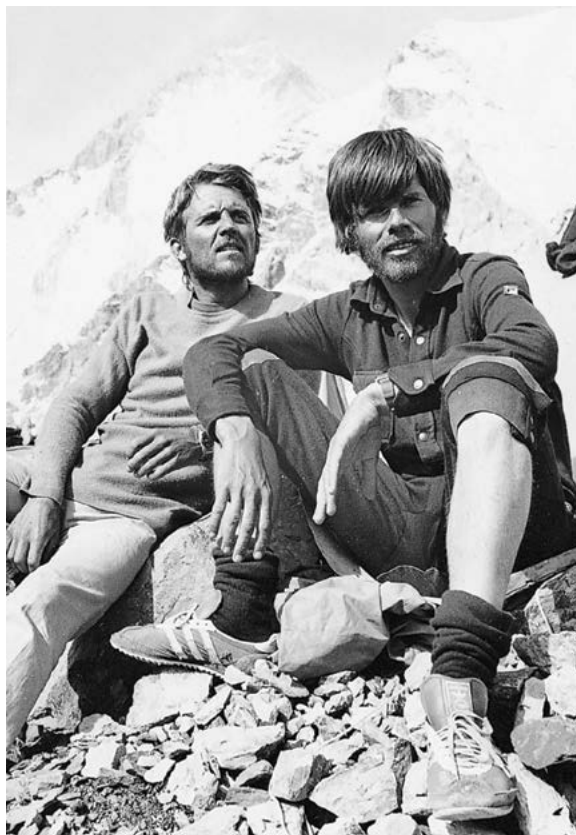

Na vrhu sta preživela petnajst minut, nato sta se vrnila v tabor – vsak zase. Njun sestop je bil še bolj bliskovit. Habeler ga je tudi s pomočjo dričanja opravil v eni uri, Messner je potreboval 45 minut več. Zato je britanski snemalec Eric Jones, ki ju je čakal v taboru IV, po radiu sporočil režiserju dokumentarnega filma o odpravi *Everest Unmasked*: "Nekaj je narobe, prehitro sta se vrnila." Svetovni časopisi so bili takoj polni dvomov o njunem uspehu.

Messner in Habeler sta bila izjemna plezalca in sta bila izjemno hitra tudi za sedanji čas. Dobro sta se zavedala, da bodo dvomili o njunem podvigu. Na vrhu je Messner eno od svojih praznih baterij za fotoaparata privezal na kitajski stativ, da nihče ne bi mogel oporekati, da nista bila tam. Vendar pa je bilo dokazovanje trditve, da nista uporabljala kisika, bolj zapleteno. "Nekateri strokovnjaki," je Habeler zapisal v knjigi *The Lonely Victory* (Osamljena zmaga), so trdili, da sva si ga "vsaj v presledkih, ko se kamere niso vrtele, dovolila povohati".

Ko se je Messner vrnil domov, se je neusmiljeno spravljal na Tenzinga in dvomljivce. "To je čista zavist z njihove strani," je dejal za Reuters. "Ne morejo razumeti, da je nekdo naredil to, česar oni niso zmogli." Nekateri niso opazili, da se časi nenehno spreminjajo in da alpinizem napreduje tudi v Himalaji. Glavni vzrok za splošno sprejeto prepričanje, da človek ne more preživeti "čistega" vzpona na Everest, so bili predvsem plezalci sami. Le malo zdravnikov ali znanstvenikov je javno podalo strokovno mnenje o takšnem podvigu. Po drugi strani so sodobni plezalci začeli odklanjati velikost in počasno napredovanje odprav, ki so zaznamovale himalajizem v prvi polovici stoletja. Dodatni kisik je sicer še vedno veljal za ključnega, zlasti na Everestu, toda kot je štirideset let pozneje v intervjuju komentiral Habeler: "Če bi leta '75 ali '76 vprašali kogar koli, ki se je ukvarjal s himalajskim plezanjem, kaj bo naslednja velika prelomnica, bi vsak drugi odgovoril: Everest, brez uporabe dodatnega kisika."

Morali so priti ljudje, ki si bodo drznili dokazati, da je mogoče in da je zloglasno "območje smrti" relativno raztegljiv pojem. To so nakazovali tudi uspešni vzponi na nižje osemtisočake, nazadnje na drugo najvišjo goro sveta, K2, 8611 metrov. Istega leta se je nanjo povzpela manjša ameriška odprava. Vrh so dosegli štirje, od tega le eden s pomočjo dodatnega kisika, čeprav ni bilo tako načrtovano. Vzrok je bila odpoved dihalnega aparata pri enem iz prvega para plezalcev. Ko je ta pred začetkom končnega naskoka ugotovil, da s pokvarjenim sistemom ne more slediti tovarišu, je odložil nahrbtnik z jeklenkami v sneg in olajšan tovora sledil prvemu do vrha. Bil je neprimeren bolj premražen, zato pa je mnogo hitreje sestopil in dosegel višinski šotor, medtem ko je moral drugi prebiti ledeno noč nekaj sto metrov pod vrhom. Opogumljena s tem vedenjem sta se naslednjega dne tudi druga dva odpravila brez težke dihalne opreme, dosegla vrh ter varno sestopila.

Peter Habeler (levo) in Reinhold Messner (desno) po vzponu na Hidden Peak
Foto Arhiv Petra Habelerja

Veliko ljudi si je odnos med Messnerjem in Habelerjem zaradi zgodovinskega dosežka predstavljala kot idealno navezo dveh nadpovprečno sposobnih in enako mislečih bitij. Resnica je bila daleč od tega. Zgodovinar Maurice Isserman pravi: "Messner in Habeler sta imela s seboj kratko vrv, vendar sta bila z njo povezana le kratek čas. V resnici sta opravila dva samostojna vzpona brez dodatnega kisika. Kljub temu jima je spomladi leta 1978 za kratek trenutek uspelo stati skupaj, samima na vrhu človeških zmogljivosti." Čeprav prvi v Italiji in drugi v Avstriji, sta Messner in Habeler odraščala le petdeset kilometrov narazen. Postala sta zelo uspešna alpinistična naveza, ki pa je bila značajsko nasprotna. "Nisva prijatelja v običajnem pomenu besede," je Habeler zapisal v knjigi. "Messner je rojen v znamenju Device in se rad blešči. Jaz sem Rak, ki se zateče v svojo lupino."

Po trinajstih letih skupnega plezanja, ki sta ga začela leta 1965 z vzponom na Tofano di Rozes v Dolomiti, sta leta 1975 po novi smeri priplezala na Gašerbrum I., 8080 metrov. Bila sta prva, ki sta tak vzpon opravila brez pomoči nosačev in višinskih taborov, kar je pozneje postalo znano kot alpski slog in etični cilj himalajizma.

Režiser Dickinson, ki je snemal dokumentarec o njunem podvigu na Everest, ju je ocenil: "Najboljši opis Petra Habelerja je, da je normalen, Messner pa je najbolj zagnano človeško bitje, kar sem jih kdaj videl na planetu."

Ob pol šestih zjutraj, 8. maja 1979, sta se odpravila proti vrhu. Da bi čim manj časa preživela v velikih višinah, je bila njuna taktika: hitro gor in hitro dol. Poleg cepinov, puhastih kombinezonov, vrvi in male kamere nista imela skoraj nobene opreme.

Streha sveta nad ledenikom Khumbu.
V sredini pretežno skalnat Everest, levo
Changtse, 7543 m in Changzheng Peak,
6977 m. Desno se dviga povsem zasnežena
ostrica Nuptseja, 7861 m, še bolj desno, daleč
v ozadju ošiljeni Ama Dablam, 6812 m.
Foto Shutterstock

**WAY TO M.T.
EVEREST B.C.**

*"Božanski nasmeh" Nanga Parbata.
Severno, rakhiotsko pobočje gore, po
katerem so se poskušale povzpeti na
vrh predvojne nemške odprave, tudi
zmagovita leta 1953.
Foto Alamy*

Prometni zastoj na
Hillaryjevi stopnji
maja 2019
Foto Nirmal Purja,
Facebook

Vztrajno sta se vzpenjala skozi belino in se ustavila vsakih deset ali dvajset korakov, da sta se nadihala. Na Južnem vrhu sta se navezala okoli pasu s 15-metrsko vrvjo in Messner je preplezal strmo Hillaryjevo stopnjo, da je lahko posnel prihod Habelerja. Ura je bila 13:15, ko sta dosegla vrh in se utrujena objela.

Že po petnajstih minutah je Habelerja začela skrbeti otrplost roke in splošna okorelost, zato je dejal, da bo začel sestopati. Takrat sta se ločila in se spet srečala šele v taboru IV, kjer ju je čakal snemalec Jones. Messner je nekoliko zavlačeval trenutek uspeha na vrhu in si prevečkrat snel očala, ko je fotografiral, in to pozneje plačal. Ponoči so se mu roženice vnele in dobil je snežno slepoto, čeprav je najprej pomislil, da je izguba vida posledica poškodbe možganov zaradi pomanjkanja kisika, kot so ju nekateri že vnaprej strašili. Habelerju je tedaj pripisal zasluge, da mu je pomagal sestopiti z gore.

Do vrnitve domov so potihnili najglasnejši dvomi o tem, ali sta skrivaj uporabljala kisik. Dejstvo, da so jeklenke ostale spodaj, in pričanje vseh spremljevalcev so podkrepili njune trditve. Laganje bi zahtevalo sodelovanje vseh drugih članov odprave, kar pa bi bilo zelo težko glede na tekmovalnost v tem športu. Vsi nadaljnji Messnerjevi vzponi brez dodatnega kisika in številni drugi alpinisti, ki jim je to uspelo ponoviti, niso dopuščali nobenega dvoma, da sta že takrat govorila resnico.

Toda Habelerja pri naslednjih Messnerjevih podvigih ni bilo več zraven, ker sta se hudo sprla zaradi naslova Habelerjeve knjige *Osamljena zmaga*, saj naj

bi naslov avtorja postavljaj v ospredje. Režiser Dickinson je ta spor komentiral: "Pito je možno razrezati in razdeliti med dva človeka na več načinov. Čeprav bi se Habeler morda zadovoljil s slabo polovico, pa je Messner želel mnogo več."

Leta 1980 se je Messner znova povzpел na Everest, tokrat sam in brez dodatnega kisika, po težki novi smeri s severne strani. Habeler se je umaknil domov in se posvetil svoji zasebni smučarski in gorniški šoli, s katero je preživljal družino.

Po dveh desetletjih molka sta se končno pomirila in Habeler je priznal, da je bil spor med njima "majhna nepotrebna bedarija". "Brez Petra ne bi postal to, kar sem postal," je zatrdil tudi Messner ob štirideseti obletnici njunega velikega uspeha.

"Kar se danes dogaja na dveh glavnih dostopih na Everest, je čisti turizem," je spregovoril Messner v intervjuju za *Outside Magazine*. Habeler je bil podobno pikro razočaran nad sedanjim stanjem: "Trenutno je očitno najbolj pomembno, da pošljete vsemu svetu svoje dnevno sporočilo – na Facebook ali karkoli drugega, da ljudje lahko vedo, kje ste, kaj jeste in kolikokrat ste se danes usrali." Messner pa upa, da bo "naslednja generacija imela vsaj priložnost spoznati, kakšen je tradicionalni alpinizem."

Podvigi, kot so hitrostni vzpon španskega ultratekača Kiliana Jorneta, ki se je na goro povzpел iz baznega tabora v 26 urah brez kisika, ga ne navdušujejo preveč. "Imel bi desetkrat več spoštovanja do njega, če bi naredil novo smer na Everest. Danes hodi po moji poti le še nekaj tradicionalnih alpinistov. Imel sem veliko srečo, da sem bil alpinist v pravem obdobju. Takrat so ljudje že splezali na vse osemtisočake, toda vse velike stene in grebeni so bili še nedotaknjeni."

Everest kot blagovna znamka

Zgodovina se ponavlja. Tako kot je nekoč Hillary gledal na člane poznejših odprav, ki so po težjih smereh osvajale njegov cilj, tako so pozneje ti gledali na Messnerjeve podvige v alpskem slogu in tako zdaj on gleda na današnje "turistične in kaskaderske podvige".

Ko sta Habeler in Messner leta 1978 prišla na Everest, je bil ta pred njima osvojen 59-krat, kar se je v tistem času zdelo veliko. Toda tisti Everest se je močno razlikoval od gore, kakršna je danes. Na neki način je to tedaj še bila "nikogaršnja dežela brez mobilnega signala", toda "veliki E" so že oblikovale blagovne znamke, ego in množični mediji.

Kljub vsem naporom in pozornosti, ki je bila namenjena velikim odpravam, je do leta 1987 na vrh Everesta stopilo le okoli dvesto ljudi. Everest je desetletja ostal težaven vzpon za resne poskuse profesionalnih alpinistov in velike odprave, ki so bile običajne do začetka komercialne dobe v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, ko je vzpon na najvišjo goro sveta postal donosen posel in vaba za tiste, ki so bili pripravljeni plačati.

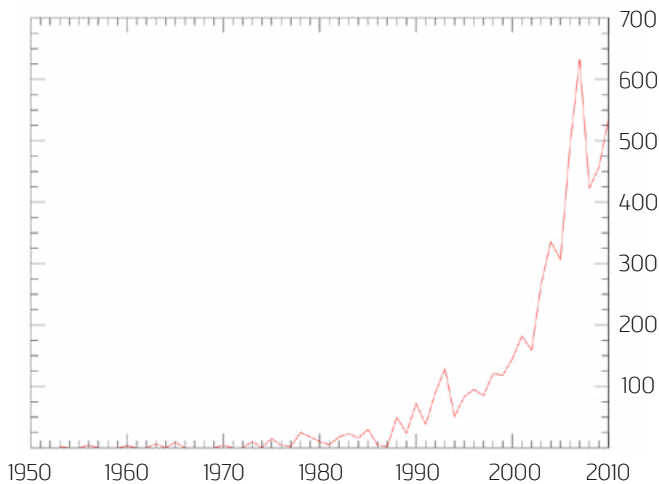
Posledice komercializacije te gore in eksplozije zanimanja ponazarja število vzponov nanjo. Analiza katastrofalne nesreče leta 1996 je pokazala, da je bilo glavni

del krivde ozko grlo na Hillaryjevi stopnji, kjer se je takrat nagnetlo preveliko število plezalcev (med 33 in 36), ki so hkrati skušali osvojiti vrh. V današnjem času bi ta številka ob lepem vremenu pomenila kvečjemu nenavadno dolgočasen dan na najvišji gori sveta.

Do leta 2022 naj bi bilo po nekaterih statistikah na Everest opravljenih okoli 12.000 uspešnih vzponov, ki jih je izvedlo okoli 6.100 alpinistov (nekateri vodniki in Šerpe imajo potrjenih celo več kot deset ali dvajset vzponov). Everest je še vedno skrajno resna gora, kjer se lahko poleg drugih nevarnosti vreme usodno spremeni in zahteva smrtni davek. Sezona 2015 je bila znanovana s številnimi smrtmi v baznem taboru – te so bile posledica orjaškega plazu, ki ga je sprožil uničujoč potres v Nepal.

Največja težava je realno gledano gneča na ozkih grlih, ki nastane, če se pojavi kratkotrajno obdobje lepega vremena v glavni sezoni med koncem aprila in koncem maja, ko vodstva vseh prisotnih komercialnih odprav presodijo, da je treba izkoristiti morda edino dobro priložnost v tistem letu. Ena takih je bila 23. maja 2019, ko se je v koloni na vrh zvrstilo okoli 358 ljudi, ki so plačali za svojo veliko avanturo. Zastoji so trajali po več ur skupaj in mnogi čakajoči so morali tvegati ozeblino ali višinsko bolezen. Umrli naj bi dva alpinista, kar je pravzaprav nenavadno malo. Za leto 2024 se že omenja, da bo število dovoljenj postalo štirimestno.

Aktualna statistika kaže, da je do zdaj na Everestu umrlo okoli 310 ljudi, kar sicer ni veliko v primerjavi z masovno obleganim in relativno lahkim Mont Blancom ali težjim in bolj zaželenim Matterhornom. Zaradi praktično nemogočega transporta pa je na Everestu ostalo okoli dvesto trupel umrlih ponesrečenih alpinistov, nekatera tudi tik ob poteh, kjer že leta predstavljajo morbidne orientacijske točke, po katerih se ravnaajo tisti, ki prihajajo za njimi.

Cena, ki jo interesantom za svoje storitve zaračunajo agencije, je z vključenim dovoljenjem povprečno 50.000 dolarjev na osebo, odvisno od paketa. Ker je takšna cena nekaterim ljudem relativno lahko dostopna, je tudi Everest v zadnjih treh desetletjih videl marsikaj – tudi nore rekorde. Trenutno velja za najmlajšega, ki je stopil na vrh, 13-letni fant, najstarejši pa jih je imel že častitljivih 80. Šerpa Rita Kami je stal na vrhu 27-krat, rekorder, ki je dosegel vrh iz baznega tabora, je porabil za to manj kot 11 ur. Vrh so že dosegli pozimi, se z njega spustili na smučeh in na snežni deski, z njega so jadrali s padalom, osvojili so ga že ljudje z amputiranimi udi in celo slepi, nekateri pa so se na vrhu poročili ... 📍

Viri
<https://www.alpintreff.de>
Outside Magazine
<https://mountainplanet.com>
<https://www.nzgeo.com>
<https://www.smithsonianmag.com>
<https://www.theguardian.com>

Statistika naraščanja vzponov na Everest po letu 1990
Vir Wikimedia Commons

Piramida Everesta se trudi prebosti nebo nad Himalajo.
Foto Klemen Gričar

Andrej Mašera

Gola gora

Pomembna sedemdesetletnica himalajizma

Dobro se spominjam, ko mi je moj nono za 12. rojstni dan podaril knjigo *Himalaja in človek* avtorjev Igorja Levstka in Janka Blažeja, ki je pri Planinski zvezi Slovenije izšla pol leta prej, novembra 1957. Kar zajetna knjiga s 360 stranmi je postala takoj moja ljubljanka, prebiral sem jo še mnogokrat po delih ali v celoti ter razmišljal in v svoji otroški domišljiji sanjaril o junakih, ki so v njej nastopali. Dolgo časa je bila poleg prevoda Herzogove *Anapurne* moja edina knjiga z gorniško tematiko, bila je poleg očetove spodbude eden tistih dejavnikov, ki mi je od mladih nog vnel ljubezen do gora.

V Knjigi *Himalaja in človek* me je poglavje o Nanga Parbatu takoj posebej pritegnilo, seveda je prvopristopnik Hermann Buhl postal moj takojšnji gorniški idol. Ko je obiskal Ljubljano, me je oče peljal na njegovo predavanje in tako sem imel srečo, da sem ga videl v živo. V svoji otroški domišljiji sem si ga predsta-

vljal kot nekakšnega silaka, zato me je rahlo "razočaral" s svojo drobno postavo in skromnim nastopom. Ob 70. obletnici njegovega slovitega solo vzpona na Nanga Parbat se spodobi, da se spomnimo vsaj nekaterih ljudi, ki so neizbrisno vpisali svoja imena v zgodovino te izjemne gore. Nekateri so se z nje vrnili ovenčani s slavo, mnogi pa so na njej ostali za vedno. O njihovih usodah je slovenski alpinist in himalajec Viki Grošelj pred leti napisal sijajno monografijo, ki po natančnosti in privlačni naraciji prednjači pred številnimi knjigami v tujih jezikih z enako ali podobno tematiko. Pred dvajsetimi leti

Diamirsko ostenje Nanga Parbata. V spodnjem delu, v vpadnici vrha poteka skalno rebro, po katerem je poskusil z vzponom A. F. Mummery. Po desnem delu pobočja gre smer Messnerjevega solo vzpona, v levem delu pa je Kinshoferjeva smer, ki danes velja z običajni vzpon na goro. V desnem delu je tudi Slovenska smer, ki sta jo leta 2011 splezali Irena Mrak in Mojca Švajcar. Foto Viki Grošelj

Nemško-avstrijska ekspedicija na Nanga Parbat leta 1934. V prvi vrsti z leve drugi Willo Welzenbach, tretji Peter Aschenbrenner in četrti vodja Willy Merkl. Vir knjiga Bechtold, Deutsche am Nanga Parbat, München, 1935.

sem ob 50. obletnici Buhlovega podviga tudi sam napisal članek za *Planinski vestnik*, v katerem sem natančno opisal njegovo nepozabno odisejajo na gori, in temu bi danes še komaj kaj dodal. Podrobnosti in okoliščine Buhlovega vzpona so med bolj poučenimi ljubitelji gora dobro znane, zato jih tu ne bomo ponavljali.

Prizorišče tragedij in zmag

Nanga Parbat je s svojimi 8126 metri deveta najvišja gora na svetu. Dviga se v najbolj na sever pomaknjeni pakistanski pokrajini Gilgit-Baltistan, jugovzhodno od globoke doline reke Ind. Čeprav je geografsko relativno blizu pogorju Karakorum, jo Ind loči od njega in jo zato prištevamo k Himalaji. Po relativni višini glede na okolico je Nanga Parbat drugi najvišji vrh na svetu, takoj za Mount Everestom. Ime izvira iz staroindijskega sanskerta, kjer besedi 'nanga parvata' pomenita Gola gora; domačini uporabljajo tibetansko ime Diamir ali Deo Mir, ki pa se nekako ni prijelo in se danes tako imenuje zahodna plat gore.

Masiv Nanga Parbata je v bistvu dolg greben, ki se razteza od jugozahoda proti severovzhodu. Na južno stran prepada 4600 m visoka Rupalska stena, najvišja stena na svetu, zahodno se dviga proti vrhu mogočna Diamirska stena, proti severovzhodu pa se razteza nekoliko bolj pohlevno, a še vedno visoko in nevarno pobočje Rakhiot; v grebenu nad njim je najpomembnejši vrh Rakhiot Peak, 7070 m, tri kilometre severno od glavnega vrha pa se dviga težko pristopen Severni vrh (North Peak), 7816 m.

Jugozahodno se proti vrhu Nanga Parbata pne tri-najst kilometrov dolg greben Mazeno, najdaljši greben himalajskih osemtisočakov, v katerem se niza osem vrhov, od katerih je večina visokih nad sedem tisoč metrov. Prečenje celotnega grebena, ki je uspelo šele leta 2012, predstavlja enega največjih podvigov v zgodovini himalajskih vzponov.

Albert Frederick Mummery – daleč pred svojim časom

Že na samem začetku svoje alpinistične zgodovine je Gola gora zahtevala prve žrtve. Vzpona se je lotil A. F. Mummery, rojen 1855 v Doverju v Veliki Britaniji. Ob koncu 19. stoletja je bil Mummery nedvomno ena vodilnih alpinističnih veličin na svetu, izrazit pristaša plezanja brez tehničnih pripomočkov (by fair means), človek visokih etičnih načel, ki je kljub pogosti bolehnosti v otroštvu in hude kratkovidnosti, z močno voljo premagoval vse življenjske ovire. Po smrti očeta, ki je bil župan Doverja, je preživel počitnice z bratom Williamom v Švici in se v hipu navdušil za gore in alpinizem. Leta 1871 se je kot šestnajstletnik povzpел na Matterhorn, v letih med 1879 in 1890 pa je s švicarskim vodnikom Alexandrom Burgenerjem, s katerim je ustvaril odlične prijateljske odnose, izvedel nekaj izvrstnih vzponov v Alpah (posebno nad Chamonixom) in Kavkazu. Izstopajo prvenstveni vzponi po Zmuttskem grebenu na Matterhorn, na Grands Charmoz, Aiguille Verte po pobočju Charpoua (brez derez!), posebno pa je zaslovel s prvim vzponom na drzno Aiguille du Grépon; med plezanjem po izpostavljeni počki blizu vrha ga je posnel član naveze Benedikt Venetz. Danes je to edina fotografija, ki Mummeryja kaže v akciji med plezanjem. Na Kavkazu se je povzpел na Dych Tau, 5203 m, leta 1894 pa je brez vodnika splezal po steni Brenva na Mont Blanc in s tem obrnil nov list v zgodovini evropskega alpinizma. Ni jasno, zakaj si je Mummery za svoj prvi obisk Himalaje izbral prav Nanga Parbat. Na pot se je podal v spremstvu treh alpinistov (J. N. Collie, G. Hastings, C. Bruce) in dveh nosačev Gurkov – Raghobirja Thape in Gamona Singha. Gori so se približali z juga pod Rupalsko steno, 4600 m visokega skalnatnega in lednega kolosa, kjer seveda niso niti poskusili z vzponom. Mummery je vodil svojo skupinico na zahodno stran gore, pod steno Diamir, ki je kazala

*Južna stena Nanga Parbata
v jutranjem soncu
Foto Alamy*

Leto 1934. Ko je že kazalo na uspeh: Ulrich Wieland po doseženem Srebrnem sedlu napreduje na Vzhodni greben. Vir knjiga Bechtold, *Deutsche am Nanga Parbat, München, 1935*

nekaj več možnosti, po njej pa so se podirali stalni kamniti in ledni plazovi. Srčni Anglež se očitno ni dobro zavedal, kako zahtevno in nevarno nalogo si je naložil. Hrabro se je lotil skalnega rebra po sredi Diamirske stene in je kljub stalnim plazovom z Raghobirjem in Singhom dosegel višino skoraj 6100 m. Ostali trije člani odprave se vzpona niti niso resno lotili in so kmalu odstopili od podviga. Mummery se je z obema Gurkoma skušal čez sedlo Diama prebiti na severno stran gore, na ledenik Rakhiot, a jih ni nihče več videl živih. Najverjetneje jih je pobral in pokopal plaz.

Mummeryjev koncept majhne odprave se je mnogo pozneje izkazal za najprimernejši način osvajanja himalajskih velikanov, njegov cilj pa je bil dopolnjen šele čez 58 let.

Nemške tragedije v letih pred 2. svetovno vojno

V tridesetih letih prejšnjega stoletja so se za obleganje Nanga Parbata odločili Nemci, ki so skupaj s Šerpami plačali grozljiv krvni davek. Gola gora je dobila naziv Gora smrti, Nemci pa so jo upravičeno imeli nekako za svojo in jo skušali osvojiti za vsako ceno. Posebno si je želel uspeha Willo Welzenbach, takrat gotovo najboljši evropski alpinist v lednem plezanju. Zaradi banalnega razloga, ker mu v službi niso dali dopusta, se prve odprave leta 1932 ni mogel udeležiti. Odpravo

je potem vodil Willy Merkl, Welzenbachov soplezalec v divjem neurju, ki sta ga preživela na Grands Charmozu. Med ostalimi udeleženci v odpravi so bili odlični alpinisti Peter Aschenbrenner, Erwin Schneider in Fritz Wiessner (ta je leto pozneje postal ameriški državljan). Pridružil se jim je tudi Američan Rand Herron, ki se je smrtno ponesrečil, ko je ob vračanju odprave splezal na piramido v Gizi (takrat je bilo to še dovoljeno) in pri sestopu strmoglavil.

Goro so naskočili s severa, bazni tabor so postavili na slikovitih Pravljicnih travnikih (Märchenwiese, ime je dal Merkl), nato pa napredovali po pobočju Rakhiot Peaka do tabora VII, na višini okoli 7000 m. Slabo vreme jim je preprečilo nadaljnji vzpon, zato so varno sestopili v bazo.

Leto 1934. Zdaj je šlo pa zares! Odpravo vrhunskih alpinistov je zopet vodil Willy Merkl, med udeleženci pa je bil tudi Willo Welzenbach. Odpravo je bogato financiral novi nacistični režim v Nemčiji in tudi udeleženci so bili *sit venia verbo*¹ večinoma zagrizeni nacisti. Ko je kmalu po začetku vzpona zaradi pljučnega edema umrl član odprave Alfred Drexel, so ga pokopali z vso naci koreografijo, zavitega v nacistično zastavo s kljukastim križem.

Vzpon je sprva potekal dokaj gladko, tako sta Aschenbrenner in Schneider čez Srebrno sedlo dosegla vznožje predvrha, kakih tristo višinskih metrov pod glavnim vrhom. Potem pa – katastrofa! Sprožil se je strašen vihar, ki je trajal dneve in dneve. Začela se je obupna borba za preživetje, tu ni bilo več nobenega organiziranega ukrepa, vsak je reševal svojo glavo. Najbolje sta jo odnesla Aschenbrenner in Schneider, ki sta sestopala s tremi Šerpami, a sta se nečastno odvezala od njih in jih prepustila usodi. Ostali so umirali drug za drugim, najprej Ulrich Wieland, potem je klonil veliki Willo Welzenbach, umrlo je tudi šest Šerp. Willy Merkl je mirno umrl leže v snegu, ob njem pa zvesti spremljevalec Šerpa Gaylay, ki je bil še dovolj pri moči in bi se še lahko poskusil rešiti, a je raje ostal pri bara sahibu do konca. Primerjajmo to častno dejanje s pobegom Aschenbrennerja in Schneiderja; to nam da misliti! Zadnji se je z gore rešil Šerpa Ang Tshering, ki se je sam boril za življenje kar sedem dni! Tri leta pozneje se je na Nanga Parbat odpravila dobro opremljena ekipa pod vodstvom Karla Wiena. Sedem Nemcev in devet Šerp je prenočevalo v taboru IV pod Rakhiot Peakom, ko se je utrgal serak in jih zasul s tonami snega in ledu. V spanju je umrlo vseh 16 članov odprave!

Leta 1938 je na Nanga Parbat vodil novo odpravo Paul Bauer, vodja več odprav na Kangčendzengo, z resnim namenom, da žrtev ne sme biti več. Našli so trupli Willyja Merkla in Gaylaya in ju pietetno pokopali v snegu. Ker se je vreme spet začelo slabšati, so se hitro umaknili z gore.

In še zadnja nemška zgodba pred vojno! Štiričlansko odpravo je vodil Peter Aufschnaiter, v njej je bil tudi

¹ Lat: Naj mi bo dovoljeno reči.

Heinrich Harrer, udeleženec zmagovite naveze, ki je leta 1938 prva preplezala razvpito severno steno Eigerja. Poskusili so se vzpeti po Diamirski steni, dosegli višino okoli 6000 metrov, vendar odnehali. Ko so v Karačiju čakali na ladjo za vrnitev domov, je izbruhnila 2. svetovna vojna in Angleži so nemške alpiniste internirali v Dehradunu v Indiji. Harrer in Aufschnaiter sta iz taborišča pobegnili in se po 627 dneh prebila čez Himalajo v Lhaso, prestolnico Tibeta. Harrer je postal mentor in učitelj mlademu Dalai Lami, Aufschnaiter pa je kot inženir projektiral kanalizacijo v glavnem mestu. Pod vplivom blage nravi tibetanskega voditelja in mirne budistične filozofije je Harrer, ki je bil sicer član SS-a, povsem spremenil pogled na svet. Ko so Kitajci leta 1951 zasedli Tibet, se je vrnil v domovino, kjer je napisal znano knjigo *Sedem let v Tibetu*, Aufschnaiter pa se je naselil v Nepal.

Hermann Buhl in dr. Karl Maria Herrligkoffer

Leta 1953, osem let po koncu strašne svetovne vojne, se je v Pakistan napotila nemško-avstrijska odprava, ki jo je vodil dr. Karl M. Herrligkoffer iz Münchna, ime, ki ga bomo v zgodovini himalajizma še velikokrat prebrali. V odpravi je bil zbran cvet nemških in avstrijskih alpinistov, najbolj bleščeče ime pa je bil Hermann Buhl, takrat že povsem uveljavljen vrhunski evropski alpinist iz Innsbrucka. Kot vemo, je bila odprava uspešna, na vrh pa je 3. julija prišel le Buhl v legendarnem solo vzponu, v katerem je v 41 urah premagal 1300 višinskih metrov gor in dol, prebil noč na višini 8000 metrov stoje na ozki polici – skratka, izvedel je enkratni podvig, ki ga je za vedno uvrstil med prvake svetovne alpinistične zgodovine.

In vendar se je sijajni vzpon končal z afero, ki se je končala na sodišču. Vzrok za to je bilo odklonilno stališče do Buhla s strani vodje odprave Herrligkofferja. Oglejmo si na kratko to kontroverzno osebnost, ki je dolgo igrala "vodilno" vlogo v nemškem himalajizmu. Dr. Karl Maria Herrligkoffer se je rodil leta 1916 očetu Rudolfu, ki je bil višji železniški inšpektor, in materi Theresi, roj. Merkl. Osnovno šolo in realno gimnazijo je obiskoval v Rosenheimu, nato pa se je odločil za študij medicine v Münchnu. Ker si je njegov oče želel, da bi študiral za gozdarja, in ga sin ni ubogal, ga je kar razdedinil! Leta 1940 je diplomiral na medicini in je med vojno delal v policijski bolnišnici v Münchnu (gotovo je bil politično preverjen kader), po vojni pa je začel s privatno prakso kot splošni zdravnik. Očitno je bil zelo ambiciozen, saj je ob delu študiral še psihologijo.

Verjetno bi ostal anonimen zdravnik, če ga ne bi iz neznanega razloga tako močno pritegnila usoda mlajšega polbrata Willyja Merkla, ki je izgubil življenje pri nesrečnem vzponu na Nanga Parbat leta 1934. Herrligkoffer je trdno sklenil, da bo v spomin nanj naredil vse, da bodo Nemci prvi prišli na vrh te usodne gore. Čeprav ga osebno sploh ne bi mogli imeti za alpinista, pa se je izkazal za zelo spretnega organizatorja, uspešno je pridobival sponzorje in sred-

Hermann Buhl (1924–1957) in Hermann Buhl po vrnitvi z vrha Nanga Parbata

stva za odpravo. Kako uspešen je bil pri tem, dokazuje dejstvo, da je v letih med 1953 in 1975 vodil kar osem odprav na Nanga Parbat, nato pa še devet odprav v druge predele Himalaje in na Arktiko. Leta 1986 je za 70. rojstni dan vodil svojo zadnjo odpravo na K2. Umril je zaradi srčne kapi leta 1991 v Münchnu. Nedvomno je bil Herrligkoffer težak značaj, z močno avtoritarno noto v obnašanju, verjetno je bil tudi intimno frustriran, ker sam nikakor ni bil zmožen kakega večjega himalajskega podviga. To "pomanjklji-

vost" je skrival za pretiranim čaščenjem spomina na pokojnega polbrata Merkla; ustvaril je ozračje skoraj pravega kulta osebnosti, ki mu je prilagodil bistvo vodenja odprave. Treba pa mu je priznati, da je v vse svoje odprave skušal vključiti najboljše nemške in avstrijske alpiniste; tu ni bilo nobenega ljubosumja.

Ko se je Buhl po svojem sanjskem vzponu vrnil v bazni tabor, je bil sprejem zelo hladen in odbojen. Kljub formalnim čestitkam se je poleg Herrligkofferja užaljeno držal tudi Peter Aschenbrenner, pomočnik vodje odprave; ta je bil verjetno zavisten, da je Buhlu uspelo tisto, kar njemu ni leta 1932 in 1934. Bralca je treba spomniti, da sta Herrligkoffer in Aschenbrenner po dolgem obdobju slabega vremena od vodilnih alpinistov na gori Buhla, Ertla, Frauenbergerja in Kempferja imperativno po radiu zahtevala, naj takoj prekinejo z napredovanjem. Ti so se uprli in nadaljevali z vzponom, Buhl pa je prišel tudi na vrh.

Po vrnitvi v domovino so se spori nadaljevali in poglabljali, nekateri so celo spodbijali, da je bil Buhl sploh na vrhu. Na srečo mu je na vrhu uspelo narediti nekaj posnetkov, ki so nedvoumno dokazovali, da je stal na njem. Napetosti so narasle posebno po izidu Buhlove knjige *Nanga Parbat* (dejansko jo je napisal nadomestni pisatelj Kurt Maix), ki je bila do Herrligkofferja precej kritična. Zadeva se je končala s sodnimi procesi, ki jih je Herrligkoffer vse dobil. Njegovi najmočnejši argumenti so bili kršenje priznavanja avtoritete s strani Buhla in tovarišev, saj je le nenavadno ugodno in toplo vreme omogočilo Buhlu, da je preživel "stoječi" bivač na višini 8000 metrov. Toda – *fortes fortuna adiuvat!*²

Karl Herrligkoffer gre naprej

Ker so Nanga Parbat šteli kar za "nemško goro", je neugnani Herrligkoffer organiziral leta 1961 in 1962 odpravi, ki naj bi po Diamirski steni našli smer do vrha. V odlični ekipi so bili Toni Kinshofer, Sigfried Löw - Sigi in Jörg Lehne, poskušali so v levem delu stene, a se jim leta 1961 vzpon ni posrečil. Leto pozneje se jim je pridružil še Anderl Mannhardt, ki je leto prej s Kinshoferjem kot prvi preplezal severno steno Eigerja pozimi. Kinshofer, Löw in Mannhardt so se uspešno povzpeli do stika z Buhlovo smerjo na škrbini Bazhin, od tam pa v sedmih urah dosegli vrh Nanga Parbata. Tu jih je ujela noč, ki so jo prebili v hudem mrazu, 70 metrov pod vrhom. Naslednji dan je bil Löw kljub zaužitim poživilom (pervitin) zelo slab in je nad škrbino Bazhin padel ter se hudo poškodoval. Kinshofer je ostal pri njem, Mannhardt pa je naprej sestopal po pomoč. Zvečer je Sigi Löw umrl, Kinshofer pa je ob mrtvem prijatelju preživel še eno noč brez spalne vreče in kuhalnika. Zjutraj je odtaval navzdol in se nekako prebil do baze. "Veličasten dosežek, velika tragedija in Kinshoferjeva izjemna požrtvovalnost so najbolj zaznamovale drugi vzpon na Golo goro", je o tem zapisal v svoji monografiji Viki Grošelj.

Južna plat Gole gore, gromozansko visoka Rupalska stena je vedno znova privlačila hotenja nemških alpinistov. Leta 1970 je Karl Herrligkoffer vodil odpravo, ki naj bi se povzpela po smeri, ki je potekala v levem delu stene. Čeprav naj bi bil vzpon v spomin na Sigija Löwa, pa je Herrligkoffer znova izpostavil spomin na svojega polbrata Merkla in posamezne odstavke smeri poimenoval po njem, čeprav ta ni imel z Rupalsko steno nobene zveze. V odpravi je blestel takrat še zelo mlad tirolski alpinist Reinhold Messner, ki je z bratom Güntherjem tudi dosegel vrh. Tu se je začela drama, ki je Reinholda zaznamovala za vse življenje. Ker je bil Günther zelo slab in očitno nezmožen sestopa po smeri vzpona, se je Reinhold odločil za sestop po Diamirskem pobočju. Bratu je pomagal po najboljših močeh in ga spodbujal, a je v spodnjem delu nekako izgubil kontakt z njim. V stanju popolnega fizičnega in psihičnega razkroja je Reinhold ljubega brata neuspešno iskal, vendar ga ni našel, ker ga je pokopal ogromen plaz. Končno se je popolnoma izčrpan in skoraj slep zatekel k domačinom ob vznožju gore, medtem ko ga je glavčina odprave že zdavnaj odpisala. Kot je bilo pri Herrligkofferju že v navadi, se je tudi ta odprava končala na sodiščih, kjer je stari maček ponovno zmagal. Reinhold Messner se je leta 1978 v solo vzponu povzpel po Diamirski steni na Nanga Parbat brez kakih večjih problemov; s tem je nakazal, da je najboljši alpinist vseh časov.

Še dva vzpona po južni smeri moramo omeniti. Leta 1976 je petčlanski avstrijski odpravi pod vodstvom Hansa Schella uspelo po smeri v skrajnem levem delu Rupalske stene. Čeprav je bil vzpon težaven, večjih problemov ni bilo (saj res, Herrligkofferja ni bilo zraven). V skrajno desnem delu stene je leta 1985 uspelo poljski odpravi, ki jo je vodil takrat že slavni Jerzy Kukuczka. Njemu je bil to že deveti osem-tisočak, odpravi pa se je uspešno pridružil tudi mehiški alpinist Carlos Carsolio, ki je sodeloval tudi na nekaterih slovenskih odpravah.

Slovenci in Nanga Parbat

Za Nanga Parbat nikakor ne bi mogli reči, da je "slovenski osem-tisočak". Od leta 1985 do 1990 so se zvrstile štiri odprave, od katerih je bila zadnja edina uspešna. Vodil jo je Tone Golnar po Schellovi smeri v južni steni, na vrh pa sta prišla Marija Frantar in Jože Rozman. Žal se je njuna alpinistična in življenjska pot končala leto pozneje, ko sta morala obrniti sto petdeset metrov pod vrhom 8586 metrov visoke Kangčendzenge in pri sestopu omahnila več kot tisoč metrov globoko.

Leta 2005 je skušal preplezati novo smer v južni steni Nanga Parbata vrhunski alpinist Tomaž Humar, in to v solo vzponu. Dobro se še spominjamo tistih napetih dni, ko je Tomaž obtičal na majhni polici na višini 6350 metrov in se ni mogel premakniti ne gor ne dol, ne levo ne desno. Sprožila se je obsežna mednarodna reševalna akcija, ki jo je koordiniral Viki Grošelj in v njo vključil pakistanske oblasti, slovensko vlado, švicarsko reševalno moštvo, osebne vplivne znance

² Lat: Sreča pomaga hrabrim!

in še marsikoga, ki bi lahko kakorkoli pomagal. Po dolgih dneh negotovosti sta pakistanska oficirja s helikopterjem izvedla uspešno reševanje ter nesrečnega Humarja potegnili iz stene.

Usoda pa je žal hotela drugače: čez štiri leta se je Tomaž Humar odpravil v Nepal in poskusil preplezati jugovzhodno steno 7227 m visokega Langtang Lirunga. Pri vzponu se je smrtno ponesrečil, Grošelj se je ponovno angažiral kot leta 2005, toda zaman!

Dragulji na kroni Nanga Parbata

Trije dragulji se bleščijo na kroni Nanga Parbata: prvi vzpon Hermanna Buhla, ameriška smer v Rupalski najvišji steni na svetu in greben Mazeno, najdaljši greben v Himalaji.

Malo po odisejadi Tomaža Humarja v Rupalski steni sta se 1. 9. 2005 napotila v osrednji del stene odlična ameriška alpinista Steve House in Vince Anderson. Nameravala sta potegniti smer med Messnerjevo in poljsko smerjo. Po aklimatizaciji na Schellovi smeri sta odlično pripravljena dobro napredovala. Kljub ekstremnim tehničnim težavam sta v ugodnih vremenskih razmerah 6. 9. proti večeru stopila na želeni vrh. Srečno sta sestopila po Messnerjevi smeri. Za ta odlični uspeh sta bila nagrajena z najvišjim priznanjem v alpinizmu, zlatim cepinom – Piolet d'Or 2005. Prečenje grebena Mazeno je bil cilj nekaj odličnih odprav, a je dolgo ostal deviški. Končno je leta 2012 prišlo do vzpona, ki je bil kronan z velikim

uspehom. Škotskima alpinistoma Sandyju Allanu in Ricku Allenu se je pri prečenju pridružila še Južnoafričanka Cathy O'Doud, spremljali pa so jih Šerpe Lhakpa Nuru, Lhakpa Rangduk in Lhakpa Zarok. Z vzponom so začeli 2. 7., vendar jim je napredovanje zaustavilo slabo vreme, ki je Cathy O'Doud in tri Šerpe prisililo k umiku po Diamirskem pobočju v bazo. Allan in Allen pa sta vztrajala in nadaljevala epsko prečenje. Po dvanajstih dneh bivanja na višini nad 7000 metrov, sta dva dni počivala, nato pa 15. 7. dosegla vrh Nanga Parbata in se 19. 7. vrnila v bazni tabor. Tudi onadva sta bila naslednje leto nagrajena z najvišjim priznanjem v alpinizmu, zlatim cepinom 2013.

Nanga Parbat – mogočna gora, ki se blešči v razkošnem snežnem okrasju na skrajnem zahodu himalajskega pogorja, bo tudi vnaprej predstavljala trajen izziv za velika dejanja. Težko bi verjeli, da bo v bližnji bodočnosti postala turistična gora, skoraj gotovo pa bo ostala Gola gora usodnih skrajnosti. ●

Literatura

Igor Levstek in Janko Blažej: *Himalaja in človek*. Ljubljana: PZS, 1957.

Hermann Buhl: *Nanga Parbat*. Maribor: Obzorja, 1967.

Reinhold Messner in Horst Höfler: *Herman Buhl. Climbing without Compromise*. Seattle: The Mountaineers Books, 2000.

Reinhold Messner: *La Montagna Nuda. Il Nanga Parbat, mio fratello, la morte e la solitudine*. Milano: Corbaccio, 2003.

Viki Grošelj: *Gola gora – Nanga Parbat, 8125 m*. Ljubljana: PZS, 2012.

PUEZ AQUA 4 • pohodniška jakna
PUEZ SPORTY • pohodniška majica
PEDROC • pohodniške kratke hlače
WILDFIRE 2 • pohodniški čevlji za pristope

MTN TRAINER 2 • pohodniški nahrbtnik
CORE/EVO/TOXO 3.0 • samovarovalni komplet
VIA FERRATA • brezprstne rokavice za ferate

VEČ INFORMACIJ O ARTIKLIH NA WWW.HERVIS.SI

Vladimir Habjan

Računam na redno financiranje koč

Pogovor z Jožetom Rovanom, predsednikom PZS

V drugem mandatu so cilji, ki si jih je zadalo vodstvo planinske organizacije, precej drugačni, kot so bili v prvem, kajti ti cilji so že doseženi. Novi pa so krepitev dela komisij, premik pri vzdrževanju planinskih poti. Nova pomembna akcija je Iz doline peš do višine, katere namen je prepričati planince, naj se tura začne že v dolini, torej na naravi čim prijaznejši način.

Jože Rovana
Foto Vid Ponikvar

Pred štirimi leti smo se pogovarjali s predsednikom Planinske zveze Slovenije (*Planinski vestnik*, 1/2019, str. 16–19); zdaj se ponovno, saj smo že krepko zakoračili v drugi mandat Jožeta Rovana. Kaj je drugače, kot je bilo leta 2019, sem vprašal Rovana. Da je upokojen, da je predsedstvo (štirje podpredsedniki) v novi zasedbi, zamenjal se je tudi generalni sekretar. Mateja Planka je sredi prvega mandata zamenjal Damjan Omerzu (glej intervju v *Planinskem vestniku* 6/2022, str. 22–26). Prenos znanj in poznavanja zadev je potekal tekoče, ker je bil novi sekretar že prej dobro vpet v vse dejavnosti. Rovana je povedal, da ima za hribe še vedno premalo časa, za telesno pripravljenost pa skrbi predvsem s turnimi smuki in gorskimi kolesarjenjem.

Kakšne izkušnje imaš po prvem mandatu?¹

Problem prvega mandata je v tem, da se v veliki meri učiš, prej namreč nisem bil v vlogi podpredsednika, zato je bilo vsaj prvi dve leti veliko spoznavanja. V drugem mandatu je vse lažje, ker so stvari bolj utečene, tudi covid je mimo, kar je zelo pomembno.

Kako ste se ujeli v novi zasedbi predsedstva?

Kar dobro, ker sem dobil zelo izkušenega društvena delavca Jožeta Bobovnika in Miho Habjana, ki pokriva športno dejavnost, pri čemer je sam tekmovalno še vedno aktiven. Vse to je za naše dejavnosti zelo pomembno.

Kako je planinska organizacija preživela epidemijo?

Nedvomno je bil to velik šok, ki smo se mu skušali prilagoditi. Izgubili smo neposreden stik z ljudmi, vsaj do neke mere, kar smo skušali nadomestiti z intenzivnejšim kontaktom po elektronskih medijih. Mislim, da nam je to uspelo. Drug problem je bil padec članstva, kajti v dveh letih smo izgubili 16 odstotkov članov, kar je ogromno. Po drugi strani pa smo se bali, da bo padec še večji, iz česar sklepam, da imamo visok odstotek zvestih članov, ki je vztrajal kljub temu, da v tem obdobju niso imeli ugodnosti, ki so vezane na našo članarino. Resna škoda je nastala predvsem pri mladini, ker v šolah niso delovali planinski krožki, kar bo težko nadomestiti. V prvem letu po covidu, leta 2022, smo praktično v vseh kategorijah ujeli korak z letom 2019, ki je bilo rekordno, razen pri otrocih. Tu še vedno beležimo manjši manko, za katerega računamo, da ga bomo letos v celoti nadomestili, saj bo članstvo po naših pričakovanjih celo presegló leto 2019. To je bil osnovni problem covida.

Zanimivo pa je, da so zato nekatere druge stvari šle celo boljše, na primer prodaja v Planinski založbi. Covid pomeni tudi kakšno drugo pozitivno posledico, kajti naučili smo se delati z videokonferenčnimi sistemi. Sestanki preko zuma ne morejo niti približno nadomestiti človeškega stika, so pa za tehnične

¹ Pri sestavljanju vprašanj je sodelovala Zdenka Mihelič.

stvari zelo ugodni, ker pomenijo veliko manj voženj. To seveda velja predvsem za kolege, ki se v Ljubljano vozijo iz precej oddaljenih delov Slovenije. Nekatere stvari gredo celo bolje kot prej. V zadnjih letih posvečamo veliko pozornosti razvoju kartografskega sistema in take stvari se rešujejo ravno po tej poti. Odpremo videokonferenčni sistem, odpremo zemljevid in se pogovarjamo direktno s pogledom v karto. V tem smislu smo dosegli napredek, ki ga drugače ne bi, ker smo ljudje konservativni in se težko lotevamo novih stvari.

Ko sva se pogovarjala v prvem intervjuju, si povedal, da ima vodstvo tri prednostne naloge: na gospodarskem področju razvijati gorniške vasi, kot drugo postopno uresničiti določila Zakona o planinskih poteh, tretji cilj pa je geografski informacijski sistem. Kje ste s temi nalogami?

Vsi trije cilji so praktično uresničeni, nekateri pa so trajne narave. Gorniške vasi so napredovale, poleg Jezerškega imamo še Luče in Dovje-Mojstrano, pripravljamo se še Podbrdo oziroma Baška grapa. Računam, da bo leta 2024 sprejeta med gorniške vasi. Kar se tiče poti, se letos začne tudi v finančnem smislu uresničevati dopolnilo zakona o planinskih poteh. Za usposabljanje markacistov, opremo in vzdrževanje planinskih poti bomo prejeli štiristo tisoč evrov.

Na področju geografskega informacijskega sistema smo naredili ogromen napredek. Obstajajo trije moduli z osnovo v isti bazi. Prvi program je namenjen planincem, to je maPZS, kjer je vidna vsa mreža planinskih poti. V vsakem trenutku program pokaže lokacijo, kjer je planinec trenutno, poleg tega pa še kup informacij o poti, na primer ali je pot odprta ali zaprta. S tem smo veliko prispevali k varnosti in infor-

miranosti planincev. Z maPZS skušamo dati podatke vsem, ki hodijo v naravo, kajti prikazane so še nekatere druge poti, recimo gozdne učne poti ZGS, poti TNP in druge. Drugi modul PlanGIS je namenjen markacistom za urejanje poteka planinskih poti, s tretjim modulom markacisti poročajo o svojem delu in ta je osnova za to, da bomo lahko sploh črpali finančna sredstva od države za delo na planinskih poteh.

V prvem pogovoru si omenil problematiko kadrov. Koče oziroma društva se čedalje bolj soočajo z izzivi, kako do dobrih kadrov, od funkcionarjev do oskrbnikov.

Pridobivanje prostovoljcev za delo v organih PZS je še vedno težavno, čeprav moram reči, da smo okrepili komisije in večina dela bolje kot v času prvega mandata. Predvsem me veseli, da je napredek v mladinski komisiji. Na splošno pa še vedno velja, kar že dolgo vemo, da so v današnjem času pritiski v službah neprimerno večji, kot so bili pred leti. Zato mladi težko najdejo čas za prostovoljno delo, predvsem takrat, ko je treba prevzeti odgovornejše funkcije. Ta problem je težko rešljiv. Zato mnoge funkcije temeljijo na ljudeh, ki so ali pred pokojem ali že upokojeni. Pomladitev je prisotna, ne gre pa tako gladko, kot si želimo.

Načrtujete še kaj na tem področju?

Potekajo določena izobraževanja. Pred kratkim smo imeli na področju markacizma izobraževanje za tiste, ki bodo društvom poročali o vzdrževanju poti. Izobraževanje za potrebe Naveze, našega informacijskega sistema, potekajo po zumu in ta način je zelo učinkovit. Spet smo obudili jesenska srečanja, na katerih skušamo naše vodstvene kadre informirati o novostih, ki zadevajo osnovno problematiko društev.

*V letu 2022 je bilo obnovljenih 25 planinskih koč s sredstvi razpisa Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo.
Foto Dan Briški*

Da je v gorah bistveno več ljudi kot nekoč, se vidi po tem, da so med koronskim časom ljudje v hribe ponovno prinesli odpadke.
Foto Andrej Trošt

V letu 2022 je bilo obnovljenih 25 planinskih koč s sredstvi razpisa Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo za energetska in okoljska sanacija planinskih koč v višini pet milijonov evrov. Ali sledi še kakšen razpis?

Dobili smo pet milijonov evrov sredstev za energetska in okoljska sanacija planinskih koč. Rok za prijavo je bil kratek, zato nas je skrbelo, ali nam bo uspelo pravočasno realizirati stvari. Moram pohvaliti društva, da so se hitro odzvala, in 25 koč je oziroma bo na ta račun posodobljenih, kar je pomemben korak naprej. Res pa je, da bi podobno finančno injekcijo potrebovali vsaki dve leti za urejeno in načrtovano posodabljanje koč. Žal nismo v situaciji, kot je v Avstriji, kjer se ve, da bodo iz državnega proračuna vsako leto dobili sredstva. Njihova planinska zveza lahko tako dolgoročno planira in se racionalno organizira. Vsekakor pa je na strani ministrstev pozitivna klima. Sanacija koč smo priglasili tudi med potencialne projekte iz podnebnega sklada. Upam, da bomo uspešni.

Kakšne so izkušnje Sklada za planinske kočice?

Sklad deluje. Vsi odrasli člani ob plačilu članarine prispevajo v sklad en evro. To niso velike vsote, a so dobrodošle društvom, ki se znajdejo v stiski ali kjer kočice posodobljajo. Deluje bolj kot spodbuda. Pretežni del sredstev mora društvo vseeno zbrati samo iz lastnih prihodkov ali od sredstev sponzorjev idr. Do zdaj je sklad usmerjen na kočice, ki so pogorele.

Pred štirimi leti je proces umeščanja kadrov v zakon o športu še potekal. Kje smo danes?

Te stvari so urejene. Zakon o športu nam ni naklonjen. Sicer dobro ureja naše tekmovalne športne panoge, pri vodništvu in drugih strokovnih kadrih pa smo imeli veliko problemov. Zadeva je formalno urejena, vsebinsko pa z nekaterimi rešitvami nismo zadovoljni.

Letošnje leto je za PZS leto obletnic. 27. februarja je bilo 130 let od ustanovitve Slovenskega planinskega društva. Praznujemo tudi 70 let Slovenske planinske poti. Kaj so glavna sporočila teh obletnic?

Slovesno smo odprli spomenik Alojzu Knafelcu v Novem mestu. Lokacija na začetku Rudolfove poti je res posrečena. S tem smo se Knafelcu lepo oddolžili. Izdali smo knjigo o Manangu, ki povzema prispevek Slovenije k razvoju vodništva v Nepal, in na ta način zaprli zgodbo, povezano z našim izobraževanjem nepalskih gorskih vodnikov. Praznovanje 130-letnice organiziranega planinstva je vtakano v aktivnosti skozi celo leto, glavni dejavnik je bil slavnostni dogodek 27. februarja.

Ob 70-letnici SPP smo odprli razstavo v SPM, ki bo krožila po Sloveniji. Društva se lahko prijavijo, imajo možnost dobiti razstavo in jo predstaviti svojim članom. Velja poudariti, da je SPP nedvomno najbolj pomemben dolgoročni projekt PZS, tako pri pridobivanju članstva in popularizaciji planinstva kot tudi v ekonomskem smislu, saj prinaša pomemben del dohodka kočam ob poti. Od leta 1953 smo prodali več kot dvesto tisoč dnevnikov, skoraj enajst tisoč planincev je pot v celoti prehodilo in prejelo priznanje. Tega si prof. Šumljak najbrž niti v sanjah ni mogel predstavljati. Ta pot še živi in zanimanje zanjo raste. Na leto prodamo približno pet tisoč dnevnikov.

Katere prednostne naloge si je vodstvo zadalo za ta mandat in katere so v dolgoročnem načrtu?

Osnovni cilj je bil nekako okrepiti delo komisij, mislim, da nam to uspeva. Drugi cilj je doseči premik pri vzdrževanju planinskih poti, za kar smo dobili finančna sredstva. Zelo dobro smo se pripravili, tudi z ustreznimi programsko opremo. Izobraževanja za uporabo te opreme potekajo, prav tako podpisani pogodbi z društvenimi skrbniki. To se torej uresničuje in upamo, da bomo že v prvem letu stvari dobro speljali. Začenjamo

z akcijo, ki je bila predstavljena na dnevu planincev, imenovali smo jo "Iz doline peš do višine". Namen akcije je prepričati planince, naj se tura ne začne na najvišjem parkirišču, ampak v dolini. Poleg tega je v ozadju še dodatni cilj, prepričati planince, naj pridejo na izhodišče tur na naravi čim prijaznejši način, kar pomeni, da pogosteje obiskujemo vzpetine v okolici naših mest. Na bolj oddaljene cilje pojdemo s kolesom in nadaljujmo peš. Ko gremo dlje, skušajmo potovati na čim prijaznejši način, če je le možno z vlakom in rednimi avtobusnimi linijami. Če to ni mogoče, pa organizirajmo vožnjo s kombijem ali avtobusom v okviru društva ali pa vsaj napolnimo avtomobile. V ta namen je pripravljeno štirideset predlogov za izlete – te zadeve bodo v kratkem na voljo v naših elektronskih medijih.

V letu 2022 je Planinska zveza prvič po letu 2019 ponovno zabeležila porast števila članov, ki je znova preseglo mejo 60.000. Kaj meniš, kaj je prepričalo obiskovalce gora, da so se spet včlanili?

Mislím, da so se mnogi, ki dve leti niso plačevali članarine, vrnili. Drugi razlog je verjetno v tem, da je v času covida veliko ljudi odkrilo naravo kot miren kotiček, kjer so zdravstveno varni, in jim je to morda postalo nova prostočasna dejavnost. S to številko še nismo zadovoljni, kajti v hribih je bilo neprimerno več ljudi kot prej. Torej moramo te ljudi nekako trajno pritegniti v planinske vrste, prostora za to je veliko. Ocenjujemo, da hodi v hribe 350 do 400 tisoč ljudi, članov pa je "komaj" šestdeset tisoč. Čeprav smo danes v dobi izrazitega individualizma, značilnega tudi za obisk gora, se ljudje s sredstvi elektronskega vodenja vse pogumneje podajajo v naravo, kar pa je lahko za marsikoga tudi past. Ni namreč dovolj, da veš, kam greš, vedeti moraš tudi, kako zahtevna je tura, imeti ustrezno opremo in jo znati uporabljati. Slednje je največji problem. Naš cilj je pritegniti čim več ljudi v naravo, proč od televizije in računalnikov.

Po drugi strani pa množičnost obremenjuje gorsko naravo. Kako lahko planinci pomagajo

ohraniti naravno in kulturno dediščino gora ter prispevajo k razvoju trajnostnega turizma?

Obisk gora narašča iz leta v leto. Nosilna sposobnost določenih okolij je najbrž že presežena. To je velik problem na glavnem grebenu Kamniško-Savinjskih Alp, v okolici Triglava in na nekaterih vročih točkah, kot je Bohinjska kotlina. Kaj je možno storiti? Na vsak način je eden od ukrepov spodbujanje razpršenega obiskovanja gora. Nekateri prijemi so znani, recimo obhodnice, kot je SPP, pa še mnoge druge imamo, vseh je okrog petdeset, in te spodbujajo ljudi, naj gredo še kam drugam, ne samo na Triglav. Da je problem pereč, se zavedamo ob dejstvu, da so lani avgusta potrebovali s Kredarice na Triglav tri ure, kar je trikrat več, kot je normalno, ampak v tisti gneči drugače ni šlo. Kaj bi se zgodilo, če bi takrat prišlo do vremenskega preobrata, si težko predstavljam. Na vsak način je naša želja razpršiti obisk gora in spodbuditi planince k naravi prijaznemu obiskovanju gora. Skušajmo verjeti, da so čudovite stvari tudi v Kočevskem rogu.

Koronski časi so v gore zvalili množice, ki prej niso bile vajene hribov. Tudi število tujcev je vse večje, posledično je več nesreč. Kaj lahko na tem področju stori PZS?

Da je v gorah bistveno več ljudi kot nekoč, se vidi po tem, da so koronski časi ponovno prinesli v hribe odpadke. Na to, da na poteh v visokogorju ni bilo smeti, smo bili zelo ponosni, zdaj pa so se s korono spet pojavile, ker mnogi novi obiskovalci še nimajo planinskih navad in ne poznajo bontona. Ena od naših nalog je doseči, da bi se v tem smislu stvari izboljšale. Kar zadeva probleme varnosti, se jih močno zavedamo. Čeprav na vseh naših usposabljanjih za strokovne kadre poudarjamo ravno varnostno vprašanje in čeprav tudi v društvih organiziramo planinske šole, je ta problematika zelo resna. Naslednji korak mora biti organizacija usposabljanj preko PZS za tiste, ki so bolj individualne narave in čutijo potrebo po znanju, niso pa še vključeni v društva ali njihova društva usposabljanj ne izvajajo. ●

*Na vsak način je naša želja razpršiti obisk gora in spodbuditi planince k naravi prijaznemu obiskovanju gora.
Foto Andrej Trošt*

Majda Debeljak

Med Tolminskim in Bohinjem

Iz Baške grape na Vogel

Ko se prikažejo Triglav, Karavanke in bohinjski kot, v sredini SKI hotel na Voglu.
Foto Majda Debeljak

Območje slovenskega posoškega prostora je staro vozlišče dolin, planot in goratega sveta ter zajema današnjo zahodno Slovenijo: Posočje in Bovško, Kobarško in dolino Nadiže, Tolminsko z Baško grapo in Bohinjski kot. Malce posega tudi v Škofjeloško-Cerkljansko-Idrijsko pogorje. Ugodna lega na sončni strani Julijcev ter stare tovarne in trgovske poti so skozi zgodovino omogočale povezave od jadranske obale čez alpski svet dalje proti severu.

Iz tolmana zgodovine

Večji vodotoki so bili vir oskrbe z vodo, pa tudi orientacijske točke, sprva v težko prehodnem svetu. Ta prostor je gostil že številne starodavne obiskovalce – evropske staroselce, kasneje pa so vanj vpadala vedno nova plemena, od Venetov, Keltov, Ilirov, Norikov, Rimljanov, Gotov, Langobardov, Avarov ... do Slovanov. Najdene so bile ostaline več prazgodovinskih dob, pa tudi kasnejše iz rimskega, poznoantičnega in zgodnj srednjeveškega obdobja.

Pred vpadi osvajalcev so staroselci v prvem tisočletju pred našim štetjem v zaledju tako imenovanega posoškega ozemlja osnovali razvejan obrambni sistem. Nad sotočji so zgradili vojaške utrdbe, od tam pa nadzorovali in oskrbovali dostope do njihove osrednje naselbinske skupnosti, ki je bila pri današnjem Mostu na Soči. Zgradili so več obrambnih postojank na obrobju skupnosti. Med pomembnejšimi so bile pred vpadi z vzhoda na idrijskem hribu Jelenšek; z

juga na hribu Sv. Katarine pri Solkanu in pred vpadi iz Furlanske nižine in Čedadada na hribu Sv. Volarja pri Robiču ter Na Deru, kjer reka Nadiža naredi znameniti 'S' in se iz Breginjskega kota usmeri nazaj proti Benečiji; branik s severovzhoda je bila utrdba Zarakovec pri Koritnici v Baški grapi; s severa, iz Trbiža in Predela pa bovški Ravelnik ob sotočju Soče in Koritnice. Ostanki te utrdbe so danes muzej prve svetovne vojne na prostem in del Poti miru.

Konec 19. stoletja odkriti naselbina in nekropola pri Mostu na Soči z nad šest tisoč grobovi sta zapisani kot pomembni arheološki najdbi. Po današnjem naselju Mostu na Soči, nekoč imenovanem Sveta Lucija, je tako imenovana Svetolucijska halštatska kulturna skupnost, najbolje raziskano najdišče železne dobe na obrobju jugovzhodnih Alp. Navdihujoče najdbe na desnem bregu Idrijce z urbanimi zasnovami obširnega naselja in pravo rokodelsko trgovsko ulico kažejo na blagovno menjavo, visoko

Baška dediščina vabi

Del Tolminskega je tudi razgibana pokrajina ob reki Bači, svet na dolžini 30 kilometrov, ki vijuga med Petrovim Brdom in Bačo pri Modreju, s središčem v Podbrdu. Na njeni vzhodni strani se postavljajo cerkljanske strmine Porezna, Kojce in Šentviške planote, na severozahodni pa razgledni vrhovi tolminskih Peči, na Gorenjskem imenovane Bohinjsko-Tolminske gore. Vasice na sončnih terasah pod Pečmi, proti vzhodu pa pod Ratitovcem, so že v 13. stoletju poselili kmetje iz okolice Innichena; tirolski priimki, besede, ledinska imena še ostajajo. Navzdol, do dna Grape, valovijo številna slemena z osupljivimi geološkimi zanimivostmi. Nagubane kamninske plasti apnenca, glinovca, laporja, fliša, skrila, celo koralnega grebena poraščajo znameniti endemiti; najslovitejši sta kratkodlaka popkoresa in venerini laski. Med skladi pa divje grape in soteske, slapovi, čista voda, ki jo še lahko pijemo v naravi, starodavna pota in prehodi, z višjih predelov pa širni razgledi, ki vedno znova navdušujejo romantike, iskalce prvinskega.

Prostora spodaj v Grapi je res bolj malo, le za cesto in železniško progo, veliko se dogaja malo višje, saj so kraji zibel gorskega teka. Še posebej navdušuje tridnevni tekaški praznik v drugi polovici junija, Podbrdo Trail Running Festival. Do vrhov nad Grapo se vsako leto merijo izjemno pripravljeni gorski tekači, ki izbirajo med štirimi gorskimi teki. Nekateri *oddelajo* celo neverjetnih 100 kilometrov razdalje ob 6000 višinskih metrih vzponov in enako spustov. Na Kobali pod Kobiljo glavo pa vzletišče čaka tiste navdušence, ki želijo videti svet s ptičje perspektive. Dobro obiskane so gorskokolesarske, pa tudi planinske poti, npr. Pot po rapalski meji, nekaj odsekov SPP na obeh straneh Grape, Volfova in Bevkova pot, stara italijanska mulatjera kot del Slovenske geološke poti in hkrati Evropska pešpot E7 ..., ter vedno bolj obljudeni 9. in 10. etapa daljinske poti Juliana Trail. Precej popularna je še tematska pot Na svoji zemlji. Pod tem naslovom so leta 1948 Slovenci na Grahovem in Koritnici posneli prvi film po scenariju novele *Očka Orel* pisatelja Cirila Kosmača in v režiji Franceta Štiglica.

Zelo prizadevni in dejavni sta vodstvo in članstvo Planinskega in Turističnega društva Podbrdo ter Društvo Baška dediščina, ki ohranja in v kulturni turizmu povezuje naravno, tehnično, literarno, filmsko in industrijsko dediščino. V več krajih po Grapi bo tudi v letošnji jeseni zaživela tridnevna etnološka prireditve z bogato vsebino, Odmevi dediščine. Poklon velja lokalni skupnosti za vloženo kandidaturu Baške grape v mednarodni projekt Gorniške vasi; potrjena je bila konec leta 2019 v Salzburgu. Po dvoletnem pripravljalnem obdobju naj bi bilo življenje v tem prostoru usmerjeno k naravnemu gorskemu turizmu po načelih povezovanja lokalnih pridelkov in ponudnikov, spoštovanju naravne, kulturne in tehnične dediščine ter ohranjanju značaja gorske krajine, vasi in trdoživih prebivalcev. Nosilec mednarodnega pro-

stopnjo tehnološkega znanja, pismenost. Nekropola je bila na nasprotnem, levem bregu Idrijce, ki je tako ločevala mesto živih od mesta mrtvih. Mrtve so sežigali, njihov pepel pa glede na družbeni status shranili v glinenih loncih ali ga vsuli v grobne jame. Te so pokrili s kamnito ploščo, za popotnico umrlim pa dodali nakit ali posodje. Uspešna izkopavanja in najdbe na območju Mosta na Soči so arheologe z uporabo novih metod snemanja površja iz zraka vodile še v neposredno okolico – na širši tolminski in kobariški konec ter v Baško grapo.

Najdbe na tolminskem Kozlovem robu in okolici, na Tonovcovem gradu in pri sv. Antonu blizu Kobarida ter v vaseh Čadrg, Ladra, Krn in na tamkajšnjih planinah; v Baški grapi pa v Idriji pri Bači, Koritnici, Podmelcu, in na Jerovici na Šentviški planoti so zelo odmevale. Tako tudi v ljudskem ustnem izročilu najdba naselbine in večje nekropole pri Koritnici. Kmet, ki je delal na polju, je poklical gradbenega inženirja, ker je zoral nekaj nenavadnega: bilo je 52 grobov in lonci s pepelom, s katerim je nato posul njivo.

Mnoge domneve in vprašanja še kličejo premislek in stroko, arheologi pa vse preverjene raziskave in odkritja objavljajo v *Arheološkem vestniku*, dostopnem tudi na svetovnem spletu (<https://av.zrc-sazu.si>)

Pomnik hribovskim materam v Bači (Stanka Golob, slika iz peska)
Foto Majda Debeljak

jekta je avstrijska planinska organizacija – OeAV, slovenski koordinator pa PZS z vodilom *Manj je bolje, manj je več*.

Pred leti, ko električnih koles še nismo poznali, bili pa smo mlajši in z veliko moči v nogah in pljučih, smo začeli te strmine odkrivati na kolesih. Bohinjska proga nas je pripeljala na železniško postajo Podmelec na levem bregu Bače, čez Logaršče pa smo *pognali* na Šentviško planoto. Precej klancev smo zvozili stoje in si prvič oddahnili šele pri Plečnikovi mojstrovini, Marijini cerkvi na Ponikvah.

Čez Baško grapo se je pokazala dvoglava gora, višje objeta v zlate trave. Nekdo od naših je *pametoval*, da je to Porezen. Takratna, približno 60 kilometrov dolga in zelo razgibana pot z vzponi in spusti nas je z več stranpotmi peljala še skozi starodavna naselja Pečine, Prapetno Brdo, Šentviško Goro, pod najvišjo točko Planote – 974 metrov visokim Črvovim vrhom, čez Gorski in Bukovski vrh navzdol v Police, pa spet navzgor skozi vasi Kojco in Bukovo, in se skozi Zakojco spustila k železniški postaji Hudajužna. Merili smo moči, vedenja, kakšna čudesa skrivajo vsi ti kraji, pa nismo imeli. Doživeli smo neokrnjeno naravo, starožitnost tega prostora; vse se je ujelo v spomin. Tista gora, Kobilja glava, ki ni bila Porezen, ampak ljubezen na prvi pogled, pa je vabila in obiski tja gor so postali pogosti v različnih letnih časih, po različnih poteh: s planine Stador in Kobale, s planine Razor, iz Zatolmina čez Tolminski Triglav, s Sel nad Podmelcem

čez Jalovnik, iz Klavž na vrh in nazaj v Baško grapo. Mnoge poti in vasi tam okoli so postale znanke, tudi bolj odročni zaselki Podrobi, Borovnica, Loje, Kneške Ravne. Vabili so vedno novi, še skriti kotički ...

Kako neki bi se v enem zamahu izšla pot iz Grape čez Kobiljo glavo in po grebenu navzdol v bohinjski svet, sem vedno pogosteje premišljevala in poiskala sopotnico.

"Pa bo časa v enem dnevu dovolj ...," je podvomila ona.

"Seveda bo," sem bila prepričana, "pomembna sta prvi korak in dobra volja."

Strmali Jalovnika in Kobilje glave

Zgodnji vlak naju je odpeljal iz Škofje Loke, naslednji pa nekaj minut čez šesto z Jesenic v Baško grapo. Na železniški postaji Podmelec sva z Ireno izstopili. Začetek oktobra je ponudil popolno vreme, tišino, pridih juga in skozi naselje Klavže, 244 m, po ožji betonski cesti v vas Podmelec, 283 m, ni prav daleč. Kažipot Juliane Trail tam usmerja proti vzhodu v Grahovo ob Bači, proti zahodu pa do naselja Ljubinj in čez bregove Senice v Most na Soči. Naju vodi strma betonska cesta severno in se nadaljuje s kolovozom skozi gozdičke gabra; prav umetelno je vse prepleteno z bršljanom in srobotom, s krošenj pa pogleduje bela omela. Kratek predah nameniva občudovanju nastajajočega pašnika pod zaselkom Borovnica, pri koritu pa natočiva zalogo vode. Nekaj asfalta ceste, ki pelje iz Poljubinja v vas Sela nad Podmelcem na 830 metrih, ne uide, najdaljši ovinek pa skrajša prijazna bližnjica mimo dveh počitniških hišic. "Osvojena" je prikupna vasica na terasi pod vrhom Tlake z lepim pogledom na južni venec Peči, ki se sonči nad bolj senčno Mirno grapo. Makadamska cesta nad vasico pelje desno in čez čas zavije kot severna, bolj ravninska varianta okrog Jalovnika, Kobilje glave in Vrha Klonic. Čez planine Temna Brda, Lom, Kuk in čez Razor vijuga še naprej proti Kalu, Dobrenjščici in Krnu.

Midve pa sva pri prvem smernem stebričku nad vasjo zagrizli skozi gozdiče in strme senožeti vzhodnega grebena naravnost proti vrhu Jalovnika. To je južneje pomaknjen travnati hrbet, ločen od glavnega grebena Peči, zato je pogled nanje ves čas na očeh. Zahodneje v pobočje gore zareže divja grapa, ki se spodaj, blizu Podmelca, postavlja s kar 62-metrskim slapom Sopot, za domačine pa Soup. Vzpon čez Jalovnik je lep spomladi in jeseni, poleti pa zaradi strmine še bolj vroč. Potka po grebenu je malce zaraščena, a še kar dobro sledljiva, sem ter tja se malce položi in za kakšen korak popelje tudi na severno stran. Rožni vrtovi so v tem času odcveteli, le nekaj ametistastih možin se je še bahalo. Ostale so suhe čašice perunik, zlate trave so razkošne in neverjetno visoke, ponekod jih oceniva na poldrugi meter. Suhe ali mokre znajo biti pri sestopu kar nevarne za zdrs. Poudarek strmim in toplim pobočjem dajejo osamljeni grmi šipka in jerebika, polni plodov, predvsem pa številna drevesca mokovca. Njihovi listi so zgoraj temno zeleni, spodaj

sivo-belo polsteni. Najlepsi pa so plodovi, oranžno rdeči kobilasti grozdi, ki močno žarijo. So tudi užitni in nekateri iz njih pridelujejo čežano ali sirup.

Haiku

*Zibelko glasbe
ujame v piščali
medvedov poklon.*

(Majda Debeljak)

Po slikoviti pokrajini sva dosegli vrh Jalovnika, po preprogi trav na sedlu in krajšem grebenu pa obvladali tudi 23 metrov višjo Kobiljo glavo na 1475 metrih. Oba vrhova sta čudoviti razgledišči na Julijce, predgorja, podolja: proti jugu blešči morje, malo bližje Soška dolina, Banjšice, Kolovrat, proti zahodu Stolov greben, Matajur, Kaninsko pogorje, na severu vse gore od Krna do Vogla. Pred očmi stoji greben Peči do Črne prsti, bolj proti vzhodu in jugovzhodu domujejo Škofjeloško in Idrijsko pogorje, Trnovski gozd, Notranjska. Cerkljanska je na dosegu z jamo Divje babe na Šebreljski planoti. V davnini si je neandertalec sedeč pred jamo izdelal piščal, muziciral, prisluhnil glasovom narave, objel vnuka in se veselil uspeha, ker je ohranil rod. Od tam je zven piščali slovesno odmeval čez Šentviško planoto in Baško grapo, čez Kobiljo glavo in Tolminsko vse do Ogleja. Odstirajo se občudovanja vredne duhovne dimenzije.

Planine so tihe

V dolini se sonči Tolmin, bližje vrhu pa planina Stador. Na vzletišču Kobala, na 1080 metrih, je nenavadno mirno. Tudi na vrhu ne ujameva vetra v lase, lahko pa občudujeva čudeže narave: lebdenje in prelete

ptic, metulja lastovičarja, čmrljev in drugih žuželk, osamljene skale, kot bonsaje skrivenčena nizka drevca, trave, barve. Poslušava, gledava, srkava lepoto, gorski mir. Sreča prihaja z drobnimi stvarmi. Sestopava po zahodnem grebenu Kobilje glave in Vrha Klonic, 1343 m, na planino Lom. Oktober se je šele začel, pa je to leto vse že tiho. Med stanovi nadaljujeva po ožji makadamski, ponekod betonski cesti, po obrobju Triglavskega narodnega parka. Sprehodiva se čez planine Lom, 1090 m, Kuk, 1150 m, do Razorja na 1315 metrih.

*Žareči mokovec z
oranžno rdečimi
kobilastimi grozdi
Foto Majda Debeljak*

*Pogled s Kobilje glave
na Kobalo in Tolmin
Foto Majda Debeljak*

Planinsko pašništvo na vzhodnem robu Alp zaznamuje dolga doba človekove prisotnosti in tudi omejene mlečne – *kravje* planine so poleti zelo žive. Menda so na življenje v planinah nasploh najbolj prilagojene prav *cike*, avtohtona slovenska pasma krav. Odvisno od vremena, enkrat proti sredini maja, priženejo molzno živino iz doline, tam od zatolminskih in poljubinskih vasi, Tolminskih Raven. Za zidovi sirarn med poletjem in v dveh jesenskih mesecih pastirji – planšarji predelujejo mleko v okusne izdelke in poklepetajo s pohodniki. Proti koncu oktobra te gorske pašnike spet zajame samota. Pastirji so svoje *oddelali*, njihov delovnik je bil dolg, vsak dan od 4. ure zjutraj do 16. ure, od molže do molže.

Haiku

*Smisel trenutka
zavije nasmejanost
v brezčasen dan.
(Majda Debeljak)*

Ob počitku na Razorju so se nama porajala vprašanja, a ostala brez končnih odgovorov: kdaj in zakaj so se ljudje sploh lotili gospodarjenja v težavnih razmerah? Je bil to sprva beg, izhod v sili na robu preživetja, iskanje novega življenjskega prostora, lovišča, nabiranje zelišč in plodov, kasneje pa možnost dodatnega zaslužka, nadaljevanje dolge tradicije? Kdo naj bi bili prvi pastirji na teh planinah? Omenja se več etničnih skupnosti, tudi Kelte. Raziskave blizu Kobarida so odkrile bojišče med staroselskimi in keltskimi plemeni, kjer naj bi bili Kelti poraženi. So bili oni prisiljeni k umiku v višje predele in začeli s pašništvom in rudarjenjem po tolminskih in bohinskih planinah? Najdene so ostaline rudarjenja z bobovcem, strateško in gospodarsko pomembno železovo rudo. Najnovejše arheogenetske raziskave okostij pa razvnamajo domišljijo in burijo duhove. Drži dejstvo, da so se prebivalci naše celine s številnimi preseljevanji skozi tisočletja med seboj zelo pomešali. Se upravičeno zastavljajo pomisleki, mar smo Slovenci potomci le slovanskih priseljencev izza Karpatov v zgodnjem srednjem veku, ali že prvotnih staroselcev? Koliko časa živimo na tem ozemlju? Kdo vse se je lahko v naših genih naselil?

Skrivnosti daljne preteklosti tega prostora so se prelele v nova stoletja. Po neuspešnih uporih tolminskih kmetov proti cesarskemu dvoru so po prihodu Marije Terezije na oblast tolminske planine dobile večjo gospodarsko vrednost, nekatere planine je cesarica kmetom celo podarila. S koncem tlačanstva in Zemljiško odvezo v letu 1848 so Habsburžani razveljavili lastniška razmerja in obveznosti, zato so bili izpolnjeni novi pogoji za razvoj visokogorskega pašništva. Vrednost planinske paše je naraščala in postajala bolj zanimiva tudi za nižinske kmete. Pašni red je postal in ostal temelj življenja in gospodarjenja na planinah in zakonik delovne discipline, morale in pravičnosti

vse do današnjih dni. Osnovno pravilo pri dodelitvi pašnih pravic je bilo, naj gospodar pase toliko živine, kolikor je pozimi lahko preživi s krmo – senom in otavo – poleti pripravljeno s košnjo na dolinskih travnikih in senožetih. Preprosto kmečko mišljenje tudi pomeni: če so vse površine skrbno pokošene, je s tem kulturna krajina ohranjena. Sliši se zelo razumno tudi za današnje čase.

Nekoč so planinska naselja sestavljale sirarna in manjši hlevi, v katerih je prenočevala živina, zgoraj pa pastirji. Nekaterim stanovom so skozi leta žalostno podoba zadali številni potresi, propadi kmetij v dolini in prva svetovna vojna. Prvotno leseno kritino na objektih so takrat zamenjali s pločevinasto. Ponekod še danes stanove in okolico kazi pločevina, dediščina prve vojne.

Življenje današnjih planin je zelo drugačno kot pred dobrim stoletjem. Higijena v sirarnah je ustrežnejša, pastirji se izobrazujejo, vzdržujejo stanove, sirarne, napajališča, s kolobarjenjem paše pa poskušajo čim bolj ohraniti kulturno krajino. Novodobne skrbi pastirjem povzročajo velike zveri, ki si tudi na planinah iščejo hrano. Vendar za planince planina ostaja kraj občudovanja, sprostitve in nabiranja novih moči. Kot lahko preberemo v publikaciji TNP, se rojeva pašniški turizem s ponudbo domačih izdelkov, neokrnjeno naravo ter zanimivim bivanjem na planinah, seveda za tiste, ki so se pripravljene odreči dolinskemu ugodju.

Mnoge današnje planinske poti sledijo starim pastirskim, rudarskim, tovornim in tihotapskim potem. Prevali v bližini Škrbine, Globokega, Suhe in Baškega sedla so starodavni *trans alpinski* prehodi s Tolminskega v Bohinj. V domišljiji mi v korak stopi postaven staroselski veljak in z nasmehom odhiti nekam tja čez... Morda na sveti kraj k slapu Savice, kjer se odvija kulturni obred, morda po trgovskih poslih v Bistrico, k utrdbi na Ajdovskem gradu? Kdo bi zares vedel od kod in kam?

Bohinjski svet in On

S prijateljico sva se s planine Razor vzpeli skozi bukov gozdič in ruševje proti severu, na enem od razpotij pa korak usmerili proti Voglu in Črni prsti. Med neverjetno zloženimi skalnimi skladi Vrha Krnic in zahodno stranjo Žabiškega Kuka, ki zapira planino Razor ter vrtačo Krnico, se je pot izvila na prijazno sleme, ki Žabiški Kuk povezuje z Voglom. Hitro je bil osvojen piramidasti vrh Vogla, visok 1922 metrov; greben pa je razvodnica med Jadranskim in Črnim morjem. Dan se je že nagibal, zadnja gondola v dolino v oktobru pelje ob 18. uri, kot izbira pa je pešpot po Žagarjevem grabnu v Ukanc.

Na vrhu se je v kopalkah sončil On, porjavel dolgobradi in dolgolasi možakar s *kozlorom* v roki, najina generacija.

"Glej, Irena, skoraj podoba staroselca iz mojih misli..." sem ji šepnila. Bil je zelo dobre volje, med smehom pa povedal, da *ne ve že koliko časa* čaka človeka, ki bi ga

fotografiral skupaj s Triglavom. Želel je dokaz, da je osvojil to goro, pa dočaka dve babici. Prišel je iz Tolminskih Raven, kjer ima moped, v celem dnevu pa ni srečal žive duše. No, saj tudi midve nikogar drugega! V tistem dnevu mora sestopiti še na Zadnji Vogel, kjer bo praznoval s prijatelji, naslednji dan ga čaka pot v obratni smeri. Bolj počasi se je oblekel, drug drugega smo fotografirali, pogovor pa se je vlekel glede na urnik gondole. Poznani razgledi z Vogla na vsa obzorja so res zapeljivi, ura pa je priganjala k hitremu sestopu.

Prečili sva strma pobočja pod vršnim grebenom in se spustili na bolj planotast svet. Ker sedežnica Orlove glave ni obratovala, sva brez postanka odhiteli čez Orlov rob in ob 17.35 vstopili v planinsko kočo Merjasec na 1535 metrih. Časa po desetih urah hoje, 2100 metrih vzpona in 800 m spusta pa precej kilometrih je bilo ravno dovolj, da sva v objemu navdušenja in hvaležnosti nazdravili – ker sva zmogli. Srce je bilo neverjetno lahkotno, še ena popolna pustolovščina je odšla med tiste spomine, ki vedno porajajo nova hrepenenja.

Za konec ostajajo uganke

Baško grapo še želim obiskovati in se veselim novih doživetij. Več kot jih doživiš, bogatejši si! Na baški zemlji je dobra energija in dušni mir, ki človeka polni. Že starodavni obiskovalci so to zaznavali, hkrati pa iskali odgovore na uganke življenja. Življenjski vsakdan jim je bogatilo takrat dosegljivo znanje. Imeli so ga več, kot smo jim pripravljeni priznati. Na tolminskih planinah so pustili tudi zagonetko kasnejšim rodovom: kljub novodobni tehnologiji še ni ugotovljeno, kako so postavili megalitski krog v premeru

31,5 metra. Prav v tehnološkem znanju postavitve kamnitih krogov se kaže njihovo genialno znanje, ki ga mi danes še nimamo in ne znamo razvozlati uganke, čemu so služili. Precej verjetno kot koledar in obredno-kulturni prostor, morda kot pomoč pri zdravljenju oziroma izboljšanju počutja. Saj so, tako kot danes mi, tudi oni želeli biti čim bolj močni, zdravi, ljubljani. Želeli so živeti zadovoljno, vse boljše, dolgo. Zapuščina prednikov ostaja dar preteklosti, nerazrešene uganke kot navdih brezčasnosti. ●

Planina Lom
Foto Majda Debeljak

Informacije

Podmelec–Jalovnik–Kobilja glava–Vogel–SKI hotel

Zahtevnost: Lahka označena pot. Zaradi dolžine je potrebna dobra telesna pripravljenost.

Višinska razlika: 2100 m

Časi: ŽP Podmelec–vas Podmelec–Sela nad Podmelcem 2 h (smerni znaki TD Sopota)
Sela nad Podmelcem–Jalovnik–Kobilja glava 2 h (smerni znaki TD Sopota)
Kobilja glava–Vrh Klonic–planina Lom–planina Kuk–planina Razor 2 h (označena pot in kolovoz čez planine)
Planina Razor–Vogel 2 h (označena Slovenska planinska pot)
Vogel–Orlov rob–SKI hotel 2 h (označena pot z več možnostmi)
Skupaj 10 h

Zemljevid: Škofjeloško, Cerkljansko in Idrijsko hribovje, PZS, 1: 50.000

Mire Steinbuch
Fotografije
Peter Hamor,
Nives Meroi,
Roman Benet

Po verigi draguljev do vrha

Prva smer v Zahodni steni sedemtisočaka Kabru IV

Po dveh letih covida sta se zakonca Nives Meroi in Roman Benet odločila, da bo treba nekam iti. Najprej sta morala ugotoviti, koliko denarja bosta potrebovala za odpravo, kajti Nepal se je precej podražil. Preden sta lahko začela razmišljati o konkretnem načrtu, sta naredila nekaj predračunov. Ena od možnih izbir je bil Kangbačen, 7902 m, v skupini Kangčendzenga, vendar so tam nosači zelo dragi. Večkrat sta bila že pod njenim vznožjem, kjer sta videla vse štiri Kabruje in eno vsaj na pogled lepo linijo.

V Katmanduju sta se obrnila na agencijo Cho Oyu, s katero sodelujeta že več kot dvajset let. Predračun za dve osebi je bil zanj previsok. Trenutno je v Nepalju najdražja postavka zvezni oficir, ki bi moral z odpravo v bazni tabor, vendar nikoli ni šel. Za dve osebi bi stal šest do sedem tisoč dolarjev, kar je stran vržen denar. Vprašala sta prijatelja Bojana Jana z Jesenic, ali bi ga zanimalo in bi šel z njima. Odgovor je bil pritrdilen. Slovak Peter Hamor, njun dolgoletni prijatelj, je tiste dni vodil trekking proti Kangčendzengi. Prijateljica iz njune agencije ga je poklicala in mu povedala, da gresta Nives in Roman na Kabru IV oz. Južni vrh Kabruja, 7318 m. Takoj se je prijavil. Štiričlanska ekipa, ki so jo sestavljali plezalci iz treh držav, Slovaške, Italije in Slovenije, se je zbrala v Katmanduju.

Dotlej samo en poskus v zahodni steni

Po spletu so iskali informacije, ali že obstaja kakšna smer v Kabruju IV. V *Himalayan Database* je bilo z indijske strani vpisanih nekaj smeri, z nepalske pa še nobene. Leta 2004 se je pod Kabrujem IV mudila srbska odprava, dosegli so višino 5950 metrov, potem pa je prišlo do nesreče, vodja je padel v razpoko. Sicer so ga rešili in je preživel, vendar so prekinili odpravo in odšli domov; zahodna stena je ostala nepreplezana. Ledeni slap je nakazoval zanimivo linijo, nad njim je pas serakov, nato se začne prava stena.

V bazo na planini Ramče so prišli po štiridnevem pristopnem maršu, kar je tri dni manj kot leta 2008, kajti vsako leto gradijo nove ceste oziroma podaljšujejo obstoječe. Opremo so jim prinesli nosači. Planina je zelo lepa, travnata kot pod Anapurno. Je malce nizko, na višini samo 4610 metrov, stena je oddaljena šest do sedem kilometrov; treba je prečkati ledenik Yalung. Ker je bilo vreme lepo, so odšli pod steno pogledat razmere.

V baznem taboru sta ostala kuhar in njegov pomočnik. Kuhar je tretji dan zbolel za pljučnim edemom, morali so poklicati helikopter. V njihovi agenciji Cho Oyu so lepo poskrbeli za njih, takoj so poslali novega

kuharja, ki je po dveh dneh pripešal v tabor. Tudi njega so že poznali. Kuhal je tako dobro, da so jedli kot v restavraciji. Pomembno je, da se v bazi dobro je. Planina je zelo mirna, v majhni kamniti stavbi živi pastir. Včasih pride kakšen trekking, v vsem tem času so videli morda deset ljudi. Nekdaj je bil tu normalen pristop za Kangčendzengo, vendar zadnja leta nihče več ne hodi peš, vsi uporabijo le še helikopter.

Izbira nove linije smeri

Območje srbskega poskusa je bilo letos prenevarno. Slap ni bil preplezljiv, mogoče je pozimi, zdaj je razpadal; v maju je bilo že prepozno. Ta stena je visoka 600 do 700 metrov, po njej so ropotali kamni in kosi ledu. Takoj so jo odpisali, saj niso nameravali pritrčiti fiksnih vrvi.

Naslednji dan so se povzpeli na šesttisočak Tso Peak nasproti Kabruja IV in se razgledovali po drugih možnostih. Opazili so, da bi šlo po ledeniku levo od slapa, čeprav so nad njim prežali veliki sektorji serakov. Z mesta, kjer so bili, niso videli, ali je prehod čeznje mogoč. Naslednji dan so šli v izvidnico. Na srečo so našli precej varno pot čez ledenik.

Nekajkrat so zaradi aklimatizacije prespali skoraj šest tisoč metrov visoko, nato so morali v bazi čakati na lepše vreme. Jutra so bila jasna, popoldne je vedno snežilo. Kadar pa ni snežilo, je zelo močno pihalo. V nižjih legah veter ni bil problematičen, višje v steni pa so opazovali dolge snežne zastave.

Hamorjev prijatelj, meteorolog Vítor Báia, jim je po satelitskem telefonu sporočal vremenske napovedi. V baznem taboru so preživeli 35 dni. Na osnovi njegovih točnih napovedi so vedeli, kdaj bo dan D, in ta

Pogled iz baze. Spredaj desno je šesttisočak Tso Peak, levo od njega je Kabru IV, 7318 m.

dan določili za naskok na vrh. To je bil v resnici edini dan od vseh, ki je bil v celoti jasen in najmanj vetroven. Prej je štiri dni pihal viharen veter do 130 km/h. V takem vrha ne bi dosegli. Na dan njihovega vzpona se je umiril, naslednji dan je spet začelo snežiti. Taka je bila tudi Vitorjeva napoved.

Od leve Peter Hamor, Roman Benet, Nives Meri in Bojan Jan

*Pri serakih pod
taborom 1*

Uzpon in sestop

Na zgornjem platoju so postavili depo za opremo in sestopili. Pot so označili z zastavicami. Prvi pristop so opravili v odličnih razmerah po trdem snegu, nato ga je zapadlo vsak dan več, nazadnje so že pošteno gazili. Dvanajstega maja 2023 so ob štirih zjutraj iz tabora 3 na višini 6200 metrov krenili proti vrhu. Prebili so se skozi nevaren del razpok do lijaka, kjer se začne najzahtevnejši del. Strm in trd modri led jih je pripeljal pod vršno skalno piramido. Prvi je vrh dosegel Peter Hamor, pol ure za njim, ob 16.30, pa še ostali trije. Hamor je na robu stene proti vrhu ubral levo varianto, Meroi, Benet in Jan pa desno.

Na sestopu so se v steni spuščali po vrvi, izdelava sidrišč Abalakov je bila kar zamudna.

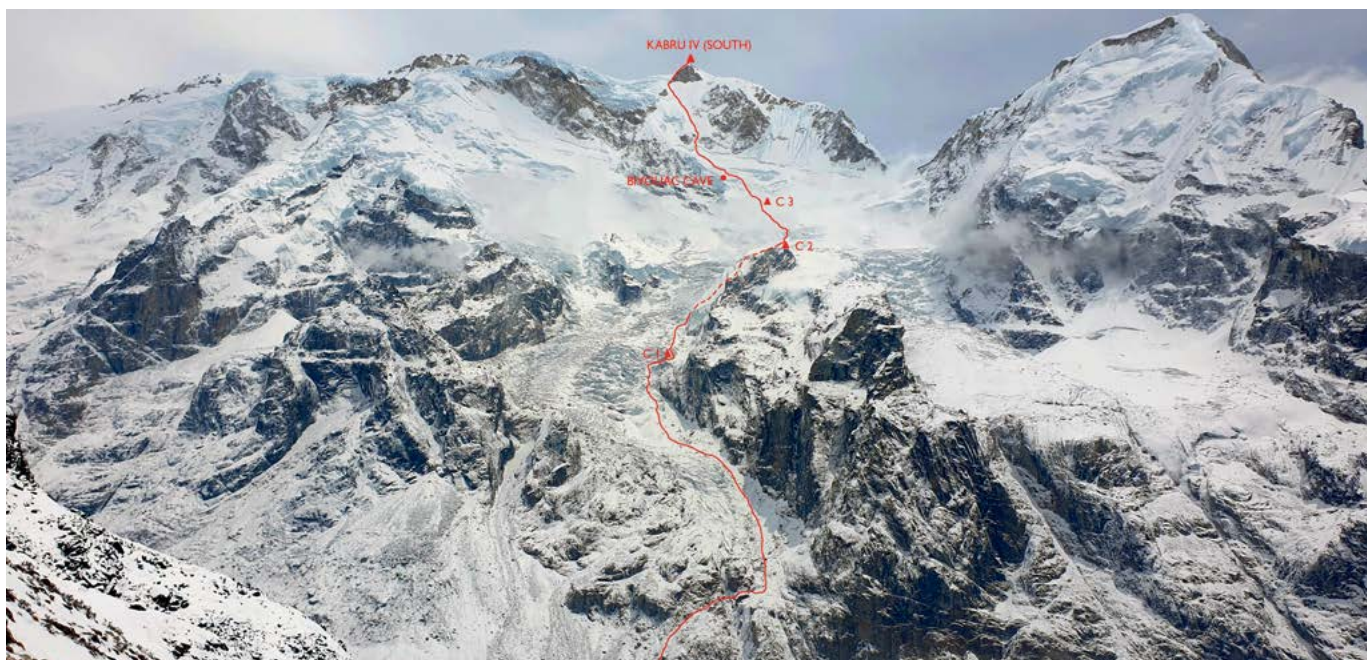
Okoli enih ponoči sta Nives in Roman dohitela Petra in Bojana, ki sta stala na vrhu nekega seraka. Svetlob-

ni snop njune baterije je bil prekratek, da bi videla, ali je pod njima skok ali prepad oziroma kako visok je serak. Niso imeli dovolj vrvi za *abzajl* v temno praznino. Do šotorov sicer ni bilo več daleč, vendar so se odločili za bivakiranje. Čeprav noč ni bila več dolga, samo štiri ure, je bilo zelo mrzlo, kajti niso bili oblečeni v kombinezone za osemtisočak.

Vzdušje med člani odprave je bilo vseskozi odlično. Jan, ki je bil prvič v Himalaji, ni bil povsem sproščen. Težak nahrbtnik, gaženje po globokem snegu, ledenik so prečkali okoli desetkrat, padajoče kamenje in kosi ledu – to niso Alpe, ki jih je vajen. Vendar se je kot novinec dobro obnesel. S Petrom pa sta Roman in Nives na isti liniji. Vsak ve, kaj se lahko zgodi, vsi uživajo v takem načinu plezanja, vsi trije imajo himalajsko krono – vseh 14 osemtisočakov brez dodatnega kisika. Hamor je v Himalaji preple-

*Bazni tabor na
planini Ramče,
osamljeni šotor na
levi je toaletni.*

zal nekaj težkih smeri, na primer prečenje grebena vseh Anapurn, je eden boljših himalajcev. Veliko je plezal s Poljaki na zimskih odpravah. Tako kot Nives in Roman si tudi on ne dela reklame, do zdaj še nisem slišal za njega.

Izbira imena in nesreča

Prvenstveno smer so poimenovali Diamonds on the Soles of the Shoes, D+, 60°, skupna višina 2800 m, od tega je plezanja v steni okoli 1100 m. Zakaj so izbrali tako ime? Razlogov je več. V baznem taboru so poslušali album *Graceland* Paula Simona, na katerem je tudi pesem s tem naslovom. Pred tem so si razdelili delo. Roman je določil smer, Peter je opisal njihovo delo, Nives bi morala izbrati ali pa potrditi ime smeri. Tak je bil načrt. Ona je predlagala ime *Space Cowboys* po istoimenskem filmu o seniorjih, ki so poleteli v vesolje. Najmlajši kavboj je imel petdeset let, tako kot Bojan. Ostali trije so bili pri šestdesetih, tako kot tri četrtine odprave. Toda med bivakiranjem v ledeni jami na 6400 metrih so opazovali, kako so se v mesečini bleščali kristali ledu in snega, Nives in Peter pa sta pritrdila, da je bila to veriga diamantov, ki je šla do vrha. To je navezava na Simonovo pesem.

Zadnji dan sestopa, dvesto do tristo metrov nad ledenikom, kjer so imeli depo za opremo, je bil serak umazanega črnega ledu, posut s kamenjem. Treba je bilo splezati navzdol okoli deset metrov. Nives se je obrnila, pri tem pa jo je zelo težak nahrbtnik malce zanesel, izgubila je ravnotežje in v prostem padu postrani pristala med balvani. Rukzak je bil tako težak, da je pristal pred njo. Čeprav si je zlomila štiri rebra, je imela veliko srečo v nesreči. Padla je na nahrbtnik, ki je ublažil pristanek. Če bi padla direktno na balvane... Ker je bila še ogreta, si je ponovno oprtala tovor, ga nesla do ledenika in govorila: "Saj ni nič, saj ni nič..." Potem so nahrbtnik pustili tam, do baze je bilo

namreč še skoraj sedem kilometrov. Naslednji dan sta ga šla iskat Benet in Hamor.

Propad klasičnega alpinizma?

Benet je poudaril, da tak himalajizem, kakršnega je v Himalaji vedno več, pomeni smrt alpinizma. V prvih dveh tednih po njihovem prihodu v bazo na planini so helikopterji po cele dneve dovažali ljudi v bazni tabor pod Kangčendzengo, ki je bila nekoč težka gora. Zdaj jo množično naskakujejo, opremljena je od vznožja do vrha. Letos je šlo nanjo precej odprav. Če bi vse pristopale peš, bi imeli dovolj dela v *lodžih*, malih hotelih ob poti in tudi nosači; domačini bi imeli nekaj od tega. Vendar sta samo dva alpinista prišla peš do baze z dvema nosačema, ki sta nosila njuno osebno opremo, ostalo je prepeljal helikopter.

Benetov italijanski prijatelj, ki kot pilot helikopterja prevažal ljudi pod Everest, je rekel, da je to, kar se letos dogaja na Everestu, grozljivo. Povedal mu je, da v enem dnevu naredi tudi do petnajst reševalnih letov, komercialni niso všteti. Navade iz Alp so turisti prenesli v Himalajo – na primer ko se nekdo slabo počuti, pokliče helikopter. Ljudje se ne zavedajo, kaj pomeni leteti nad 5000 metri. Pilot se med vsakim poletom sprašuje, ali ga bo helikopter zmogel opraviti. Zdaj ima že vsaka agencija svoj helikopter. Na trekingu sicer pešačijo do baznega tabora pod Everestom, vrnejo pa se s helikopterjem. Vožnja v eno smer stane 125 dolarjev, za šest potnikov je to zelo poceni, stane toliko kot prenočišče in hrana na dan.

Roman je na strani FB zapisal: "Prvi vzpon po zahodni steni Kabruja IV je bil narejen v alpskem stilu; lahkem, poštenem slogu, brez pritrjenih vrvi, umetnega kisika, brez vnaprej postavljenih taborov in brez kakršnekoli tuje pomoči. Predhodnih informacij o steni nismo imeli. Linija je zelo lepa in logična, a v primeru sneženja ali slabih snežnih razmer bi bil vzpon lahko precej nevaren." ○

Linija vzpona na Kabru IV, 7318 m, z višinskimi tabori in jama, v kateri so bivakirali.

Z NAMI NA POT

Andrej Mašera

*Podoba iz sanj: "Dolomitski Matterhorn"
Cimon della Pala in Cima della Vezzana
(levo) nad prelazom Passo Rolle
Foto Andrej Trošt*

Gorska pravljica

Pale di San Martino

Pale so najobsežnejša gorska skupina v Dolomitih, mnogi so prepričani, da tudi najlepša. Po površini merijo kar 240 km², zahodni del spada v pokrajino Trentino, vzhodni pa v Veneto. Razsežnost Pal lahko ugotovimo že z zanimivim krožnim avtomobilskim izletom.

Začnemo v imenitnem turističnem središču San Martino di Castrozza v dolini Val del Cismon, se peljemo proti jugu do kraja Fiera di Primiero, kjer zavijemo severovzhodno čez prelaza Passo Cereda, 1361 m, in Forcella Aurine, 1297 m, do mesteca Agordo (naglas na prvem zlogu). Od tam gremo severno po dolini Cordèvole do kraja Cencenighe Agordino, kjer zavijemo levo zahodno v dolino Valle del Biois do kraja Falcade, in po dolini Valle di Vallès navzgor na prelaz Passo di Vallès, 2031 m. Z njega se potem spustimo v dolino Val Travnigolo in se čez znan dolomitski prelaz Passo Rolle, 1980 m, vrnemo v San Martino di Castrozza. Krog okoli Pal je sklenjen in prevozili smo natančno 98,5 kilometra!

Geografski oris

Pale tradicionalno delimo na pet skupin. V severni so najpomembnejši vrhovi Monte Mulaz, 2906 m, Cima del Focobon, 3054 m, Cima dei Bureloni, 3130 m, Cimon della Pala, 3184 m, in osem metrov višja Cima della Vezzana, ki je tudi najvišji vrh gorstva. V severni skupini so tudi edini tritisočaki v Palah. Najlepsi med njimi je brez dvoma Cimon della Pala, ki mu zaradi drzne, ošiljene postave pravijo dolomitski Matterhorn.

V veliki skupini San Martino, ki se dviga nad dolino Cismon, kjer je mondano turistično središče San Martino di Castrozza, so najbolj znani vrhovi La Rosetta, 2743 m, Pala di San Martino, 2982 m, Cima Immink, 2855 m, Cima di Ball, 2802 m, Sass Maor, 2814 m, in Cima della Madonna, 2752 m. Od omenjenih vrhov je najlaže dostopna La Rosetta, saj skoraj tik pod vrh pripelje dvojna žičnica iz San Martina. Ostali vrhovi so pridržani alpinistom, nekateri tudi dobrim gornikom v spremstvu gorskega vodnika. Tu bi posebej omenili Sass Maor, ki je v zgodovini dolomitskega alpinizma odigral zelo pomembno vlogo. Leta 1926 je slavni Emil Solleder v navezi s Franzem Kummerjem v mogočni vzhodni steni potegnil smer zgornje V. stopnje, kar je spodbudilo tudi znamenita Italijana Ettore Castiglioni in Bruna Detassisa, da sta leta 1934 preplezala celotni jugovzhodni raz (VI), tudi previsni del, ki se mu je Solleder izognil. Danes je v Sass Maoru tudi smer s težavnostjo X-!

*Dolomitska pravljica: sonce je vzšlo tik ob robu Pale di San Martino, desno od nje Cima Immink in Cima di Val di Rada.
Foto Andrej Trošt*

Sosednji vrh Cima della Madonna je vitkejši od Sass Maora; znamenit je po Razu tančic (Spigolo del Velo), IV+/V-, ki sta ga leta 1920 preplezala Günther Langes in Erwin Merlet. Smer je ena najpopularnejših v Dolomitih, za mnoge tudi "najlepša petica na svetu"!

Vzhodno od skupine San Martino je osrednja skupina Pal, kjer nad obsežnimi podi Altopiano prevladuje La Fradusta, 2939 m, ki ima na severni strani tudi manjši ledenik – Ghiacciaio della Fradusta. V tej skupini je za plezalce nedvomno najzanimivejša veličastna Cima Canali, 2900 m, kjer je znameniti Hermann Buhl preplezal svojo edino prvenstveno smer v Dolomitih. Preostali dve skupini sta še južna veriga z Monte Agnèrjem, 2872 m, in Pale di San Lucano.

Čeprav je v Palah dosti koč in označenih poti, tudi znamenitih ferat, so tamkajšnji vrhovi predvsem domena alpinistov. Nobena ferata namreč ne pripelje na kakšen težje dostopen vrh. Narava pa je poskrbela za to, da se na najvišjega – Cimo della Vezzano – lahko povzpne tudi brez težjega plezanja, seveda če vzpona v spodnjem delu ne začnimo s ferato Bolver-Lugli. Zelo zahtevna in dolga ferata je prava lepotica v bogati dolomitski ponudbi; po njej splezamo do bivaka Fiamme Gialle, 3005 m, tik pod vrhom Cimona della Pala. Vzpon nanj je izjemno privlačen, ena ura mikavnega, izpostavljenega plezanja II.–III. težavnostne stopnje, ki se ga lahko lotijo le zelo izurjeni gorniki, in to izključno v spremstvu gorskega

Pogled s podov Altopiano proti severu Pal. Z leve: Cimon della Pala, sedlo Passo Travignolo, Cima della Vezzana Foto Mire Steinbuch

V srcu Pal. Sedlo Passo di Ball, levo se dviga Pala di San Martino, desno Campanile Pradidali, Cima di Ball in Cima di Val di Roda. Foto Peter Strgar

vodnika. Cima della Vezzana je veliko pohlevnejša, saj vzpon od bivaka do vrha ne povzroča omembe vrednih težav.

Pale di San Lucano – največja divjina v Dolomitih

Pale di San Lucano so majhna gorska skupina na skrajnem severovzhodu Pal di San Martino. Na vzhodu so omejene z dolino Val Cordèvole, na jugu z Valle di San Lucano, na severu pa z dolinama Val di Gardès in Valle del Törcol. Najvišji vrh skupine je Monte San Lucano, 2409 m, ki leži skoraj natančno na njeni sredini. Toda to ni njena paradna gora, pravi mogočnejši se dvigajo v južnih odrastkih glavnega grebena. Od vzhoda proti zahodu so to Prima, 2296 m, Seconda, 2350 m, Terza, 2354 m, in Quarta Pala di San Lucano, 2267 m, ter njihovi drzno oblikovani trabanti, med katerimi je najbolj znan Spiz di Lagunaz, 2338 m, v katerega je za vedno vklesal svoje ime znameniti italijanski alpinist Renato Casarotto s smerjo po navpični in previsni zajedi. Njihova značilnost je izjemna divjina in prvobitnost, kjer navpične, do 1500 metrov visoke stene padajo južno v brezdanje globine doline Valle di San Lucano. Stene so v spodnjem delu gosto porasle in težko prehodne, nad njim pa prehajajo v prvovrsten rdečkast dolomit z odlično skalno (ob vznožju sploh ni melišč!). Zanimivo je, da so v Palah di San Lucano številne prve pristope na vrhove opravili šele v tridesetih letih prejšnjega

*Pala di San Martino
in Cima Immink v
zahajajočem soncu
Foto Andrej Trošt*

stoletja tedanji vrhunski alpinisti Attilio Tissi, Giovanni Andrich in Emilio Comici. Šele po letu 1970 so moderni plezalci speljali številne, po večini ekstremno težavne in zelo dolge smeri. Sicer pa so Pale di San Lucano v splošnem vrvežu Dolomitov ohranile blažen mir. Gorniki – nealpinisti se lahko brez večjih težav povzpnejo na Monte San Lucano in na Primo Palo, na kateri je bivak Margherita Bedin, 2210 m, edini znak civilizacije na tem območju. Vzpon do njega z juga, po označeni poti skozi divjo grapo Borà della Besàusega, se odlikuje po izjemni dolžini in hudih naporih. Vsekakor pa je vreden truda – tura je veličastna in nikoli pozabljena gorska pustolovščina v enkratnem gorskem okolju.

Monte Agnèr – poezija gorskega veličastja

Ko stojimo na koncu doline Valle di San Lucano, ki je videti kot globok in ozek fjord, ukleščen med visokimi stenami, osupli ostrmimo pred veličastnim prizorom, ki mu v vseh Alpah skoraj ni enakega. Kar 2200 metrov nad nami se v višino poganja orjaški skalni obelisk, kot dovršena stavba navpičnih gladkih sten in naostrenih razov. Agnèr – magično, skrivnostno zveneče ime fantastične gore, pod katero ostanejo pretreseni in nemi v strahospoštljivi zamaknjenosti. Najbolje bo, da ležemo v mehko naročje bujnega travnika pri zaselku Col di Prà ter si mogočno goro in njene trabante v miru ogledamo natančneje. Poleg osrednjega Agnèrja levo od njega prevladujeta drzni

Sass Maor (levo) in Cima della Madonna z znamenitim Razom tančic (Spigolo del Velo) v ospredju Foto Andrej Trošt

Gorsko veličastje brez primere: nad globoko dolino Valle di San Lucano se pne v nebo Monte Agnèr s svojimi trabanti. Z leve: Spiz Piccol, Spiz d'Agnèr Nord, Spiz d'Agnèr Sud, desno od očaka pa se dviga Torre Armena Foto Franci Horvat

Bivak Fiamme Gialle,
od koder ni več daleč
do vrha Cime della
Vezzane
Foto Robert Rejec

ostrici Spiz d'Agnèr Nord, 2545 m, in za spoznanje manj priostreni Spiz d'Agnèr Sud, 2617 m. Oba se ponašata z navpičnimi in visokimi stenami. Desno (zahodno) se dviga Torre Armena, 2652 m, ki je na prvi pogled pomanjšana kopija Agnèrja. Med njima je ozka mračna grapa Vanet del Piz, v katero nikoli ne posije sonce in po kateri se vijejo ozki jeziki modrikastega ledu. Komaj za odtenek manj odbijajoča je nekoliko širša sosednja grapa Vallon delle Scandole med vitkim Torre Armena in širokoplečim Lastei d'Agnèr, 2861 m, v kateri se strma snežišča izmenjujejo s težko prehodnimi skalnimi skoki. Celotno okolje poleg mogočnosti in divjine vzbuja še vtis skoraj tesnobne resnosti, tišine in večnega miru. Že dolina San Lucano je tiha; njen južni konec, Valle d'Angheraz, pa je sploh eden najsamotnejših kotičkov v Dolomitih. Tudi proti jugu je skupina Agnèrja skalnata in strma, toda

obsijana s soncem, s širnimi pašniki ob vznožjih sten deluje neprimerno bolj pohlevno in prijazno. Prav ti pašniki, kjer so se od davnine pasle ovce z jagenjčki, so dali ime gori (agnello = jagnje); sicer pa ga domačini imenujejo preprosto Il Pizzòn (Veliki vrh).

Z južne strani so se po značilni nagnjeni gredini prvič povzpeli na vrh Agnèrja leta 1875 znani alpinist Cesare Tomè in spremljevalca vodnika Tomaso Dal Col in Martino Gnech. Po njihovih sledih danes vodi običajna pot, ki je najbolj priporočljiv pristop na goro. Pozneje so nadelali tudi pot ob globoki grapi med Agnèrjem in sosednjim Lastei d'Agnèrjem (Sentiero del Canalone), ki jo je zaradi plazov in padajočega kamenja težko dobro vzdrževati. Trenutno je v dobrem stanju. Leta 1979 pa so nadelali še izjemno drzno, skrajno izpostavljeno in športno ferato Stella Alpina, ki premaga tristo metrov visoko navpično steno Lastei d'Agnèr. Ferata je ena od najtežjih v Dolomitih; zavarovana je samo z neprekinjenim nizom jeklenic in nekaj klini, premaguje navpične kamine, raze, plati in tudi rahlo previsne odstavke.

Severna plat gore pa je seveda pridržana samo za vrhunske alpiniste. V teh neskončno visokih stenah so neizbrisno zapisali svoja imena velikani dolomitskega alpinizma. Že leta 1921 (!) so Francesco Iori, Arturo Andreoletti in Alberto Zanutti preplezali 1500 metrov visoko smer V. težavnostne stopnje v severni steni, kar je bilo za tisto obdobje izjemno alpinistično dejanje, smer pa je še danes zelo cenjena. Leta 1932 sta Celso Gilberti in Oscar Soravito preplezala znameniti severni raz, najvišji in najdaljši v Dolomitih – 1600 višinskih metrov fantastične smeri, kjer težavnost sega že v VI. stopnjo. Po drugi svetovni vojni so v severni steni preplezali težavne prvenstvene smeri tudi taki mojstri, kot so Reinhold Messner, Gianni Costantini, Lorenzo Massarotto, in številni drugi. ○

Informacije

Kako do izhodišča: Peljemo se po avtocestah proti Benetkam do Portogruara, tam zavijemo desno do Vittoria Veneta in Belluna. Od tu gremo zahodno skozi Feltre in naprej proti severu v San Martino di Castrozza. Za vzpon na Agnèr peljemo iz Belluna do kraja Agordo in od tam levo do Frasseneja.

Vodniki: Andrej Mašera: *Dolomiti po dolgem in počez*. PZS, 2019. Vladimir Habjan in Irena Mušič Habjan: *Alpe brez meja*. Sidarta, 2017.

Axel Jentsch-Rabl, Andreas Jentsch, Dieter Wissek: *Klettersteigführer Dolomiten - Südtirol - Gardasee*. Alpinverlag, 2015. Christjan Ladurner, Thomas Zelger: *Vie ferrate nelle Dolomiti - Vol. 2*. Athesia, 2015.

Lucio De Franceschi: *Pale di San Martino Ovest. Guida dei Monti d'Italia*. CAI-TCI, 2003.

Luca Visentini: *Pale di San Martino*. Athesia, 1990.

Zemljevida: *Pale di San Martino*, Tabacco 022, 1: 25.000; *Pale di San Martino*, Meridiani Montagne, 1: 25.000

Cima della Vezzana della Pala, 3192 m, ferata Bolver-Lugli

Pale di
S. Martino

Cima della Vezzana sodi med tiste gorske nesrečneže, ki so sicer mogočni in lepi, lahko so celo najvišji, a kaj ko imajo za soseda vsiljivega lepotca, ki pritegne vso pozornost nase. Ošiljeni, drzno oblikovani Cimon della Pala je pač prehuda konkurenca v lepotnem tekmovanju. Poleg tega stoji v ospredju (tako ga vsaj vidimo s prelaza Rolle, od koder je najlepši), Cima della Vezzana pa skromno stoji nekoliko v ozadju. Kljub temu je najvišji vrh Pal vse-kakor vreden obiska.

Zahtevnost: Zelo zahtevna označena pot, (C, B/C). Vzpon po ferati Bolver-Lugli na Cimo della Vezzano je kar zahteven gorniški podvig, primeren le za izkušene in fizično dobro pripravljene gornike. Manj večji se lahko vzpona na Vezzano lotijo tako, da se z žičnico povzpnejo na Rosetto in se na vrh podajo po poti sestopa. Posebno pozornost moramo nameniti možnim snežiščem v dolini Valle dei Cantoni, ki so tako strma, da cepin in dereze nikakor niso nepotrebno breme.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje, oprema za samovarovanje, čelada, plezalni pas, v zgodnji sezoni cepin in dereze

Višinska razlika: 1227 m

Izhodišče: San Martino di Castrozza. Od tam se z žičnico peljemo na Col Verde, 1965 m.

WGS: N 46,27205°, E 11,821531°

Koča in bivak: Koča Rosetta Pedrotti, 2581 m, telefon +39 043 96 83 08; Bivak Fiamme Gialle, 3005 m

Časi: Izhodišče-vstop v ferato Bolver-Lugli 1 h

Ferata Bolver-Lugli-bivak Fiamme Gialle 3 h

Bivak Fiamme Gialle-Cima della Vezzana 1 h

Sestop 3 h

Skupaj 8 h

Sezona: Od srede julija do začetka septembra

Zemljevida: *Pale di San Martino*, Tabacco 022, 1: 25.000; *Pale di San Martino*, Meridiani Montagne, 1: 25.000

Vzpon: Za poslopjem postaje žičnice, ki pelje na Rosetto, gremo najprej po poti št. 712, kmalu pa zavijemo severno po poti št. 706. Sprva nas vodi skozi ruševje, nato po travnatih goličavah v zagruščeno krnico pod stenami Crode della Pala, 2960 m, do vstopa v ferato (tabla). V začetku plezamo zelo dolgo po stebru čez skalne skoke (I-II), po razčlenjenem pečevju brez varoval do široke zagruščene rame, na vrhu katere se šele pojavijo prve jeklenice, ki nas bodo neprekinjeno spremljale do konca ferate. Najprej plezamo poševno levo skozi lahek kamin (A/B) do manjše rame, potem pa nas jeklenice vodijo desno po vse strmejši steni z odlično kamnino in dobrimi stopi (A/B, B). Povsem navpični steni (B/C) sledi prečnica levo, ki pripelje do druge navpičnice. Plezanje po njej je prav uživaško (B), posebno čez izrazito trikotno ploščo, da se približamo ključnim odsekom poti. Skozi ozek kamin nam pomagajo tudi skobe (B/C), nad njim pa nas čaka

La Fradusta, 2939 m

Pale di
S. Martino

Prav v središču skupine Pale di San Martino se razteza širna, valovita skalna ravan Altopiano, prava visokogorska puščava. Morda bi kdo pomislil, da je hoja po Altopianu nekaj skrajno dolgočasnega in pustega – vse prej, kot to! Zaradi osrednje lege v skupini se na vse strani ponuja

jo odlični razgledi na okolne velikane Pal. Na južnem robu obsežnih podov se dviga Fradusta, ki s te strani ni videti nič kaj mogočna. Tik pod vrhom leži majhen ledeniček Ghiacciaio della Fradusta, ki se je v zadnjem času prav drastično zmanjšal. Pod njim tiči ledeniško jezerce Lago

Fradusta, ki le nekoliko poživlja kamnito okolje, kjer se je nekoč raztezal mogočen ledenik. Močno drugačen obraz kaže Fradusta južno, s strmimi razbrazdanimi stenami prepada v osamljeno dolino Vallon delle Lede. Za vzpon na Fradusto bomo uporabili dve kabinski žičnici, ki nas bosta iz San Martina di Castrozza pripeljali pod vrh La Rosette, 2743 m, od koder bomo v kratkem sestopu prišli do kočice Rosetta, kjer bo začetek našega vzpona.

La Fradusta nad obširnimi podi Altopiana z majhnim ledenikom pod vrhom
Foto Mire Steinbuch

Zahtevnost: Zahtevna označena pot. Čeprav formalna višinska razlika, ki jo moramo premagati na poti, ni velika, zaradi številnih vzponov in spustov meri dejansko kar okoli 800 metrov. V megli, posebno če je zelo gosta, lahko postane vzpon orientacijsko zelo problematičen, zato ga raje opustimo oz. prestavimo.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje

Višinska razlika: 358 m (po poti precej več)

Izhodišče: Koča Rosetta, 2581 m. Iz San

Cima della Vezzana della Pala, 3192 m, ferata Bolver-Lugli

Pale di
S. Martino

navpična izpostavljena stena s pičlimi stopi (C, ključno mesto). Nato po počki splezamo v ozek žleb (B), iz katerega se povzpemo na izpostavljen raz. Izstopna stena nad nami je strma in izpostavljena, vendar dovolj razčlenjena za prijetno plezanje (B); prečnica levo nas pripelje na ozko škrbino, kjer prvič zagledamo bivak Fiamme Gialle. Čez skrotasto pobočje se povzpemo do njega.

Od bivaka prečimo po lahkem svetu do četrte ure oddaljenega sedla Passo del Travignolo, 2925 m, med Cimon della Pala in Cimo della Vezzano. S sedla se potem začnemo vzpenjati desno čez strmo skrotasto in zagruščeno pobočje po poti št. 716. Po delno skalnatem, delno zagruščenem slemenu (tam lahko naletimo na položna snežišča) gre pot nekoliko monotono do razglednega vrha.

Sestop: Do sedla Travignolo sestopimo po poti vzpona, tam pa zavijemo levo, strmo navzdol v dolino Valle dei Cantoni, ves čas sledimo oznakam poti št. 716. Včasih so tam zelo strma snežišča, ki niso več tako nedolžna kot tista pod vrhom. Drsanje po njih je smrtno nevarno, ker nimajo ugodnega izteka! Strmo skalno stopnjo obidemo desno po razčlenjenem pečevju (I, ni varoval!). Po zagruščenem svetu nas pot v krajšem vzponu pripelje na sedlo Passo Bettega, 2667 m. Onstran sedla še malo sestopimo do razpotja, kjer se desno odcepi pot, ki se spusti neposredno na Col Verde (A/B, I). Če kaže, da bomo zamudili zadnjo vožnjo žičnice z Rosette ob pol petih, se napotimo po njej neposredno v dolino. Sicer pa nadaljujemo proti jugu do kočice Rosetta Pedrotti, 2581 m, od koder je le še dobre četrte ure do zgornje postaje žičnice.

Andrej Mašera

La Fradusta, 2939 m

Pale di
S. Martino

Martina di Castrozza se s prvo kabinško žičnico prepeljemo na Col Verde, 1965 m, z drugo pa do postaje Rosetta, 2633 m, malo pod istoimenskim vrhom. WGS84: N 46,267424°, E 11,839008°

Koča: Koča Rosetta, 2581 m, telefon +39 043 96 83 08

Časi: Izhodišče–koča Rosetta 15 min
Koča Rosetta–La Fradusta 2.30 h
Sestop 2.15 h
Skupaj 5 h

Sezona: Od začetka julija do konca septembra

Zemljevida: *Pale di San Martino*, Tabacco 022, 1: 25.000; *Pale di San Martino*, Meridiani Montagne, 1: 25.000

Vzpon: Od zgornje postaje kabinske žičnice sestopimo do kočice Rosetta. Naša pot št. 709 gre vzhodno in v 45 minutah doseže pomembno sedlo Passo Pradidali Basso, 2658 m, ki

povezuje zahodno verigo Pal (Catena di San Martino) z osrednjim masivom gorstva (Massiccio Centrale delle Pale). Od tu se usmerimo rahlo levo po poti št. 708, ki obide trebušast skalni hrbet, in se malo spustimo na bližnje sedlo Passo della Fradusta, 2610 m. Sledi zložno prečenje tistega, kar je ostalo od spodnjega dela ledenika, nato pa se pot dvigne proti sedlu Forcella Alta del Ghiacciaio, 2727 m, ga pa ne dosežemo, ampak se že prej usmerimo desno navzgor po skrotju, kjer nam smer kažejo številni možici. Pod robom predvrha pridemo do širokega vršnega slemena, ki pa se nato zoži in nas pripelje do trigonometrijskega znamenja na vrhu Fraduste. Razgled z osrednjega vrha Pal je fantastičen, praktično vidimo vse najpomembnejše vrhove gorstva. Posebno pa nas pritegne pogled na bližnjo Cimo Canali, 2900 m, ki s svojo gotso zgradbo deluje zelo resnobno, skoraj mrko!

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Andrej Mašera

Prečenje Pal – ferati Portòn in Velo

Pale di
S. Martino

Najpreprostejša možnost, da spoznamo osrednji del masiva Pal, je tura, kjer se najprej z žičnico popeljemo iz San Martina di Castrozza do Rosette in naprej do istoimenske kočice. Turo nadaljujemo po razgledni poti od severa proti jugu do kočice Pradidali, najznamenitejše v skupini. Sledi vzpon po zahtevni ferati Portòn, ki mu sledi rahel sestop po ferati Velo do kočice

Madonna del Velo, s katere se vrnemo v San Martino. Gre za eno najlepših prečenj v Dolomitih.

Zahtevnost: Zelo zahtevni označeni poti: ferata Portòn (C/B,C), ferata Velo (B/C, B). Tura je dolga, tudi naporna, zelo priporočljivo jo je razdeliti na dva dneva. Obe ferati sta srednje

težavnosti, celotna tura nas vodi skozi osrednji in pokrajinsko zelo privlačen del gorske skupine.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje, oprema za samovarovanje, čelada, plezalni pas

Višinska razlika: Najvišja točka na turi je izhodišče pri zgornji postaji žičnice Rosetta. Pot poteka s številnimi vzponi in spusti, tako da je točno višinsko razliko težko natančno določiti.

Izhodišče: Koča Rosetta, 2581 m. Iz San Martina di Castrozza se s prvo kabinsko žičnico peljemo na Col Verde, 1965 m, z drugo pa do postaje Rosetta, 2633 m, malo pod istoimenskim vrhom. Od tod v slabe četrte ure sestopimo do kočice. WGS84: N 46,267424°, E 11,839008°

Koče: Koča Rosetta, 2581 m, telefon +39 043 96 83 08; koča Pradidali, 2278 m, telefon +39 043 96 74 08; koča Velo della Madonna, 2358 m, telefon +39 043 976 87 31.

Časi: Koča Rosetta–koča Pradidali 2.30 h
Koča Pradidali–ferati Portòn in Velo–koča Velo della Madonna 2.30 h

Na ferati Porton so skabe pogosta varovala Foto Mire Steinbuch

Monte Agnèr, 2872 m, ferata Stella Alpina

Pale di
S. Martino

Čeprav je bila zgrajena že leta 1979, ferata Stella Alpina na Monte Agnèr spominja po karakterju na novodobne športne adrenalinske ferate. Ferata premaga navpično, 300 m visoko južno steno Lastei d'Agnèr, 2844 m, na način prave direttissime do nagnjene ploščate stene pod vršnim grebenom gore, ki jo potem preči do bivaka Biasin, 2650 m, v bližini škrbine Forcella del Pizzòn. Navzlic izpostavljenosti in (razen nekaj klinov) skoraj neprekinjenem nizu dobro napetih jeklenic, je ferata Stella Alpina za razliko od številnih adrenalinskih ferat speljana po naravnih danostih stene in nimamo vtisa, da namenoma išče težave, ki bi ji dvignile veljavo.

Zahtevnost: Izjemno zahtevna označena pot, (D, I–II). Izredno težavna in izpostavljena ferata, pridržana le za vrhunske gornike. Ker je vpeta v celotni vzpon na goro, ki je sam po sebi zelo dolg in naporen, terja tudi odlično telesno pripravljenost. Lotimo se je le ob absolutno zanesljivem vremenu; pot je obrnjena proti jugu, in ker

na celotnem vzponu ni nikjer vode, je pametno, da se ne podamo na turo ob zelo vročih dnevih.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje, oprema za samovarovanje, čelada, plezalni pas, v zgodnji sezoni cepin

Višinska razlika: 1788 m

Izhodišče: Frassenè, 1084 m. Od Agorda se peljemo proti jugozahodu v dolino Valle Sarzana do letoviškega kraja Frassenè, kjer pustimo vozilo pri nekdanji spodnji postaji sedežnice, ki ne obratuje več. Do kočice Scarpa-Gurekian, 1735 m, se v slabih dveh urah povzpemo po poti št. 771, ki gre večinoma po ozki makadamski cesti. WGS84: N 46,254095°, E 11,983718°

Koča in bivak: Koča Enrico Scarpa-Ohannes Gurekian, 1735 m, telefon +39 043 76 70 10; Bivak Giancarlo Biasin, 2650 m

Časi: Izhodišče–koča Scarpa-Gurekian 1.45 h
Koča Scarpa-Gurekian–vstop 45 min
Ferata Stella Alpina–bivak Biasin 3.30 h

Bivak Biasin–Monte Agnèr 1 h
Sestop 4.30–5 h
Skupaj 11.30–12 h (priporočljiva dvo-dnevna tura)

Sezona: Od julija do srede septembra
Zemljevida: Pale di San Martino, Tabacco 022, 1: 25.000; Pale di San Martino, Meridiani Montagne, 1: 25.000

Vzpon: Od kočice Scarpa-Gurekian gremo čez travnike sprva strmo v smeri velikega ozebnika Gran Canalone med Agnèrjem in sosednjim Lastei d'Agnèr. Na travnati uravnavi se desno odcepi pot običajnega pristopa, mi pa gremo naravnost po oznakah za ferato in pot skozi Gran Canalone. Oznaka na skalnem balvanu kmalu pokaže levo smer za ferato – vstop v steno je desno od manjše grape. Pred časom je bilo začetno plezanje brez varoval, zdaj pa se vzpenjamo ob jeklenicah po razčlenjenem skalovju (A/B) na polico, po kateri prečimo nekaj metrov levo, kjer se prava Stella Alpina pravzaprav začne. Sledi zahtevno in naporno plezanje

Prečenje Pal – ferati Portòn in Velo

Pale di
S. Martino

zelo izpostavljeno in zavarovano z jeklenico. Kmalu zatem se povzpne na sedlo Passo di Ball, 2443 m, od koder se odpre veličasten pogled na zahodno steno Cime Canali, 2900 m. Onstran sedla smo v kratkem pri koči Pradidali in naprej v pol ure pri vstopu v ferato Portòn. Čaka nas ura strmega plezanja, najprej 100 m naravnost navzgor po lestvah, nato pa po skobah in ob jeklenicah levo v mračno grapo, po kateri dosežemo škrbino Passo del Portòn, 2480 m. Nekoliko naprej je razpotje, kjer nadaljujemo malo navzgor po pobočjih Sas Maora, 2814 m, do začetka ferate Velo. Ta nas ob varovalih pripelje do vzhodja slovitega Raza tančič (Spigolo del Velo) v Cimi della Madonna, 2752 m. Sledi še nekaj vzpona do kočice Velo della Madonna, 2358 m. Povratek v San Martino di Castrozza je na prvi pogled nekoliko zapleten, vendar ne bo problematičen. Pelje po markiranih poteh in cestah, vodilna številka poti je 724.

Andrej Mašera

Koča Velo della Madonna–San Martino di Castrozza 2.30 h
Skupaj 7.30–8 h

Sezona: Od začetka julija do konca septembra

Zemljevida: *Pale di San Martino*, Tabacco 022, 1: 25.000; *Pale di San Martino*, Meridiani Montagne, 1: 25.000

Opis: Od kočice Rosetta po poti št. 702 kmalu dosežemo sedlo Passo di

Roda, 2572 m, od koder se v številnih okljukih spustimo po skrotju in meliščih v dolino Val di Roda. Nadaljujemo z nekoliko izpostavljenim prečenjem do travnatega hrbta Col delle Fede, 2278 m, kjer se pot obrne vzhodno do razpotja; z desne se priključi pot št. 715, po kateri bomo spet južno prečili pobočja pod brezpotnima velikanoma Palo di San Martino, 2982 m, in Cimo Immink, 2855 m. Prečenje pod slednjo je

Monte Agnèr, 2872 m, ferata Stella Alpina

Pale di
S. Martino

Od bivaka do vrha nas čaka še ura vzpona. Pot je delno zavarovana z jeklenicami (A/B), nekatere odseke pa moramo preplezati tudi brez varoval (I–II). Zanesljive rdeče pike nas pripeljejo na severozahodni greben in po njem do prostornega vrha.

Sestop: Do bivaka Biasin sestopimo po poti vzpona, od tu pa imamo dve možnosti. Lahko sestopimo po poti običajnega pristopa, kar je po mojem mnenju najbolj primerno. Dvajset minut hoje pod bivakom se namreč od običajne poti desno odcepi pot Sentiero del Canalone, ki je v bistvu lažja ferata (A, B). Ta sicer sestop nekoliko skrajša, vendar gre ob grapi, po kateri pogosto pada kamenje, ki redno uničuje varovala (trenutno so v dobrem stanju), na dnu grape pa nas čaka še prečenje snežišča, ki zna biti trdo kot beton.

Andrej Mašera

po skoraj navpični steni, po počeh in kaminih, razih, policah in ozkih laštah, vseskozi v veliki izpostavljenosti (C/D). Posamezne detajle bi bilo odveč opisovati, ves čas nam dobro napeta jeklenica kaže smer. Po nekoliko lažjem svetu, kjer se lahko malo oddahnemo, sledi navpični, celo nekoliko previsni finale po izstopnih počeh do odrešilne police (D), kjer smo iz najhujšega. Sledilo bo dolgo prečenje nagnjenih

skalnih plati do bivaka Biasin, 2650 m, do katerega bomo potrebovali še uro in pol. Najprej plezamo po lahkem razčlenjenem skalovju, malo tudi po stezici, nato ob jeklenicah čez plitvo grapo (A), potem pa brez varoval po nagnjeni steni z naloženimi kamenčki na policah (I–II). Strmejšo stensko zaporo preplezamo s pomočjo jeklenic (B), nato pa pot preči v smeri že od daleč vidnega bivaka Biasin (A/B).

Lanževica, 2003 m

Julijske Alpe

Lanževica je prostrana zaobljena neporaščena vzpetina, ki na zahodu omejuje planoto Lepo Komno. Z vrhom Gracije in Bogatinskimi vratci se južno navezuje na greben Bohinjsko-Tolminskih gora. Zahodno sta najbližji sosedi Velika Montura in Velika Baba, severno in vzhodno pa se njena precej blaga pobočja prelivajo v prostranstvo planote Komne. Zaradi prijaznih pobočij je priljubljena tudi pri turnih smučarjih. Najpogosteje jo planinci obiščejo s Komne in Bogatinskih vratc, naš

opis poteka v obratni smeri z vzponom čez Lepo Komno. Idilična Planina na Krnu ima poleg kočje pomembno zgodovino. Tu sta bila v času prve svetovne vojne vojaško oskrbovališče za bojišča na Krnu in bolnišnica za ranjene. O tem priča kopica porušenih objektov, nekaj med njimi je tudi obnovljenih in v tradicionalni podobi še danes uporabnih v bivalne namene. Pri koči je postavljena tudi piramida kot spomenik preminulim ranjencem. Na Vratcih so ostaline vojaških objektov, ki nas spre-

Lanževica s Triglavom v ozadju Foto Franci Horvat

mljajo v sestopu proti Komni in so opremljeni tudi z informacijskimi tablami, ki pričajo o njihovi takratni namembnosti.

Zahtevnost: Lahka označena pot

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: 1350m

Izhodišče: Savica, 653 m. Z Bleda se skozi Bohinj pripeljemo mimo Bohinjskega jezera v Ukanc in nadaljujemo po asfaltni cesti še 4 km do Koče pri Savici. Parkirišče je v sezoni plačljivo in ob koncih tedna pogosto prenatrpano. WGS84: N 46,28979°, E 13,80243°

Koče: Koča pri Savici, 653 m, telefon +386 40 695 787; Dom na Komni, 1520 m, telefon +386 40 620 784; Koča pod Bogatinom, 1513 m, telefon +386 51 235 866

Časi: Izhodišče–Koča pod Bogatinom 2.30 h

Koča pod Bogatinom–Lanževica 2 h

Lanževica–Bogatinsko sedlo 45 min

Bogatinsko sedlo–Dom na Komni 1 h

Dom na Komni–izhodišče 1.30 h

Skupaj 8–8.30 h

Velika Montura, 1958 m

Julijske Alpe

Velika Montura je manj znana brezpotna gora na zahodnem robu Komne. Stoji južno od Velike Babe in se dviguje vzhodno nad Krnskimi jezeri. S svojo lego in razgledi proti Krnu je imela odličen strateški položaj v zaledju bojišč soške fronte oz. pri nadzoru rapalske meje. Danes proti njenemu vrhu vodijo ostanki mulatjere, pot pa ni označena, vendar vseeno ni zahtevna. Veliko Monturo lahko dosežemo tako s

krnske strani kot s Komne, od koder je naš opis. Zaradi dolžine ture in precejšnje višinske razlike glede na izhodišče je primeren razmislek o nočitvi v eni od koč na Komni.

Zahtevnost: Nezahtevna označena in neoznačena pot

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: 1400 m

Izhodišče: Savica, 653 m. Z Bleda se

skozi Bohinj pripeljemo mimo Bohinjskega jezera v Ukanc in nadaljujemo po asfaltni cesti še 4 km do Koče pri Savici. Parkirišče je v sezoni plačljivo in ob koncih tedna pogosto prenatrpano. WGS84: N 46,28979°, E 13,80243°

Koče: Koča pri Savici, 653 m, telefon +386 40 695 787; Dom na Komni, 1520 m, telefon +386 40 620 784; Koča pod Bogatinom, 1513 m, telefon +386 51 235 866

Časi: Izhodišče–Dom na Komni 2.15 h

Dom na Komni–Bogatinsko sedlo

1.15 min

Bogatinsko sedlo–Velika Montura 1 h

Velika Montura–Bogatinsko sedlo 1 h

Bogatinsko sedlo–Koča pod Bogati-

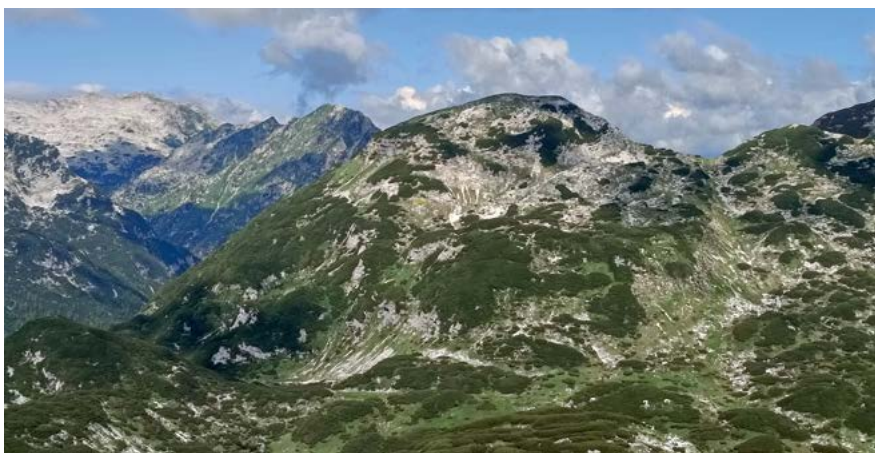
nom 45 min

Koča pod Bogatinom–izhodišče 1.45 h

Skupaj 8–9 h

Sezona: Kopna sezona

Vodnika: Roman Tratar: *Julijske Alpe, osrednji del*. Planinska založba, 2019; Roman Tratar in Andraž Poljanec: *Julijske Alpe: Vzhodno od Soče in Pišnice*. Planinska založba, 2021.

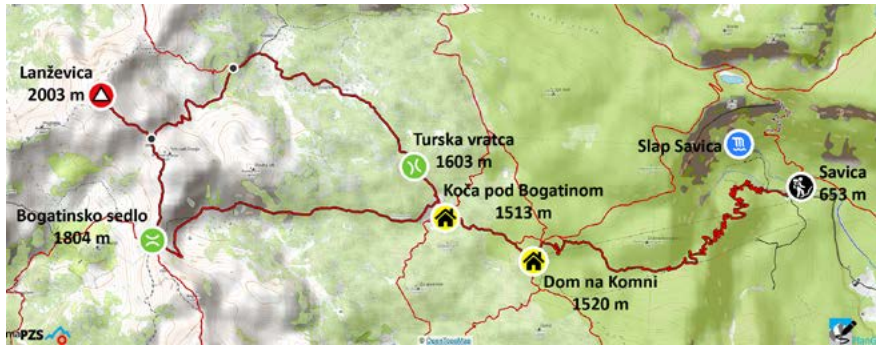
Velika Montura Foto Roman Tratar

Lanževica, 2003 m

Julijske Alpe

PLANINSKI VESTNIK | julij-avgust 2023

Sezona: Kopna sezona

Vodnika: Roman Tratar: *Julijske Alpe, osrednji del*. Planinska založba, 2019; Roman Tratar in Andraž Poljanec: *Julijske Alpe: Vzhodno od Soče in Pišnice*. Planinska založba, 2021.

Zemljevidi: *Triglav*, Sidarta, 1: 25.000; *Bohinj*, Kartografija, 1: 25.000; *Julijske Alpe, zahodni del*, PZS, 1: 50.000

Vzpon: Z izhodišča na Komno vodi široka in udobna mulatjera. Mimo razpotja k slapu Savice se v gosto zavitih okljukih dviguje nad zatrepom Ukanca levo od še strmejše Komarče. Na višini 1250 metrov

se strmina prvič nekoliko položi skozi dolinico Pekel. Kmalu med drevjem že zagledamo Dom na Komni, a do tja je še pol ure blagega vzpona po gozdu. Mulatjeri proti Koči pod Bogatinom na planini Na Kraju lahko sledimo že na razpotju tik pod kočo, sicer pa je od Doma na Komni do tam zložne četrte ure. Na planini je razpotje več poti, in sicer za Triglavska jezera, za Lanževico in proti planini Za Skalo. Zadnji sledimo severno v smeri Turskih vratc, 1603 m. Za vratci se pot položi in nas po ravni mulatjeri vodi skozi prostranstva Lepe Komne. Ko se pot zasuče

levo, zahodno, prispemo do razpotja, kjer s poti proti Soči zavijemo levo na Lanževico. Po razgibanem, delno poraščnem kraškem terenu se široka pot zložno vije v dolino med Vrhom nad Gracijo, 1916 m, in Lanževico. Vzpon je vse strmejši, pot pa vse manj uhojena. Ko se dvignemo nad dolino, se priključimo markiranemu pristopu od Bogatinskega sedla. Do vrha je še dobre četrte ure lahkotnega vzpenjanja po valovitem slemenu.

Sestop: Do prvega razpotja sestopimo po poti vzpona. Zavijemo desno in pod Vrhom nad Gracijo po golem valovitem pobočju sestopimo na Bogatinsko sedlo, 1804 m, kjer je pomembno razpotje poti desno proti Krnu, naravnost za Bogatin in levo proti Komni. Proti Komni se spustimo sprva po strmi gruščnati poti, nato se mulatjera položi in pod ostenji Gracije v enakomernem sestopu pridemo na planino Na Kraju in s Komne k Savici in izhodišče sestopimo po smeri pristopa v uri in pol. Za obisk slapa Savice po turistični poti potrebujemo še četrte ure hoje.

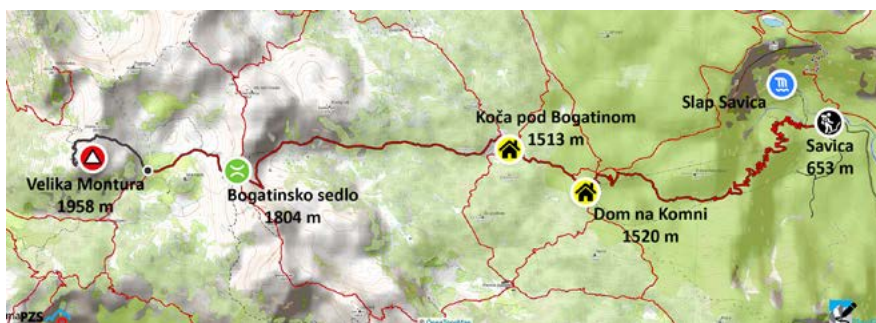
Roman Tratar

Velika Montura, 1958 m

Julijske Alpe

PLANINSKI VESTNIK | julij-avgust 2023

Zemljevidi: *Triglav*, Sidarta, 1: 25.000; *Bohinj*, Kartografija, 1: 25.000; *Julijske Alpe, zahodni del*, PZS, 1: 50.000

Vzpon: Z izhodišča na Komno vodi široka in udobna mulatjera. Mimo razpotja k slapu Savice se v gosto zavitih okljukih dviguje nad zatrepom Ukanca levo od še strmejše Komarče. Na višini 1250 metrov se strmina prvič nekoliko položi skozi dolinico Pekel. Kmalu med drevjem že zagledamo Dom na Komni, a do tja je še pol ure blagega vzpona po gozdu. Mulatjeri proti Koči pod Bogatinom na planini Na Kraju lahko sledimo že na razpotju tik pod

kočo, sicer pa je od Doma na Komni do tam zložne četrte ure. Mimo Koče pod Bogatinom, 1513 m, sledimo oznakam proti Krnu in v enakomernem vzponu hodimo mimo nekdanjih vojaških oskrbovališč desno nad dolino Gracijo. Nad zatrepom kotanjaste doline se v široki okljuki dvignemo na naravni prehod Bogatinsko sedlo oziroma Bogatinska vratca, 1804 m. Odprejo se nam novi razgledi zahodno na Krnsko pogorje. S sedla nadaljujemo zahodno v zložnem sestopu v travnato dolinico Lepoča. Na njenem dnu, preden udobna pot

zavije južno in se nato strmeje prevesi, jo zapustimo po travnati potki desno. V pomoč nam je kar nekaj razmetanih močicev, po nekaj deset metrih pa stopimo levo na pot, ki smo jo lahko opazovali že med sestopom z Vratc, kako preči pobočje Velike Monture. Poti sledimo severozahodno sprva zložno, nato vse strmeje proti dolinici in ozkemu sedelcu med Malo Babo (desno) in Veliko Monturo (levo). Tu imamo dve možnosti. Če smo večji hoje po bolj brezpotnem terenu, se dokaj strmo povzpemo levo po delno poraščnem grebenu in v nekaj minutah dosežemo presenetljivo prostran vrh. Udobnejša je malenkost daljša možnost po mulatjeri, ki jo ujame tako, da se s sedelca spustimo nekaj deset metrov na nasprotno stran. Nadaljevanje po mulatjeri nas priključuje markirani poti od Krnskih jezer na Veliko Babo. Mi se mulatjere oprimo levo navzgor in se v dolgih serpentinah zložno povzpemo pod vrh.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

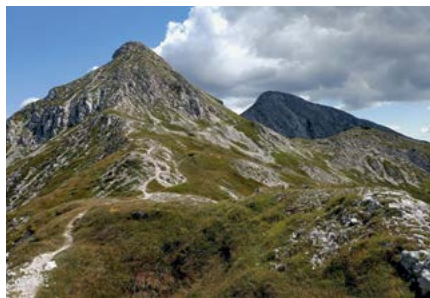
Roman Tratar

Bogatin, 1977 m, in Mahavšček, 2008 m

Julijske Alpe

Bogatin in Mahavšček, ki s svojima izrazitima vrhovoma pravilnih oblik stojita tesno drug ob drugem, sestavljata mogočno zahodno kuliso Spodnje Komne. Od Bogatinskega sedla se s svojima grebenoma jugovzhodno navezujeta v dolg Bohinjsko-Tolminski greben. To impozantno verigo gora med višjimi vrhovi nadaljujejo Tolminski Kuk, Podrta Gora, Vrh nad Šrbino ter Vogel. Dolgo prečenje tega grebena proti Koči na Planini Razor, ki sicer z nekaj izjemami povečini ni zahtevno, terja naporno (dvodnevno) turo. Na gori se povzpemo s planine Govnjač ali z Boga-

Bogatin, za njim Mahavšček
Foto Roman Tratar

tinskega sedla. Še najbolje ju je povezati v krožno turo z vrnitvijo na Komno.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: 1400 m

Izhodišče: Savica, 653 m. Z Bleda se skozi Bohinj pripeljemo mimo Bohinjskega jezera v Ukanc in nadaljujemo po asfaltni cesti še 4 km do Koče pri Savici. Parkirišče je v sezoni plačljivo in ob koncih tedna pogosto prenatrpano. WGS84: N 46,28979°, E 13,80243°

Koče: Koča pri Savici, 653 m, telefon +386 40 695 787; Dom na Komni, 1520 m, telefon +386 40 620 784; Koča pod Bogatinom, 1513 m, telefon +386 51 235 866

Časi: Izhodišče–Koča pod Bogatinom 2.30 h

Koča pod Bogatinom–Bogatinsko sedlo 1 h

Bogatinsko sedlo–Bogatin 0.30 h

Bogatin–Mahavšček 0.30 h

Mahavšček–planina Govnjač 1.30 h

Planina Govnjač–Dom na Komni 0.30 h

Dom na Komni–izhodišče 1.30 h
Skupaj 8–9 h

Sezona: Kopna sezona

Vodnika: Roman Tratar: *Julijske Alpe, osrednji del*. Planinska založba, 2019; Roman Tratar in Andraž Poljanec: *Julijske Alpe: Vzhodno od Soče in Pišnice*. Planinska založba, 2021.

Zemljevidi: Triglav, Sidarta, 1: 25.000; Bohinj, Kartografija, 1: 25.000; *Julijske Alpe, zahodni del*, PZS, 1: 50.000

Vzpon: Z izhodišča na Komno vodi široka in udobna mulatjera. Mimo razpotja k slapu Savice se v gosto zavitih okljukih dviguje nad zatrepom Ukanca levo od še strmejšje Komarče. Mulatjeri proti Koči pod Bogatinom na planini Na Kraju lahko sledimo že na razpotju tik pod kočo, sicer pa je od Doma na Komni do tam zložne četrte ure. Mimo Koče pod Bogatinom, 1513 m, sledimo oznakam proti Krnu in v enakomernem vzponu hodimo mimo nekdanjih vojaških oskrbovališč desno nad dolino Gracijo. Nad zatrepom kotanjaste doline se v široki okljuki

Tolminski Kuk, 2085 m

Julijske Alpe

Najvišji in najmogočnejši vrh v jugozahodni kulisi Komne je hkrati tudi najvišji v Bohinjsko-Tolminskem grebenu. Od tu njegovo drugo ime Veliki vrh. Stoji med Vrhom Planje, 1971 m, in Podrta gora, 2061 m. Na tolminsko stran se njegova strma, delno travnata pobočja stekajo globoko v gozdove Tolminskih Raven, proti Komni pa je njegova podoba bolj kamnita in robata. Dostopen je z obeh strani, opis pa se nanaša na pristop od Doma na Komni. Celodnevna tura z vrnitvijo v dolino

je dolga in naporna, zato je vzpon na Tolminski Kuk primernejši kot dnevna tura v večdnevnem planinarjenju nad Komno.

Zahtevnost: Nezahtevna označena in neoznačena pot

Oprema: Običajna planinska oprema

Višinska razlika: 1520 m

Izhodišče: Savica, 653 m. Z Bleda se skozi Bohinj pripeljemo mimo Bohinjskega jezera v Ukanc in nadaljujemo po asfaltni cesti še 4 km do Koče pri

Savici. Parkirišče je v sezoni plačljivo in ob koncih tedna pogosto prenatrpano. WGS84: N 46,28979°, E 13,80243°

Koče: Koča pri Savici, 653 m, telefon +386 40 695 787; Dom na Komni, 1520 m, telefon +386 40 620 784; Koča pod Bogatinom, 1513 m, telefon +386 51 235 866

Časi: Izhodišče–Dom na Komni 2.15 h
Dom na Komni–Planina Govnjač 0.30 h
Planina Govnjač–Tolminski Kuk 2.30 h
Sestop 4 h
Skupaj 9–10 h

Sezona: Kopna sezona

Vodnika: Roman Tratar: *Julijske Alpe, osrednji del*. Planinska založba, 2019; Roman Tratar in Andraž Poljanec: *Julijske Alpe: Vzhodno od Soče in Pišnice*. Planinska založba, 2021.

Zemljevidi: Triglav, Sidarta, 1: 25.000; Bohinj, Kartografija, 1: 25.000; *Julijske Alpe, zahodni del*, PZS, 1: 50.000

Vzpon: Z izhodišča na Komno vodi široka in udobna mulatjera. Mimo razpotja k slapu Savice se v gosto zavitih okljukih dviguje nad zatrepom Ukanca levo od

Tolminski Kuk nad Vrhom Planje Foto Roman Tratar

Bogatina, 1977 m, in Mahavšček, 2008 m

Julijske Alpe

dvignemo na naravni prehod Bogatinsko sedlo oziroma Bogatinska vratca, 1804 m.

S travnate ravnice krenemo v vzpon po severozahodnem pobočju Bogatina, 1977 m. Po nekaj minutah se na položnem delu desno odcepi dokaj ravna pot proti Mahavščku, ki po zahodni strani obide vrh. Pot proti vrhu se od tu precej strmo zagriže v skrotast svet. V kratkih okljukih hitro dosežemo vršni greben in po njem v nekaj

minutah stopimo na pretežno travnat vrh Bogatina. Na južno stran je grebensko pobočje podobno strmo, delno zagruščeno in še nekoliko bolj nerodno, zato previdno sestopimo do sedla pod Mahavščkom. Vzpon nanj si ogledamo že med sestopom z Bogatina. Grebenska pot je jasna, na sam vrh pa stopimo z vzhodne strani, hitreje, kot bi mislili. Poleg prostranih pogledov na tolminsko stran imamo zdaj na dlani celotno verigo Bohinjsko-Tolminskih gora.

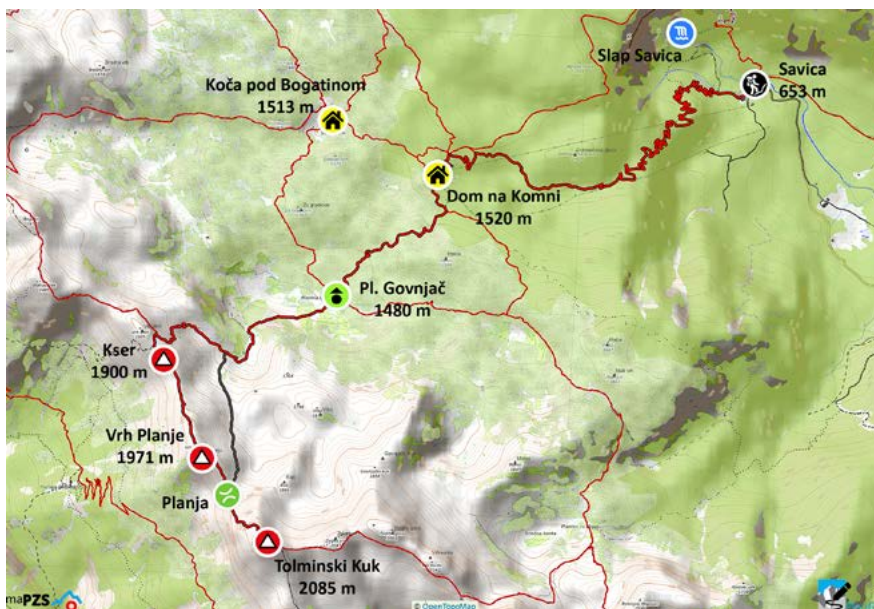
Sestop: Sestopimo na južno stran po prijetnem travnatem slemenu. V lahkotnem sestopu nas pot pod Vrhom Škrlji pripelje na razpotje tik pod prevalom. Desno se nadaljuje grebensko potovanje čez Kser, 1900 m, naprej na Tolminski Kuk, 2085 m, mi pa zavijemo levo v sestop skozi Dolnike. Hitro se spustimo na uravnavo, nato zavijemo levo in s sedelca nadaljujemo na planino Govnjač, 1480 m.

S planin lahko krenemo po mulatjeri vzhodno v poraščen svet Izpice. Med kotanjami udobna pot zavije vse bolj levo ter nas mimo odcepa za Vogel z južne strani pripelje k Domu na Komni. Druga možnost je, da proti Koči pod Bogatinom sledimo bledim markacijam severno. Sprva skromna pot se strmeje vzpne med ruševjem na neizrazito vzpetino Gradič, 1657m. Z vrha vzpetine sledi še dokaj strm sestop jugozahodno na planino Na Kraju. Sestop na izhodišče opravimo po poti vzpona.

Roman Tratar

Tolminski Kuk, 2085 m

Julijske Alpe

še strmeje Komarče. Na višini 1250 metrov se strmina prvič nekoliko položi skozi dolnico Peko. Kmalu med drevjem že zagledamo Dom na Komni, a do tja je še pol ure blagega vzpona po gozdu.

Za Domom na Komni se podamo na pot proti Voglu in Tolminskemu Kuku.

Sprva rahlo navzdol že po nekaj minutah zavijemo desno po mulatjeri na planino Govnjač, 1480 m. Po blagem vzponu čez neizrazito vzpetino Izpice se med grmičjem in rušjem spustimo na kotanjasto planino. Med ruševinami poiščemo smerokaz za Mahavšček

in Tolminski Kuk in po markirani poti planino zapustimo z vzponom vzhodno (bližnjica). Daljša, a udobnejša pot naredi ovinek levo nad planino. Pot se počasi zasuče levo in se začne strmeje vzpenjati skozi Dolnike. Pod vrhom travnatih pobočij Vrh Škrlji, 1924 m, naletimo na odcep levo proti Kuku (desno Mahavšček). V nekaj korakih stopimo na sedelce, z njega pa na zaobljen travnat greben Ksera, 1900 m. Po njem sledimo širokemu, bolj gruščnatemu grebenu in sestopimo na sedlo pod Vrhom Planje. Vzpon na vrh poteka po levi strani grebena, pot mestoma postane zahtevnejša. Z Vrh Planje, 1971 m, sestopimo (ponekod delno izpostavljeno) na sedlo Planja. S sedla se začnemo strmo vzpenjati na Kuk. Tik pred vrhom nas čaka še škribina, po kateri premagamo zadnje metre na vrh.

Sestop: Sestopimo na sedlo Planja po poti vzpona. S sedla desno čez travnata pobočja po neoznačeni poti sestopimo na označeno pot proti planini Govnjač in po poti vzpona na izhodišče.

Roman Tratar

Sneg nad džunglo

Trije tedni Afrike

Mitja Jesenovec

Bil je čas, ko sta bila nebo in zemlja eno in Ngai, stvarnik, je živel med ljudmi. Toda tedaj sta se ločila. In Ngai se je umaknil nazaj v svoje kraljestvo, visoko nad sneg Kilimandžara. *Masajski mit*

Samo pet, deset izrečenih stavkov in misli je bilo potrebnih, da smo se ob povratku z Visokega atlasa v Maroku (Toubkal, 4165 m) dogovorili za nov cilj. Zakaj ne na Kilimandžaro v Tanzaniji? Vablji cilj – sicer pa, katera gora in kateri cilj v življenju, pogojen z lepoto in doživetjem, ni vablji? Ne bom vam govoril o pripravah, sestankih, zbiranju denarja, o živčnosti zadnjih dni pred odhodom. Te štorije so si na las podobne v vseh odpravah, treningih in daljših turah. Torej, Kilimandžaro.

Na pot

11. januarja 1989 ob 4. uri zjutraj se nas je zbralo 19 planincev PD Iskra pred Kompasom in se odpeljalo v Zagreb, kjer nas je pričakala gosta megla. Vsake pol ure so odlagali polet proti Frankfurtu. Po dolgem nervoznem čakanju smo končno odleteli. Takoj nam je bilo jasno, da smo Pan Amov polet v Nairobi zamudili. Toda svetovne letalske družbe ne bi bile tako močne, če ne bi imele korektnega odnosa do svojih potnikov. Takoj po pristanku smo izvedeli, da so nas prerazporedili na Lufthansin airbus. Ne, naši prevozniki se tega ne bodo nikoli naučili, preveč je balkanskega metanja polen pod

noge. Saj vem, da je opisovanje letališč, potnikov, gore prtljage lahko dolgočasna zadeva. Vendar je frankfurtsko kot največje evropsko vzor nemške računalniške preciznosti. Letališče je tako ogromno, da se uslužbenci vozijo med potniki po koridorjih, hodnikih s kolesi in električnimi avtomobilčki. Ob 23.15 smo se odlepili od Evrope. Miren let so nam nekoliko zagrenile povprečno lepe stevardese z industrijskim nasmeškom, ki ti da vedeti, da si ji pravzaprav odveč in da bi raje sedela v kapitano-
vem naročju. Človek si predstavlja stevardese po lepoti takoj za filmskimi zvezdami. No, pa kolikor sem letel po svetu, nisem videl pretresljive lepote. Pristali smo dopoldan ob 9.30 in prestavili uro za cela dva obrata naprej.

V Nairobiju smo si uredili tanzanijske vize in z lokalnim letalom poleteli do Arushe. Nenadoma smo na levi strani zagledali belo oblo kupolo naše gore. Prepričan sem, da je vsak premleval enake misli. Kako bo, ali bom stal na vrhu, na robu njenega veličastnega kraterja, vreme, zdravje ...? Dovolj je bilo zraka in letal, treba se bo podati pod goro. Vodja Burgerjev Tone in odgovorni za goro Slokanov Janez sta se podala na lov za najcenejšimi taksiji.

Nad drugim zavetiščem na gori, Horombom, pokrajina postaja vse bolj puščavska, s sedla se vse mogočnejše dviga glavni vrh Kilimandžara Kibo. Foto Mitja Jesenovec

Začetni del poti od vasice Marango proti prvemu zavetišču na gori Mandari vodi skozi gosto zarasli pragozd.
Foto Mitja Jesenovec

Barantanje je osnovni pogoj, da na 23 dni trajajoči poti preživiš. Naj je bilo vse prepričevanje in zbijanje cen za nas še tako uspešno, bodite prepričani, da smo bili vedno izigrani in domačini niso ničesar prodali v svojo škodo. Popoldan smo se pripeljali v Marango, 1800 metrov visoko. Kljub poletju in temu, da je kraj le tri stopinje pod ekvatorjem, je bilo prijetno sveže. Nastanili smo se v simpatičnem hotelčku. Seveda ni bilo vse po evropskih normah, vendar je bilo sprejemljivo. Zjutraj sta se Tone in Janez pogajala z vodiči in nosači. Skupina devetnajstih ljudi je bila za nas velik izdatek, za njih pa dober zaslužek. Treba je bilo znati uskladi- ti, popuščati, biti zvijačen, tudi pretiravati in na koncu seveda oditi na goro. Odvečno opremo, predvsem šotore ter cunje za poletje, smo deponirali v motelu, ostalo preložili v potovalne torbe in nahrbtnike. Nosači so nesli težje tovore, mi najnujnejše in enostavno odšli.

Nad drugim taborom (zavetiščem) na gori Horombom se že kaže mlajši brat Kiba, Mawenzi (5149 m), ki je tretja najvišja gora Afrike.
Foto Mitja Jesenovec

Proti gori

Po široko shojeni stezi smo odšli do tri ure oddaljene in 2750 metrov visoke kočice Mandare. Zeleni zid buhteče džungle je objemal pot. Koliko temnega zelenja,

Drugi dan vzpona nad gozdno mejo gornikom delajo družbo drevesasti grinti in lobelije. Rastline z debelimi, mesnatimi listi, ki spominjajo na kaktuse ali artičoke.
Foto Mitja Jesenovec

ovijalk, cvetov, metuljev ... Prvič smo hodili po takih krajih, z vso dušo smo zajemali in dojemali okolje, barve, glasove – življenje. Nepozabno. Pri koči smo spili nekaj sokov po 300 tanzanijskih šilingov (190 šilingov je bil en ameriški dolar). Pili smo samo zaprte pijače, kajti voda ni bila priporočljiva. Tudi sadje smo jedli samo tako, ki se lupi. Odpravili smo se do kočice Horombo, 3700 m, kjer smo prenočili. Po eni uri hoje iz Mandare se džungla odreže in prevesi v dvigajoč plato trnastega grmičevja, dehtečih trav prej sivkaste kot zelene barve. Čudovito modro nebo, steza, ki te za vsakim zavojem preseneti z nečim novim. Na desni se je iz visokih oblakov začel izvijati rjavi nazobčani Mawenzi. Je nižji od Kilimandžara, spominja na veliko čeljust morskega psa. Kako besna, divja gora, kakšen nepojmljiv kontrast proti blagi ženski okroglini, sosednji gori Kilimandžaro, ki ju loči ena sama široka dolina. Do večera smo se vsi zbrali na skupnem ležišču v koči. Na posteljah je bila do deset centimetrov debela pena, mehka in udobna za počitek, noč ni bila premrzla. Najedli smo se in do jutra resnično odpohili. Neža, naša jambo mama, nam je zjutraj skuhalo čaj in enolončnico. Nosači so že odšli, za njimi pa še mi. Kilimandžaro je bil zjutraj vedno v oblakih, čez dan se je izčistil, proti večeru pa zasijal v vsej svoji mogočni širini. Ljudje, kako ogromne so razdalje od Horomba do kočice Kibo, 4700 metrov! Tisoč metrov vzpona ni veliko, ampak daljave, te ti bolj kot moč v nogah nazirajo voljo. Prišli smo na vrh grmičaste vzpetine in zagledali ogromno, večkilometrsko pusto dolino in pisane pikice planincev ter nosačev. Razdaljo smo prehodili z lahkoto, še vedno smo hodili v supergah. Nenadoma smo za ovinkom zagledali enako, a bolj pusto daljavo. Prehiteval sem in srečeval nosače in gornike, vsi smo se veselo in prijazno pozdravljali z jambo (dober dan). Nekateri v naši veliki skupini smo hiteli, drugi so hodili pač bolj umirjeno; ne samo zaradi kondicije, nekaj resnice je bilo tudi v tem, kar

pravi glasni Kavka: "Čim prej si v koči, boljše posteljo dobiš, boljši sedež v jedilnici in bolj se spočiješ." Vsak ima svojo formulo, kako si zagotoviti boljši prostor pod soncem. No, koča tukaj ni bila nič blestečega, malo boljši bivač, nobene hrane, le čaj, skuhan v črni kuhinji. Pivo po 700 šilingov, tonik po 500. Utrujeni nosači so spali v črnih čumnatah, pojedli čapati (ploščati kruhek), spekli so si kakšen koruzni storž, za pivo pa tako niso imeli denarja in njihov delovni dan je bil končan. Zvečer je bila malo glasnejša debata, kdaj proti vrhu. Nekateri smo bili za dan aklimatizacije, črni vodnik John pa je zahteval čimprejšnji vzpon na goro. Ležišča so se morala izprazniti za planince, ki so čakali v nižjih kočah, kajti naša skupina je bila velika in je zasedla precej ležišč. Za nekatere utrujene in tako ali drugače bolne nič kaj razveseljiva vest. Ob enih zjutraj smo vstali, popili čaj in šli proti vrhu. Nekaj jih je imelo vročino, pa tudi višina 4700 metrov nas je že stiskala, tako da je naš dobri, mirni doktor Ilija že vedel, kdo ne bo mogel niti smel na goro. Zdravniški recept in resnica sta sila preprosta. Zdravje, življenje in potem ostalo.

Kar takoj na vrh

Ponoči večina ni spala, trema, utrujenost in še nekaj podobnih zadev so nas premetavale po ležiščih. Sicer pa gremo skoraj na 6000 metrov nadmorske višine. Nekateri te višine ne bodo nikoli doživeli, nekateri enkrat in nikoli več, nekateri večkrat in tako je z vsemi stvarmi v človeškem življenju. Vstali smo ob enih, vendar zaradi mraza minus 10 stopinj Celzija smo navlekli nase težke zimske puhovke, čevlje, vetrne hlače, rokavice, kape in odrinili nekaj po drugi uri. Kakšne misli so me prevevale v blesteči mesečni noči z milijoni zvezd. Katera je moja srečna, da mi bo dala milostno občutiti vrh. Vse gornike, ki so odhajali proti najvišji gori svojega življenja – Triglav, Mont Blanc, Trisul, Everest ... so prevevale enake misli, enake

prošnje in molitve, enake kletvice in enaki občutki, enaki srečni jok srca, če so stali na vrhu, a tudi tihi, nemočni jok ob porazu. Pri Majerjevi votlini se jih je nekaj odločilo ob spremstvu vodnikov za vrnitev. John nas je enajst preudarno vodil po strmem, dolgotrajnem melišču navzgor. Rekel nam je, naj vsaj malo pohitimo, če hočemo ujeti čar sončnega vzhoda za Mavenzijem. Na 5300 metrov sem dosegel svojo višino z Aconcague. Morda bo pa le šlo. Ob 6.40 smo se ustavili za dalj časa in pripravili fotoaparate. Čudo novega dne z zlatim soncem se je začelo rojevati med zobmi Mavenzija. Otrpnili smo, nezemeljska božja lepota. Nič ni obstajalo razen tišine, barv in veselja. Misli so bile nepotrebne. Zakaj so vse lepote tako kratke, minljive, sicer pa – saj ostanejo v srcu in navsezadnje na filmu. Vsak človek enkrat doživi svoj prizor za bogove, mi smo ga tam.

"... in tam pred njim, edino, kar je lahko videl, tako širok kot ves svet, velik, visok in nepopisno bel v soncu, je bil zaobljen vrh Kilimandžara. Takrat je vedel, od kod je, kam naj bi šel."
E. Hemingway

Morali smo naprej. Saj poznate zgodbo višine, korak postaja krajši, v glavi tolče, kisika primanjkuje. Toda vrh se je vseeno počasi približeval. Zagledali smo značilno glavo Kiba, a kaj, prekleto, ko so koraki vse težji, misel zbegana. Morali bi imeti vsaj dan aklimatizacije, toda zdaj je, kar je ... gor je treba. Vedno so najtežji zadnji metri, tudi bruhanje je vmes. John hodi kot jaz po Veliki planini, pa kaj, saj je na vrhu vsakih nekaj dni. To je njegov kruh.

Kako naj zaključim zgodbo vzpona? Na vrhu Kiba ali lepše Kilimandžara se nas je vseh enajst zbralo ob 9.30. Zadnjih sto metrov je bilo zasneženih in deloma ledenih. Prvi vrh se imenuje Gilman's Point in je nekaj nižji od uro in pol oddaljenega Uhuru Peaka (Vrha

*Sneg na ekvatorju.
Tudi sedlo med Kibom
in Mavenzijem
občasno pobeli sneg.
(Fotografije Mira
Štebeta so s trekinga
na Kilimanjaro
leta 1989.)
Foto Mira Štebe*

Zmagoslavje na robu ognjenika, na Gilman's pointu (5685 m). To je eden od treh uradnih vrhov vulkanskega stožca Kibo in za vzpon nanj gorniki dobijo uradno potrdilo, da so bili na vrhu Kilimandžara. Foto Mitja Jesenovec

Pogled z roba kraterja Kiba proti Mawenziju
Foto Miro Štebe

svobode), ki je visok 5895 metrov in na katerega se je povzpelo šest naših mlajših, najbolj nabrušenih. Nori pogled v krater, globok 180 metrov, širok 2500 metrov, zalit z večmeterskim snegom, na vrhu ozaljšan s fantastično ogrlico stopničastih serakov. Še en prizor za bogove tistega dne. Bravo Majda, bravo doktor, Majda, edina ženska, doktor pri 60. Junaka dneva. Če vemo, kako majhen odstotek planincev pride na vrh, je velik uspeh enajst ljudi spraviti tako visoko.

Cilj ali vrh, magični besedi, pogojeni iz večjih ali manjših naporov. Katera rojenica mi je davnega septembra ob uri rojstva določila, da bom nekega dne ob neki uri stal na tako veličastni gori, zrl na neskončne afriške savane? Hvala ti, rojenica in moja srečna jutranja zvezda. Vojaki umirajo, pustolovci kradejo in osvajajo, politiki goljufajo, umetniki jočejo, vsi skupaj pa samo živimo, a le nekaterim je dano, da bomo pred predorom večnosti izrekli besede "lepš ni mogl bit". Kwaheri (adijo) Kilimandžaro izrečemo v svahiliju in se podamo navzdol po snegu do melišča. Ni lepo, a si ne moremo kaj, da se ne bi spustili lepo naravnost

po zmleti lavi, čeprav s tem uničujemo stezo, ki se cikcak pne proti vrhu. Pa saj tako delajo vsi, tudi v dolino se je lepo vračati. V koči se seveda objamemo, tudi viski se najde. Spakirali smo in se za nosači podali proti Horombu, kjer nas je čakalo zasluženo prenočišče. Bolniki so odšli že prej, goptali so razne tablete in počasi so prihajali k sebi, kajti tudi njim je koristil spust v nižino. Neža nas je spet bogato nahranila in poln spanec nam je vrnil precej moči.

Drugi dan smo se spustili do Maranguja. Zdaj že drugače opazujem naravo. Opazil sem celo nekaj znanih rastlin iz naših krajev, trpotec, robide, deteljo in malo pred naseljem celo nasad mladih češenj in breskev z nezrelimi plodovi. Večerjali smo piščanca z rižem in čilijem. V turističnem biroju smo dobili diplome za osvojeni vrh, za katere jamči John.

Ngorongoro in Serengeti

Pisanja ne bom preveč razvlekel, vendar so nekatere stvari in dogodki zanimivi in se jih splača zapisati. Tipični pisani afriški avtobus je prišel ob osmih do nas in z vso 700-kilogramsko prtljago smo se odpeljali v Arusho, kjer smo se nastanili v hotelu, katerega lastnica je bila Indijka, ki kot muslimanka ni imela piva. Mesto je razen ožjega središča revno, vsepovsod so kupi nesnage, smrdeči kanali. Ljudje ob cesti so pekli koruzo, trgovali z vsemogočim kičem, starimi knjigami, kaj bi našteval – vse za golo preživetje. Drugo jutro smo se zapeljali do jezera Manjaro, ki smo ga že videli tudi po naši televiziji. Pelikani, flamingi in pozneje v savani levi, žirafe, vodne svinje, razne opice. Piše se 20. 1., naš cilj je bil nacionalni park in krater Ngorongoro. Vzeli smo le šotore, spalne vreče in ostalo nujno opremo ter se s štirimi land roverji odpeljali proti mrtvemu vulkanu, vendar prepolnem življenja. Obupna cesta, kjer so polmeterske luknje nekaj normalnega, a jih je naš šofer Fadili spretno pre-

*V kraterju Ngorongoro je ujeta pisana množica afriških živali. Stari samci slonov se le redko družijo z drugimi.
Foto Miro Štebe*

V vročini podvodnim konjem prija namakanje v mlakužah. Foto Miro Štebe

magoval. Na robu kraterja je spomenik nemškemu zoologu Grizmeku, ustanovitelju narodnih parkov Ngorongoro in Serengeti. Fantastičen okrogel krater, globok okoli 500 metrov in širok 16 kilometrov, v katerem bi mirno prestavil celo Ljubljano. Prespali smo v provizoričnem kampu pri hotelu, v katerem je bil penzion 70 dolarjev. Hvala. Drugo jutro smo se spustili po strmi cesti, ki je bila bolj kot razbit graben, v dno popolnoma ravnega kraterja, ki je deloma zalit z vodo. Srečali smo visokorasle Masaje, obvezno zavite v rdeče tunike. Pasli so svoje črede goved, koz in ovac, oboroženi s sulicami in dolgimi noži, torej z orožjem, ki se ni spremenilo stoletja, a obenem tragikomični z digitalnimi urami, kot da jim je merjenje časa izredno pomembno. Z land roverjev seveda nismo smeli stopiti, tudi govoriti smo morali potihom, da jih odvečni glasovi ne bi zbegali, čeprav so živali navajene teh belih smrdečih pošasti. Levi z debelimi sitimi trebui so leno poležavali in bili popolnoma nenevarni, a vendar ... Par nevarnih nosorogov smo opazovali na 20 metrov ter še vrsto drugih značilnih afriških živali. Na drugem koncu kraterja med širokimi, pahljačastimi drevesi, pod katerimi so bili šotori za petične Američane, smo naleteli na srhljiv prizor. V kampu so bili le domačini in zjutraj sta ravno tam dva leva ubila mogočnega bivola, mu požrla drobovje, ob njem pa leno dremala do naslednje požrtije. Spet stotisoči flamingi, ki so kot živa nežno rdeča preproga pokrivali zalive plitve vode. Čeravno sem vse gledal v živo, me prizori niso pretresli preveč, kajti vse sem neštetokrat videl v knjigah, filmih, po televiziji ali pa enostavno nisem dojel, da se to dogaja pred mojimi očmi. Kdo koga gleda, živali nas ali mi njih, kdo je v kletki, kdo na svobodi, mi v zaprtih, neudobnih premikajočih škatlah, ali živali, živeče v posodi okroglega kraterja ...? Drugi dan smo se zapeljali v park Serengeti, ki meji na Ngorongoro. Razdalje so velike, a je k sreči bila cesta še kar spodobna. Doživeli smo prizor, ki je neverjeten, šokanten, možen samo tu in nikjer drugje.

1.300.000 gnujev in zeber, kot je povedal Fadili – je valovilo po neskončni ravnini, v večnem gibanju, išoč nove paše, rojevajoč, umirajoč, prisposoda neskončnega življenja, gnuji, smešno kimajočih glav kot črpalke na naftnih poljih so prečkali cesto, vse na prvi pogled zaletavo, neorganizirano, pa saj tudi čebelnjaki, mravljišča, velika mesta so videti enako. Vendar je ravno v teh masah disciplina, kjer ima vsak posameznik svoje dolžnosti, odgovornosti, prednosti in ne na koncu žrtvovanja. Tudi tu smo prvič videli elegantne, hitronoge geparde – čite jim pravijo domačini. Utaborili smo se nekje v sredini Serengetija – Seronera imenovanem delu, kjer kraljuje izredno lep hotel, zgrajen na okroglih skalah – kopje imenovanih, tudi po tleh restavracije so veliki balvani in gostje se počutijo kot v naravi. No, ni vse zlato, kar se sveti, tisti dan namreč ni bilo vode, stranišča smrdeča, zamašena, pivo toplo, kozarci nepomiti, nekaj balkanskega je v deželi tanzanijski ... Zvečer smo kot po navadi postavili šotore, zakurili ogenj, skuhal enolončnico in ravno ti večeri so nas najbolj združevali, kajti v skupini 18 ljudi na taki poti je pomemben kolektivni duh. Vedno pride do kakšnega manjšega sporčka, ki se ga rešuje le s treznostjo. Poznamo se že vrsto let, vsaj 15 nas skupno hodi na podobna potepanja. Poznamo prednosti in

Kaferski bivoli sodijo med najbolj nevarne afriške živali. Samci so se že postavili na obrambne položaje okrog črede.

Foto Miro Štebe

napake posameznika in to nas še bolj združuje, zato so tudi načrti za naprej že narejeni. Afriške noči so srebrne, z milijardami zvezd, kje si s smogom pokrita Evropa, smrdeča iz tisočernih dimnikov, nikoli več ne bo rimska nočna mavrica na tvojem nebu.

Drugi dan se vračamo na rob kraterja. Postavljanje šotorov zvečer je obvezno, kajti tudi večje živali se počutijo negotove ob raznobarnih, čudno smrdečih plahtah. Čeprav smo imeli oboroženega čuvaja, je bil vsak šum in sapica najmanj hijena ali leopard. Ob 8.30 smo se spakirali, zbasali v land roverje, a čez 20 metrov smo se sunkovito ustavili – čez cesto, ki vodi iz kampa, sta mirno pricmokala dva ogromna slona – za vraga, saj bi šla lahko čez naš tabor, smešno in tragično bi bilo, če bi me januarja pregazil slon in to na višini 2200 metrov, kolikor je visok rob kraterja.

Na Zanzibar

V Arushi smo se vrnili v indijski hotel. Postopali smo po mestu. Vsak trgovčič te skuša ogoljufati, vsak ti odgovori, da nima drobiza, čeravno je treba vrniti polovico vsote, cene se nenehno spreminjajo, včasih je največja bednica dražja od hotela. Tudi denar je umazan in raztrgan, le večji bankovci so čitljivi. Avtomobili so največ peugeoti in seveda vse vrste japonskih, vsi obtolčeni, ropotajoči. Večerjali smo v zanikrnem lokalu Flame. Krompir, korenček, riž, piščanec v omaki, solata – zelje, paradiznik, kumare, korenje, okusno, poceni – za dve veliki pivi. Obiskali smo domačo tržnico, precej izbire, a ogromno nesnage. Prvič smo jedli rdeče debele banane, ananasa smo bili že siti, saj je bil skoraj zastoj. Veliko je bilo izdelkov domače obrti iz ebenovine, masajskih okraskov, orožja, kaj vse bi kupili, pa ni vprašanje denarja, tudi na težo prtljage moramo misliti, kajti na nekaterih letališčih komaj čakajo, da ti zaračunajo vsak odvečni kilogram, tudi po deset dolarjev. Vsak dan smo se namakali pod tušem, blažena curljajoča voda po stotinah kilometrih rdečega prahu, prali smo preznojeno obleko. Tone in Janez sta iskala kombi ali avtobus za prevoz, dovolj nam je bilo Arushe, radi bi v Dar es Salaam in naprej

*V Arushi ljudje na ulicah prodajajo vse mogoče.
Foto Miro Štebe*

na otok Zanzibar. Večerjali smo v kitajski restavraciji. Nič posebnega, a poceni in bog ne daj, da se ne bi ustavili še v Flamingu na točenem pivu. Zvečer sem pisal dnevnik in se nenehno vračal k zadnjim dnevom, preživetim v obeh parkih. Kako veličasten je ta mali svet, koliko življenja vre na tej mali žogici, izgubljeni v veselju, je lahko sploh kaj izgubljeno v veselju, verjetno je vse pošlilitano do milimetra, tako kot je treba. Tudi med živalmi je tako, vsaka ima v čudovitem krogu življenja svojo funkcijo – pregnjalci in pregnjani, lovci in žrtve, na koncu pa vse pospravijo mrhovinarji.

Zjutraj je pripeljal malo manjši avtobus oziroma večji kombi. Gledali smo nejeverno, ali se bomo res vsi zbasali vanj z vso prtljago in se odpeljali v 660 kilometrov oddaljen Dar es Salaam. Tone težkega srca pove, da ne gre drugače, kajti paziti je treba na vsak dolar.

Vsega hudega vajeni smo pristali, pa saj tudi izbire ni bilo. Tam, kjer normalno sede trije potniki, se nas je gnetlo pet, vsak centimeter je bil zabasan s prtljago, vozilo je bilo preobteženo, vzmetenje je bilo pri tleh ... Ali naj vam opisujem, kaj vse smo doživeli in prekleli v 21 ur trajajoči vožnji, najbolj nori noči našega popotovanja ... Ne, ne bom, škoda papirja.

Zjutraj smo se obtolčeni, omotični v Dar es Salaamu komaj zavedali, da so muke noči za nami. Glavno mesto socialistične Tanzanije. Socialistične v slabem pomenu – pri nas je bil socialistični raj. Večje bede si ne morete predstavljati. Vse razpada, kar so kolonialisti zgradili, niso obnovili niti za eno opeko, ljudje so mrki, spe po pločnikih, na glavni cesti na pol povožen osel, ki ga nihče še opaziti noče, kjer so nekoč bili parki, so zdaj gore smeti, vlažna vročina te duši, v pristanišču ribiški smrad Indijskega oceana. Hoteli smo čimprej barko in brz na Zanzibar in res smo dobili leseno barkačo za 20 dolarjev ter kmalu odpluli na šest ur dolgo vožnjo do otoka. Mirno, modro morje, blaga sapica nam prevetrila glave polne nočnega obupa. Od daleč sta otok in mesto videti privlačna, zalivi, palme, bele hiše – no, ni vse zlato, kar se sveti, in niso vsi otoki Havaji, sploh pa ne socialistični.

V zanemarjenem pristanišču komaj pristanemo v osvežujoči plohi, ki menda prinaša srečo. Otok je tanzanijski, toda birokracija je povsod vsemogoča – spet neki papirji, potni listi, napitnine, kam bi prišel naš turizem, če bi tujci morali ves postopek na Šentilju ponoviti še na Krku, Rabu ... Sicer pa se pri nas tudi to lahko zgodi. Po kakšnih nemogočih ulicah smo se prebijali do hotela, vsa zgodba Dar es Saalama se je ponovila. Domačin, ki smo ga spoznali na barki, nam je obljubil, da bo na Zanzibaru vse priskrbel. Bil je črnc, poročen z belo Američanko, delal je na Aljaski in podobne štorije smo jemali s precejšnjo rezervo, denar mu ni problem, je rekel. A na koncu, sram nas je bilo, enkrat en človek, vse obljube je izpolnil, razkazal otok, pokazal lokale, plantaze itd. Iz ozke ulice in čez še ožja vrata smo vstopili v simpatičen hotelček Malindi House.

Miran, ki je bil v njem že dva dni prej in nas je gledal, je enostavno rekel, da nas ni prepoznal – kosmati, umazani kot rudarji, smrdeči ... Samo tuša in počitka

smo si želeli. Vse je bilo v redu, le spanja ni bilo. Tropska, vlažna vročina 38 stopinj Celzija in kar je najhuje – komarji, in to komarji, ki prenašajo malarijo ter, kar pa še ni dokazano, morda celo aids. Čeprav smo bili proti malariji cepljeni in smo jemali tablete, so že sami piki in brenčanje zoprni. Ah, tudi to je za nami, saj ni bilo najhuje.

Drugo jutro smo poležavali, nekateri smo se preselili v boljše sobe z mrežami proti komarjem.

Pozneje je prišel naš prijatelj s kombijem, da nas popelje na ogled plantaž in na kopanje. Muškatni oreščki, črn, rumen, zelen poper, vanilja, klinčki pa še kokosovi orehi, banane in pomaranče so še zelene. Vse to je sicer zanimivo, toda kaj ko nas je čakalo popoldan še kopanje in to prvič v življenju v Indijskem oceanu. Proti plaži smo se vozili med nasadi visokih kokosovih palm, pod katerimi so skromne, blatne kočice domačinov, toda ljudje so prijazni, smejejo se, mahajo nam, morda so srečni, ne vem. Ali je to, kar vidimo, skromnost, revščina, ali je res za življenje dovolj iz bambusa in blata zlepljena kočica, kakšna koza, skodelica riža ali kokosov oreh, so ljudje to podedovali ali je stanja kriv sistem.

Selim (kot je našemu prijatelju ime) nas je zapeljal k nekemu domačinu, ki nas je za protivrednost nekaj piv napojil s svežim kokosovim mlekom. Velike orehe je ročno olupil in odprl z mačeto pred našimi očmi in bolj zdrave in sočne pijače še nismo pili. Ob tem se je zbralo pol vasi in vse skupaj je bil en sam črn, smejoč obraz, kajti nepričakovan zaslužek je razveselil vse. Topla voda Indijskega oceana, med mivko pomešane školjke in korale na obali, visoke palme, nežna sapica in vroče sonce, ki ti osušita kapljice morja na koži – so to sanje bledega Slovenca – ne, to je bilo kopanje na eni od zanzibarskih plaž. Mangapwani se reče tej plaži, kjer smo podoživljali otroška leta prvih kopanj na Jadranu. Čeprav je otok dolg okoli 60 kilometrov in širok 30, je menda samo ob eni plaži restavracija, tudi to pove, kako razvit je turizem.

Večerjali smo v mestu v lokalčku Sindbad. Naročil sem king fiš – kraljevsko ribo z rižem in solato. Od kraljevskega naziva sem pričakoval nekaj več, toda – vsaj moje načelo je tako: če si v tujih krajih, poskusi predvsem njihovo hrano in pijačo.

Pri plačilu smo imeli vedno probleme, kajti sicer vljudni in urni natakar je prinesel skupni račun za celo omizje, čeprav smo mu na vse kriplje pojasnjevali, da bo vsak sam plačal svojo večerjo. Enostavno ni razumel, da mi živimo v socializmu in da posameznik ne more plačati večerje in pijače recimo desetim ljudem. Sicer pa – če je hotel denar, je moral od gosta do gosta. Vračajoč se v hotel nenadoma ob meni močno počni in na cesto se je zvalil dvokilogramski kokosov oreh in ne bi bili Slovenci, če ga ne bi stlačili v nahrbtnik. Spanca je bilo ponoči kljub vročini nekaj več, ker je bil na stropu ventilator in smo ležali pod mrežami proti komarjem.

Zjutraj pri zajtrku vsaj moški nismo imeli pravega apetita, pa ne zaradi hrane, ampak zaradi Fadile, pretresljivo lepe črnke, ki nam je stregla. Popolna lepota, postava, zobje, oči, nasmeh, hoja, oblečena v nežno zeleno hlačno obleko – to bi morali videti. Pisala se je že sobota, 27. 1., ko smo se z ozkim in dolgim čolnom odpeljali na Prison Island (Zaporniški otok), ki ga obhodiš v pol ure. Peščene plaže je borih 100 metrov, v vodi so ježki z izredno dolgimi in krhkimi bodicami, je pa zato izredno doživetje zajahati želvo velikanko, ki jih je na otoku kar nekaj. Videli smo nekaj razpadajočih nizkih stavb in kakor nam je razložil Selim in če smo ga prav razumeli, so tam Nemci zapirali angleške mornarje z ladij, ki so jih torpedirali v drugi svetovni vojni. Prijatelj nas je pogostil s košaro banan, mangov, papaj, ananasov, kokosovih orehov – neke blizu raja smo in potem se je s čolnom pripeljalo 20 mladih Norvežank ...

Vem, pisanje se vleče, a kaj, ko ne morem enostavno napisati "čez en teden smo bili pa doma". Po večerji v Zanzibarju smo šli na hladno pivo v največji in naj-

Tržnica je tudi mesto za druženje.

Foto Miro Štebe

Najpogosteje domačini ponujajo sadeže s svojih vrtov. Kupcev pa je malo. Foto Miro Štebe

boljši hotel na otoku – Bwawani. Vse skupaj je velik navaden blok, brez domišljije, brez pridiha domače arhitekture, sicer pa – prišli smo samo na pivo.

Premik v Nairobi

Nedelja. Z Airtanzanic in njenim dvomotornim propellerskim fokterjem smo leteli v kenijsko Mombaso. Še pri odhodu nas je zamorila tanzanijska birokracija. Vsak odvečni kilogram so nam zaračunali, vse seveda v dolarjih, brez potrdil – bodi tiho, plačaj, če ne ... Vsakdo je moral na osebno kontrolo, policisti in cariniki so enostavno zahtevali napitnino, pa četudi samo obesek za ključke, žalost božja v socializmu in kaj smo porekli mi: "Že hujše smo preživeli."

Ta simpatični stavek nas je pravzaprav spremljal vso pot in še nas bo. Vse prejšnje preklinjanje je odtehtal čudovit polet. Pod nami srebrna plošča oceana, iz katerega vro fantastične gore kumulusov in ko nenedoma oblaki izginejo, na obzorju ni več ločnice med nebom in morjem in vse je en sam sanjski srebrno moder element – da, sanje. Tri četrt ure je trajal skok do Mombase, kjer je spet vse pokvarila birokracija; formularji, potni listi, vize, obrazci, žigi, pa še eni obrazci; koliko dolarjev boste menjali? Moj problem, prekleto (ali mene kdo vpraša, kakšno plačo bi rad?). Tri ure so nas birokrati mrcvarili in šele nekaj čez eno smo bili s prtljago na železniški postaji. Veselo nas je presenetila večja čistoča in urejenost kot v sosednji državi. Postaja je bila presenetljivo snažna, simpatičen bife, vlak pa, no, nekako tak kot naš dolenjec.

Do minute točno, ob 17. uri, smo se v tretjem razredu vlaka premaknili proti nekaj manj kot 500 kilometrov oddaljenem Nairobiju. To ni bila navadna vožnja, bil je pravi hribovsko železniški vzpon, kajti Nairobi leži na višini 1660 metrov (Velika planina), začeli pa smo na nivoju morja. Tudi tukaj imajo svoje norme, običaje in rešitve zanje, v spalnikih namreč spe skupaj le moški ali le ženske, nikakor ne mešano. Zasedli smo pol vagona, uvedli dežurstvo, ker so se začeli množično sprehajati po vagonu razni zanimivi tipi, ki so

si ogledovali našo prtljago, opazovali so, kdaj bomo zaspali – no, saj razumete. Toda Slovenci, vzgojeni v duhu nič nas ne sme presenetiti, smo preventivno vse nahrbtnike, potovalke, vreče in torbe krepko povezali med seboj in si mislili "zdaj nam pa speljite 700 kg prtljage naenkrat" – ne, niti dekagrama nam ni zmanjkalo. Proti jutru so se v vagon nagnetli črnci, ki so se peljali v službe. Prisedla je črnka z leto starim otročičkom, mirno odpela bluzo in nahranila potomca, ki je z očki zrl v čudne bele strice. Naš Kavka je ponoči nekaj fantaziral, da pravzaprav ponoči črnca enostavno ne vidiš, po njegovi logiki torej podnevi ne vidiš belca – Kavka že ve. In neverjetno, po 15 urah vožnje, pa še vzpon, smo se do minute točno ob 8. uri ustavili v Nairobiju in še nekaj sem opazil mimogrede, ko sem vlekel prtljago izpod sedeža, sem videl, da so tla vagona iz navadnega betona, nič te ne sme presenetiti. Nairobi, kakšna osvežitev, vroče, ampak suho. Postaja je bila nekaj bolj zanemarjena in za milijonsko mesto skoraj manjša od ljubljanske. Vrvež, postreščki, taksisti, brivec je ordiniral pod drevsom, branjevke so imele blago zloženo po tleh, promet se je odvijal po levi, ljudje so posedali in brezvezno zijali v mimo-idoče. Pri nas je promet disciplina, tukaj kaos – vse skupaj nas najprej zbega, a navaditi se moramo, saj veste: huje ne more biti. Če je na semaforju rdeča, gre čez cesto ravno toliko ljudi, kot če je prižgana zelena luč. Kontrasti sveta so enkratni. Kenija ni samo revna, tukaj je tudi bogastvo, razkošje. V jedru mesta so in še rastejo najmoderneje stolpnice, seveda last bank in mednarodnih družb. Predmestna naselja so toliko bolj revna in zanemarjena. Vso trgovino vodijo Indijci, domačinom ostane le nekaj drobtinic od uličnih prodajaln. Zabavna ni niti resnica, da je mesto po kriminalu vodilno na vzhodni strani kontinenta. Kaj vse delajo črнке s svojimi lasmi. Vse skupaj je ena sama lasna fantazija – niti dve nimata enakih kitk, franž, pričesk. Pa njihov zamolki smeh čez bleščeče bele zobe. Vse so oblečene evropsko, precej drugače od muslimansko-arabsko zastrte Tanzanije.

Počasi imamo dovolj

Zgodba popotovanja nam je začela rahlo presedati. Organizem, navajen na evropski januar, je tukaj vrel pod vročim afriškim poletjem, točno pod navpično črto ekvatorja. Domovina je tako daleč in nič ne moremo storiti, da bi se takoj vrnili. Sto in sto vprašanj se poraja: kako domači, prijatelji, sodelavci in ne na koncu tudi šport, politika. Včasih, pred leti, ko smo začeli hoditi po svetu, se nikoli nismo s strahom vračali domov, zdaj pa, verjemite, ima vsak tesnobo v srcu. Dovolj nam je letališč, kolodvorov, pristanišč, taksijev, prekladanj težkih potovalnih torb in nahrbtnikov, z visokogorsko in poletno opremo; šotori, puhovke, kuhalniki, čevlji, fotoaparati, hrana, kup potrebnih in nepotrebnih cunj in tudi spominke si hočejo pridobiti prostor med prtljago. Po tiho vsak zase preštevamo dneve in čakamo uro poleta v mrzlo, zimsko naročje stare, dobre Evrope.

New Kenia Lodge je bilo besno ime besnega hotela, kjer smo prenočevali za dva dolarja. Trikrat smo morali prespati v njem. Za utrujenega človeka z usihajočo denarnico je sicer vse dobro, pa vendar ... Majhne sobe, okna okovana z železnimi mrežami kot Alcatraz, nekatere so brez oken, le z golo žarnico na stropu, kot samice, stene med sobami so iz tenkih vezanih plošč. Ne prisilite me, prosim, da vam govorim o straniščih. Nad recepcijo visi napis "prepovedan alkohol, droge in prostitucija", kaj pa se je v resnici dogajalo, smo videli sami.

V sobah, v kotu prostora, ki povezuje hodnike, so prebivali neki Pakistanci. Čez dan, ko so bili po službah ali kjer koli že, je bil ljubi mir. Zvečer, ko pa so se vrnili, se je začel koncert kašljanja, pljuvanja, petja, žvižganja, loputanja z vrati in to vso noč – hindujski heavy metal. Zgodbica se je začela ponavljati ob 6. zjutraj, samo še bolj divje. Tekmovali so med seboj, kdo se bo bolj naglas odhrkal in pritegnil mastnega po veži. V sobici med njihovimi je prebivala Američanka srednjih let (nimajo vsi Američani milijone dolarjev). Pohlevna, a korajžna ženska nam je potarnala, da je bila prva noč, ko je prišla, grozljiva. Zjutraj ko se je hotela stuširati, so nekateri opravljali malo potrebo v kot veže ali v umivalnike. Ljudje, tudi to je treba doživeti.

Okoli okroglega, visokega hotela Hilton so posejani butiki z afriškimi spominki. Kakšne trgovine so to. V glavi se ti zavrti, v žepu pa še bolj. Tisoče predmetov, eden lepši od drugega – ljubljanski Dom je proti tem navadna trafika (pa nočem žaliti). Od obeska za ključke, majic, masajskih risb na platnu, ženskih oblek s tradicionalnimi vzorci, safari oblek, orožja, ebenovinastih kipcev, knjig, pa kaj bi našteval. Tovornjak bi komaj zadostoval za izdelke, ki smo si jih želeli kupiti. Kako bleščeči so šele butiki z zlatnino in dragimi kamni. Uboge naše ženske. Nenadoma se ti ves blišč sveta zagabi, ko na krizišču skoraj pohodiš na tleh sedečega gobavca, brez prstov na rokah in nogah, ki solznih oči prosjači za golo preživetje. To je resnica, ne pa zlat nakit. Kavki (Frenku Kavčiču) so med nakupovanjem domači pobje ročno odvzeli 300 nemških

mark in vozniško dovoljenje, predvsem s slednjim si bodo v mafijskih krogih precej pridobili ugled. Opozarjali so nas – Nairobi je nevaren, pa vendar si je vsak izmed nas mislil "ah, saj meni se ne more nič zgoditi". Po verjetnostnem računu je v milijonskem mestu ena žrtev od osemnajstih ljudi še kar sprejemljiva.

Obstaja redni mestni promet z avtobusi in dodatni z malimi zasebnimi kombiji, ki prevzemajo potnike, če so redni avtobus zamudili. Kaj vse počne sprevodnik kombija, da čimprej natlači vozilo. Šofer bučno navija domačo glasbo, sprevodnik maha s številko linije, pleše, žvižga – cel obred. Ljudje kar med vožnjo skačejo v kombije in posel lepo cvete. Zvečer izigravamo svetovljanske gospode in gremo večerjat v indijsko restavracijo. Vzdušje je enkratno – ornamentika, tiha indijska glasba, tudi večina gostov je Indijcev. Nobeden od nas se pretirano ne spozna na jedilni list, na neznane izraze nepoznanih jedi. Dobil sem ribo v omaki s krompirčkom, solato z več začimbami. Vse okusno, a preveč pekoče in ni čudno, če je prijatelj zahteval gasilni aparat. Drugi dan je imel vsak svojo storijo, kako se je počutil na stranišču.

Še zadnje afriške iskric

31. 1. Zima je še kar vroča. S prostornim japonskim isuzujem smo si ogledali narodni park pri Nairobiju. Doživeli smo pravo puščavo proti mravljišču Serengetija. Dva nosoroga, nekaj nojev; sem ter tja kaka izgubljena gazela, toda na koncu čudovit prizor, ki ga evropski popotnik vidi le enkrat ali nikoli v življenju, kar je bolj verjetno. Zapeljali smo se na vrh blagega grička, kjer smo nenadoma zagledali samico geparda pri zajtrku ravnokar uplenjene gazele. Pet metrov od nje smo bili, a se ni dala motiti; dvignila se je, tenko zagrcala, v travi se je nekaj premaknilo in k materi je priskakljalo pet enomesečnih živahnih kepic. Prizorček za bogove. Mama se je mirno hranila, kosti so hreščale pod močnimi zobmi, mladiči so se prekucavali po njej, se lovili, malo ovohali sveže meso in niso vedeli, za kaj gre, kajti materino mleko je še vedno boljše.

V središču Nairobija rastejo najmoderneje stolpnice.

Foto Miro Štebe

Nairobi je mesto nasprotij. Nismo se počutili najbolj varne.
Foto Miro Štebe

Dajte, otročki, preživite otroštvo in ohranite svojo ponosno vrsto. To so tiste iskricke v človeškem življenju, za katere se spleča potovati, zapravljati denar, prebivati v razpadajočih hotelih, pozabiti na higieno, se prepirati s prijatelji ...

Vsak zase smo se raztepli po velikem živalskem vrtu in si ogledovali živali, ki so nas zanimale, saj večino smo videli v živo. Sam sem se odpravil v kletne prostore terarija, da vidim kuščarje in strupenjače. Ustavil sem se pred črno mambo, s katero sva se čisto od blizu

opazovala čez centimeter debelo šipo. Ob meni se je postavila neznana ženska mojih let, s katero sva molče gledala najbolj strupeno bitje na svetu.

"Čisto nič mi ne moreš," sem čez zobe zamrmral kači. "A tebi tudi ne," se po gorenjsko oglasi gospa iz Kranja. Velikokrat sem slišal, da je svet velik, ko naenkrat spoznaš, da skoraj sosedu srečaš na drugem koncu zemlje.

Pred vhodom v narodni muzej je spomenik najstarejšemu in največjemu afriškemu slonu Ahmedu. Lepo

KOČA

Azbe Poljsak

je videti mirno čakajoče šolske otroke pred muzejem v simpatičnih uniformah. Nobenega učitelja ni videti, da bi jih miril, prav neverjetno je, kako pridno stoje na stopnicah, kaj bi delala naša otročad, najbrž veste. Uniforme delujejo vojaško, vendar obenem prisrčno. Danes bo zadnja cela noč v Afriki, jutri gremo domov, kako prijetna misel in resnica. Skoraj vso noč so nad mestom noreli helikopterji in letala. Vasja je rekel, da imajo najbrž polkovniki zabavo s plesom in brzostrelkami.

Dopoldan smo morali zapustiti sobe. Iz ure v uro postajamo nestrpnejši, resnično imamo vsega dovolj. Še enega so oskubili, Edo je ostal brez prebite pare in dokumentov, le potni list je imel varno skrit, kar je pa najvažnejše. Popoldan, ko smo se odpeljali na letališče, v njihovem časopisu zagledamo na prvi strani sliko s Kosova. Prekleta, kaj nas čaka doma. Celo sredi Afrike ne morejo verjeti, da se pobijamo tudi v Evropi in to v prijateljski neuvrščeni Jugoslaviji, pa saj tudi mi komaj dojamemo, čeprav je res. Točno popoldne po evropskem času se s Pan Amovim airbusom 310 odlepimo od Afrike. Orjak leti mirno, komaj kak turbulenčni tresljajček. Osem ur vožnje nas čaka. Tudi to je utrujajoče. Kmalu presekamo magično črto ekvatorja in letimo proti severu. Kako mrzlim prisiljeni smeh stewardov in stewardes, smehljajoča praznost brez globine, pa tista celofansko plastična hrana, sicer pa – če sem pošten, že dolgo se nisem

peljal z letalom tako udobno. Airbus je bil do tri četrt poln, sedel sem pri oknu, sedež poleg mene je bil prazen – gosposko. TV-program je tipično ameriški. Polno zdrobljenih odlomkov, reklam. No, majhna poslastica je pa le bila, predvajali so Batmana. Ob pol šestih se pokažejo nežne barve novega dne. Evropska ptica ameriškega prevoznika pa mirno pluje cilju nasproti. Saj res, ravno ob 6. uri letimo nekje nad Slovenijo, ko bi naši vedeli. Dopoldan postopamo po frankfurtskem letališču – babilon moderne dobe. Takole na pamet računamo, da smo preleteli, prevozili in prečofotali po vodi tam okoli 18.000 kilometrov. Toliko časa smo hodili po svetu, da je naša Neža postala stara mama.

Ob 12. uri se kot dirkalni konji poženemo proti Zagrebu. V zraku smo, v ušesih že slišimo domačo besedo. Pogled se bo spočil na srcu znanih gorah, v zimzelenu smrekovih gozdov. V ponedeljek zjutraj, ko bom spet stal za strojem v Iskrini tiskarni, se bom za trenutek zazrl v tri afriške tedne, preživete v enem samem norem zamahu. Ali sem jih res doživel, morda je vse skupaj mavrični obok nekih sanj? Trije tedni, za večno zažrti v moj spomin. Afrika, kaj sem ti podaril? Jaz tebi nič, ti meni vse. Pred letom sem povohal Maroko, Saharo, letos se mi je zemljevid črne celine razširil. Črna celina svetlobe, sonca, barv ... "Morda ne bom nikoli več prestopil tvojega praga, morda pa ..." ◉

Bodite z nami prvi na vrhu

KOPER, 8.–9. SEP. 2023
PLEZALNI CENTER KOPER | PLUS CLIMBING

VSTOPNICE

eventim

vstopnice.pzs.si

PRVA

Generalni sponzor

Špela Recer

Monte Perdido

Izgubljena gora izgublja ledenik

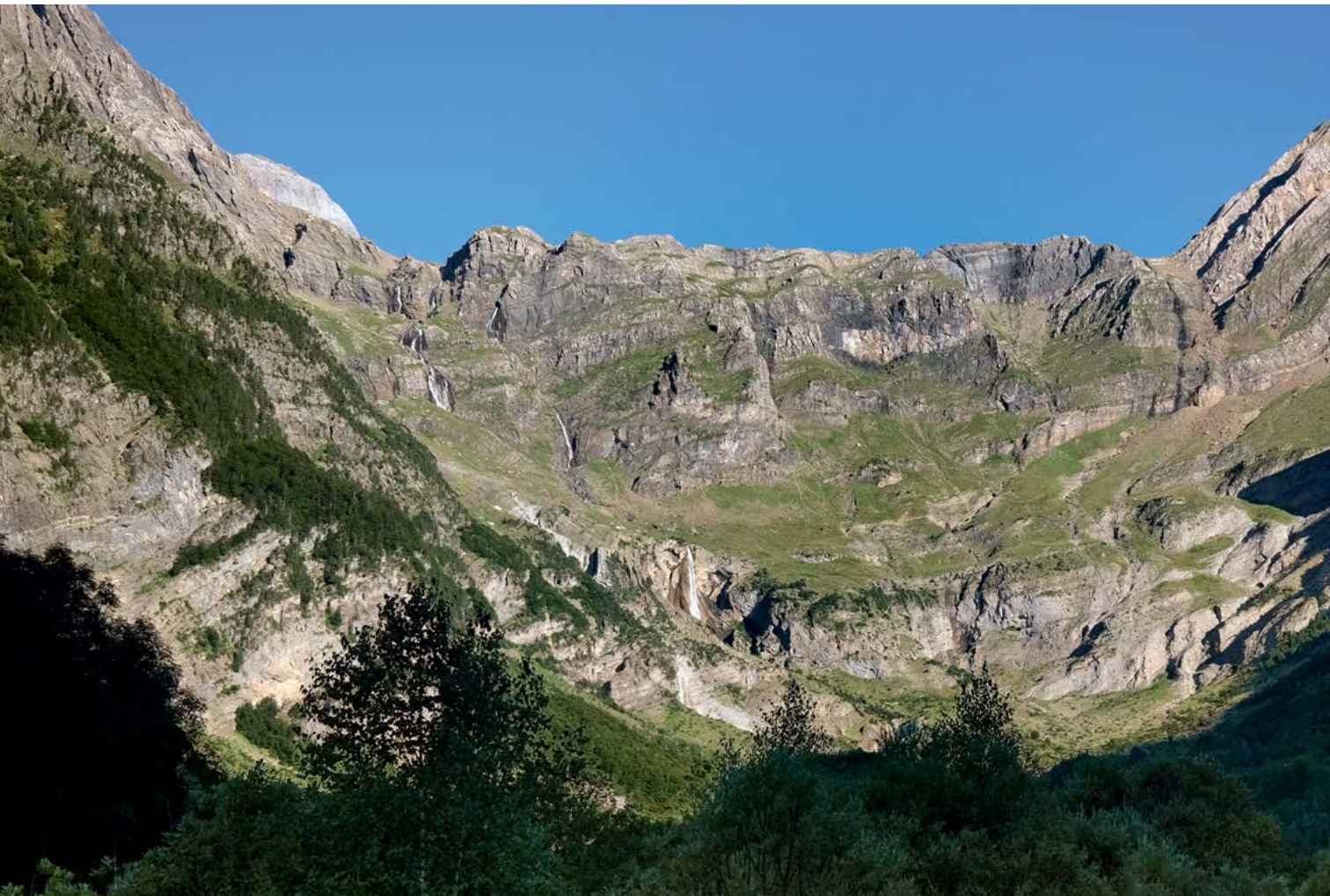
Na širjavah planinskih pašnikov se pod mogočnimi kamnitimi gmotami pasejo črede konjev, goveda in ovac. S skalnih sten se prelivajo slapovi, v gorskih jezerih se zrcali modrina neba. Vedno pozorni svizci z žvižgi opozarjajo na nevarnost, ko sonce zakrije neslišna senca bradatega jastreba. Po dolinah se kamnite hiške, ovite v cape jutranjih meglic, stiskajo v tesne gruče. Ceste se kot jara kača vzpenjajo na gorske prelaze.

To so prvi vtisi, ki sva jih z Robertom dobila o Pirenejih, gorovju, ki se v dolžini skoraj 500 kilometrov razteza od Biskajskega zaliva do Sredozemskega morja in predstavlja naravno mejo med Španijo in Francijo, med Iberskim polotokom in celinsko Evropo. Pravzaprav sva se v Pireneje podala na brezskrbne poletne počitnice. Njega, navdušenega cestnega kolesarja, so mikali slikoviti prelazi, mene, navdušeno planinko, izpostavljeni gorski vrhovi. A potovanje nama je postreglo tudi z razmislekom in spoznanji o ranljivosti okolja, nepovratnih posledicah naših dejanj, o spremembah, ki se odvijajo pred našimi očmi, medtem ko večinoma le nebogljeno tiščimo glavo v pesek, nepripravljeni, da bi se odpovedali lastnemu udobju.

Konec predstav o neokrnjeni naravi

Za obiskovalce s celine vodi pot do španskih Pirenejev čez gorske prelaze, kamor se v širokih serpentinah visoko vzpenjajo ceste, zanimive ne le za avtomobilski promet, temveč tudi za cestne kolesarje. Na poti v Španijo, na prelazu Frontera del Portalet, se v dnevu, ki se že nagiba v večer, vračamo s čudovitega izleta na Pic Peyreget, manj markantni vrh ob bolj znanem sosеду, Pic du Midi d'Ossau. Na parkirišču, nabito polnem avtomobilov in avtomobov, srečamo Francozinji, ki pobirata vsenaokrog razmetane smeti. Povesta, da jih iz zabojnikov ponoči razvlečejo divje živali, najverjetneje lisice. Čez dan, ko se ozračje ogreje, veter smeti razpiha daleč po okoliških travnikih.

*Cirque de Pineta in
Cascada del Cinca
Foto Špela Recer*

Ob pogovoru z njima se spomnim članka, ki sem ga nedolgo tega zasledila v domačem časopisu. Ekipe škotske in francoske univerze so raziskovale prisotnost plastike po vrhovih Pirenejev, na meji med Francijo in Španijo. Raziskovalci so našli več sto izjemno majhnih delcev in vlaken plastike na vsakem kvadratnem metru preučevanega območja. Vzorce so zbirali

nekaj kilometrov stran od najbližjih naselij. Delci plastike, ki jih ne vidimo s prostim očesom, lahko z vetrom potujejo po zraku več kilometrov, preden padejo na tla. To pomeni, da jih vdihavamo tudi na gorskih poteh, kadar mislimo, da smo "na svežem zraku". V hipu se mi razblinijo idilčne predstave, ki sem jih s seboj prinesla z vrha.

*Monte Perdido
Foto Špela Recer*

K izgubljeni gori

Po spustu s prelaza naju v dolini zajame pristno špansko poletje s temperaturami nad 40 stopinj Celzija. Kontrast med severnimi, francoskimi, in južnimi, španskimi Pireneji je opazen. O jutranji megli, tako značilni za francosko stran, ni več ne duha ne sluha. Sonce se takoj zjutraj neizprosno upre v izpostavljena pobočja gora. Rastlinje je drugačno, bolj sredozemsko, saj tako lažje kljubuje ostrejšim razmeram. Kljub visokim poletnim temperaturam so Pireneji še edina gorska veriga v Španiji, ki se še lahko pohvali z ledeniki, najjužnejšimi v Evropi. A napovedi grozijo, da bodo verjetno prav pirenejski ledeniki prvi na starem kontinentu izginili za zmeraj. Temperature se v Pirenejih namreč dvigajo kar dvakrat hitreje od globalnega povprečja.

Najin cilj v španskih Pirenejih je tretji najvišji vrh v gorstvu Monte Perdido, 3355 m. Njegovo ime pomeni izgubljeno goro, saj pogled nanj iz več smeri zakrivajo drugi vrhovi in masivi. Vrh leži v Centralnih Pirenejih, v narodnem parku Ordesa y Monte Perdido. A ne zanima naju toliko sam vrh kot ledenik na severnem pobočju gore.

Pod vzhodno izgubljene gore vodi cesta po dolini Valle de Pineta. Ob cesti se vrstijo oznake za kolesarje z informacijami o kilometrih, nadmorski višini in naklonih. Po dnu doline živahno žubori bistra reka Cinca. Cesta se zaključuje v zatrepu doline, obdanem z vencem

*Pico Cilindro in ostanki ledenika Cilindro - Marboré
Foto Špela Recer*

tisočmetrskih sten, Cirque de Pineta. Tukaj mrgoli izletnikov. Najglasnejše so skupine otrok, očitno skavtov, enotno oblečenih v kratke hlače in majice, s pokrivali na glavah in značilnimi rutkami okoli vratu. Oznake za začetek poti naju usmerijo na rečni breg. V mogočnem objemu sten vidiva že od daleč jasno linijo slapa Cascada del Cinca in določiva približno smer poti do ledenika. Ta je, tako kot sam vrh, skrit očem, ki ga skušajo uzreti iz doline.

Na pot proti slapu se poda še posebej glasna skupina skavtov. Mladi vodnik jih motivira s petjem, otroci mu kmalu pritegnejo. Nekaj časa jim slediva, dokler se najina pot ne odmakne od reke in se prične zlagoma dvigati skozi gozd. V podrasti opaziva pušpan, značilno grmičevje pirenejskih gozdov. Kmalu stopiva iz sence dreves na žgoče špansko sonce. Pot je gruščnata, v dolgih okljukih se vzpenja med planinskimi travami, ki jih krasijo vijolični cvetovi širokolistne perunike. Čeprav je rastlina avtohtona v Pirenejih, se jo je zaradi popularnosti med angleškimi gojitelji rastlin prijelo ime angleška perunika. Menda jo je celo znameniti botanik Carolus Clusius neuspešno iskal po angleških travnikih. Podobno kot Julius Kugy Scabioso trento, pomislim.

Pot večkrat prečka vodne izvire, kjer si pogasiva naraščajočo žejo. Nad nama se bočijo temni kamniti skladi. Čudiva se različnim smerem, v katerih so nagubani in ki pričajo o brutalnih silah, ki so oblikovale zemeljsko površje. Balcon de Pineta z 2520 metri nadmorske višine povsem upraviči svoje ime. Impozantno razgledišče, ki se dviga tisoč metrov nad dolino, tvorijo vodoravne kamnite plasti, naložene druga vrh druge. Ko ga doseževa, se nama končno odpre tudi pogled na Monte Perdido in ledenik pod njegovo severno steno. Pogled, ki jemlje dih.

Pri ledeniku

Še zmeraj znatno gmoto snega in ledu tvorita dva ločena jezika, ki pokrivata severno steno gore in se

stegujeta na policah tik pod vrhom. Površina ledenika ni snežno bela, temveč se na njej prelivajo mnogi beli, sivi in rjavkasti odtenki. Izpod ledu žuborijo tanke niti ledeniških potokov, ki se nekje nižje združujejo v reko Cinco. Monte Perdido začenja venec vrhov, ki z juga, zahoda in severa obkroža značilno ledeniško oblikovano dolino, krnico, imenovano Marboré Cirque. Proti vzhodu, kamor se odpira, v tisočmetrskem skoku prehaja v Valle de Pineta.

Stopava dalje, po obsežni izravnavi pod veličastnim ostenjem vrhov Monte Perdido, Cilindro in Marboré. Manjše snežne zaplate, zglajene skale in kamnit drobir najrazličnejših velikosti, ki so ga nekdanje ledene gmote trgale, premikale in brusile, pričajo o razsežnostih nekdanjega ledenika. Povzpneva se čez kamniti prag in na drugi strani uzreva turkizno ledeniško jezerce, Ibón de Marboré. Vanj se spuščajo strma pobočja grebena z vrhovi Astazu, Pico de Tucarroya in Pico de Pineta. V škrbini, pod vrhom Tucarroye, se bivač, spretno umeščen na ozko poličko, komaj loči od okolice. Obideva jezero in se po zoprnem grušču, ki nama beži izpod nog, povzpneva do ploščadi pred bivačkom. Bivač je zanimive oblike, sestavljata ga dve podolgovati stavbi s kamnitimi zidovi in polkrožno streho iz temno sive pločevine, ki sega na daljših stranicah skoraj do tal. Na strani stavbe, ki gleda proti jezeru, je v pločevino izrezan vhod, poudarjen z zidanim portalom. V skromni notranjosti bivača je leseno pohištvo, miza, klopi, na steni police. Na izpostavljeni pokončni skali nad bivačkom bdi kip Matere božje.

Naslonjena na ograjo stoje počivava. S pogledom objemava vrh izgubljene gore, izginjajoči ledenik na njeni severni steni in čudovito turkizno jezero v kamniti kotanji. Ob tem se zavedava, da zreva v najočitnejšo posledico taljenja ledu. Znanstveniki proučujejo ledenike na tem območju že od srede 19. stoletja. Opazujejo površino in ocenjujejo prostorni-

no ledenikov, pojave in procese na ledeniku in v njem ter okoliško površje, predvsem morenske nanose in sedimente v jezeru Marboré. O obsežnih spremembah ledenih gmot pričajo fotografije, primerjava digitalnih modelov reliefa, zračnih posnetkov in podatkov, pridobljenih s terenskim laserskim skeniranjem ledenikov, ki ga opravljajo od leta 2011. Te podatke primerjajo s podatki o klimatskih in okoljskih spremembah.

V 19. stoletju sta bila na območju še prisotna dva ledenika. Ledenik Cilindro de Marboré se je raztezal na območju današnje krnice, ledenik Monte Perdido pa je bil takrat obsežnejši, razdeljen na tri stopničaste ledene gmote. Spodnja od treh ledeniških gmot, na najnižji nadmorski višini, je izginila v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja.

Značilnost ledenikov je, da kolebajo, rastejo in se krčijo. V gorah se v zimskih mesecih nanje nalaga dodatna snežna odeja, takrat je redilno obdobje, poleti pa talilno obdobje ledenika. Ledenik Monte Perdido leži dokaj visoko, zgornja gmota na 3110 metrov, spodnja pa na 2885 metrih nadmorske višine. Čas s snežno odejo v Pirenejih, na tej nadmorski višini, je običajno od novembra do maja. A zaradi dlje časa trajajočega višanja temperatur in manjšanja količine zimskih padavin je ledeniško ravnovesje porušeno in talilno obdobje ledenika je vse daljše. Spremenjena sta že površina in struktura ledu in s tem tudi njegova barva. Sposobnost ledenika, da odbija svetlobo, je vse slabša, zato se vse bolj segreva. K zadrževanju toplote v okolici ledenika Monte Perdido prispevajo še okoliške kamnine temnih barv, razgaljene izpod talečega se ledu. Zato se intenzivno manjšata tako površina kot debelina preostalih dveh ledenih jezikov.

Ocenjuje se, da je bila v času male ledene dobe, ki je trajala od 14. do sredine 19. stoletja, debelina ledu zgornje ledene gmote 52 metrov, spodnje pa 73 metrov. Do leta 2008 je izginilo že 82 odstotkov

ledene mase, v zadnjih letih se je taljenje ledu še pospešilo.

Pot brez povratka

V vročini poletnega popoldneva zapustiva krnico Marboré Cirque in se spuščava v Valle de Pineta. Zavedava se, da so procesi taljenja ledenikov, ki se dogajajo pred našimi očmi, skoraj zagotovo nepovratni. Ledenik na območju Monte Perdida bo po napovedih izginil do leta 2050. Torej morda že za časa naših življenj, zagotovo pa še v času življenj naših otrok. Nedavno je objavljena nova študija, ki jo je izvedel Unesco v sodelovanju s Svetovno zvezo za varstvo narave. Ledeniki vsako leto izgubijo 58 milijard ton ledu, kar je enako količini vode, ki jo letno porabijo v Franciji in Španiji. Tudi ob takojšnjih ukrepih je tretjina izmed petdesetih ledenikov, ki so pod Unescovo zaščito, že nepovratno izgubljenih.

Na poti proti domu prečkava francoske Alpe čez prelaz Col du Lautaret. Na najini desni se odpre pogled na ledenik, nad katerim se strmo dviga značilnih pet vrhov gore La Meije. Najvišji od vrhov, ki se grozeče steguje proti nebu, je pomenljivo imenovan Doigt de Dieu, Božji prst. Morda z razlogom, kajti tudi tu, v Alpah, se talijo ledeniki. Od leta 1900 je območje Alp po podatkih Evropske agencije za okolje izgubilo približno 50 odstotkov mase ledu. Ledeniki so naravni zadrževalniki vode. Z njihovim taljenjem bodo presahnille reke, povišala se bo gladina morij. Na območjih nekdanjih ledenikov bodo razgaljene kamnite površine še doprinesle k segrevanju ozračja. S preperevanjem teh kamnin bo nastalo še več materiala, ki ga bodo hudourniki ob nalivih odnašali v poseljene doline ...

Na prelazu Col du Lautaret, na travnikih, preoblikovanih v brezhibno urejena golf igrišča, golfisti v brezmadežnih oblačilih s palicami brezskrbno udrihajo po žogicah. Med tem pa nad njimi, pod mogočno goro La Meije, izginja ledenik. ●

*Jezero Marboré
Foto Špela Recer*

Vladimir Habjan

Človek je rojen za gibanje, ne za mirovanje

Pogovor s pisateljico Janjo Vidmar, avtorico trilogije o hoji

Pohodniška trilogija (*Niti koraka več*, 2021, *V koraku z volkom*, 2022 in *Koraki dvojine*, 2023), ki ji v slovenskem prostoru ni para, je bila povod za pogovor z Janjo Vidmar. Hoja in gibanje sta v svojem bistvu počitek, ki ga potrebujemo, pravi Vidmarjeva, ki je prehodila del Jakobove poti na francoskem Caminu in se potepala po Toskani ter Kreti. Slovenski bralci smo tako dobili novo odlično pohodniško branje s psihološkimi prvini in lepo ljubezensko zgodbo.

Janja Vidmar
Foto Gordana
Granatir

Janja Vidmar je ena najbolj branih slovenskih pisateljic. Na pobudo urednika Sama Ruglja se je po prehojeni poti na Caminu lotila pisanja romana, ki ga je nadgradila v trilogijo. Na tem knjižnem projektu je delala tri leta in pol. Vse knjige smo s kratko recenzijo predstavili tudi v naši reviji.

Vse tri knjige imajo v naslovu besedico "korak". Kaj za vas pomeni korak?

V osnovi je korak zame premik, ki sprosti domišljijo. Korak je dejanje, namera, vmesna stopnja do cilja. Korak je vse, kar potrebujemo. Če se ne premaknemo, obtičimo ali se zvrnemo na nos. Od tod prvemu delu trilogije naslov *Niti koraka več*, glavna junakinja Alenka po treh desetletjih notranje hibernacije preprosto ne zmore premika, vsak

korak mora izruvat iz tal. S hojo za bolno sestro je odvezana lastne smeri, vendar se ne zaveda, da se uči korakov, ki spreminjajo njeno notranjo pokrajino. Korak je sprememba. Hoja je gorivo za miselne procese ali nasprotno, meditacija za krotenje notranjega nemira.

Od kod veselje do pisanja?

Nisem prepričana, da gre za veselje, prej za notranjo nujo. Potreba po izražanju je pri nekaterih očitno prisotna bolj kot pri drugih. Odkar vem zase, svet vidim v besedah, ne podobah. Tudi med pisanjem v glavi vidim izpisana občutja, povedi, niz misli, redkokdaj podobe. Pisanje je način življenja, zlitje s svetom. Hvaležna sem, da mi je dano.

Kaj vas je gnalo na Camino?

O Caminu se mi ni kaj dosti sanjalo. Pojma nisem imela, da obstajajo različne veje oziroma poti in da vse vodijo v Santiago de Compostelo. Toda nanese je, da je šla skupina prijateljev na francoski Camino septembra 2019, torej tik pred prvimi poročili o covidu v Vuhanu, in sem šla z njimi, čeprav sem najprej načrtovala, da se jim priključim šele čez leto dni, maja 2020. V tem primeru pričujoče trilogije skoraj zagotovo ne bi bilo. Na Camino sem šla naravnost z neke pohorske tekaške tekme, na kateri sem v starih tekaških čevljih pridelala zoprne žulje. Tako sem Camino že startala v stanju, ki ga pohodniki pridelajo šele po nekaj dneh. Hodila sem s štirimi prijateljicami, raznoterimi po letih in značaju. Res zanimiva izkušnja za vse nas. Izkazalo se je, da sem najbolj nepotrpežljiva. Da slabo prenašam bolečino. Zdelo se je, da od Camina nisem odnesla ničesar. Nakar mi je Samo Rugelj predlagal pisanje romana in iz sebe sem izluščila tristo strani besedila, ki ga je romanje naplavilo vame.

Koliko francoske poti ste res opravili?

Dejansko smo prehodile pot od Saint-Jean-Pied-de-Porta do Burgosa, torej približno 300 kilometrov

v desetih dneh. Nato smo se vrnile, saj tri od petih nismo imele več dopusta. Ampak se me je Camino na nek način vseeno dotaknil, saj sem, recimo, lani prehodila Camino Krk in letos kar nekaj etap Vie Apyrtides na Cresu; poleg rednega hribolazenja in teka, da se razumemo. Dolgotrajna hoja mi je namreč prirasla k srcu vsaj tako kot tek. Prihodnje leto načrtujem še zadnji del francoskega Camina, od Compostele do Fisterre in Muxie. Vmesni del pa potem enkrat, ko bo čas. Kot radoveden otrok, ki najprej povoha začetek in potem preskoči osrednji del, ker ga *matra firbec*, kako se konča. Ampak ne pravijo zaman, da se pot začne šele, ko se Camino konča. Sama sem po njegovi zaslugi odkrila potopisno romaneskno formo, ki me je očarala in zasvojila. Če bi bilo po moje, bi pisala samo še potopisne romane.

Kakšni so vaši občutki po prehojeni poti? V čem vidite čar dolgotrajne hoje v naravi?

Od Camina dalje poteka moj ustvarjalni proces pod milim nebom, knjige podlagam z osebnim izkustvom prehojene poti. Kot je rekel že Nietzsche, obstaja velikanska razlika med besedili, nastalimi v zatohlosti pisarne, in tistimi, porojenimi na prostem. Kajti hoja je blizu ustvarjanju, duhovnemu utrjevanju, med hojo probleme uzremo iz povsem druge optike. Razmišljanje in hoja nista samo najbolj naravni človekovi aktivnosti, ampak se tudi vseskozi prepletata. Nietzsche si je med dolgotrajno hojo miselne utrinke in prebliske zapisoval v beležnico, jaz sama sebi pošiljam sporočila v telefon. Rada imam gozd. Objemam drevesa in se pri določenih rada 'obtačlam', kot rečemo. Kadar tečem, marsikaj spregledam, med hojo pa mi skoraj nič ne uide.

Kaj bi svetovali pohodniku, preden se loti Camina? Tudi sam jo imam v načrtu.

Camino je pot. In je povsod. Tudi v bližnjem gozdu ali kakem kuclju. Brala sem izjave ultrašev, ki so se mukoma prebili čez Camino, in ljudi, ki so lepega dne kar vstali s kavča in brez težav prehodili cel Camino. Ni pravil. Vonj prašne zemlje in občutek osvobojenosti sta res svojevrstna izkušnja. In Pot je tam zunaj. Vodi, kamor se odločite. Glede romanja v Compostelo pa dva koristna napotka: silikonski čepki za ušesa in povezica za čez oči. Kajti spanje je regeneracija in v *albergih* s številnimi zasedenimi pogradi je včasih težko spat.

Ali vas zanima tudi Portugalska pot? Vodnik po tej poti smo v *Planinskem vestniku* že objavili.

Tudi portugalska veja me mika. In Camino Primitivo. Pa angleška Salt Path. In Via Francigena, katere delček sem okusila predlani v Toskani. In slavna Ribiška pot ob jugozahodni obali Portugalske. Prekratko je življenje in križemsvet gredo stopinje, kot je zapisal Kajetan Kovič. Samo naj vodijo proč od kavča. Verjamem, da se človek uresničuje z gibanjem.

Če prav razumem, ste se obiska Toskane in Krete lotili načrtno?

Res je. Ta trilogija, izšla je pri založbi UMco, ima neobičajno genezo. S prvim delom se je vse skupaj začelo, tako s korakom kot z besedo, nastal je spontano, po prehojeni poti. V Italijo in Grčijo pa sem se podala zaradi pisanja. Toskanski Apenini in njihov ločeni greben Apuanskih Alp so pravzaprav dvatisočaki, ki jih človek sredi vinorodnih toskanskih gričkov ne bi pričakoval. Segajo do zgornjega toka reke Tibere in so resnično impresivno gorovje. Monte Forato mi je, denimo, s prečenjem ozkega grebena nazobčanega skalnatega loka med dvema vrhovoma nagnal celo nekaj strahu v kosti. Prav v to razgibano krajino sem postavila drugi del trilogije, *V koraku z volkom*, saj se mi zdi, da sijajno ponazarja notranje prebujanje glavne junakinje, ki v drugem delu raztrgana med novim začetkom in starimi vzorci išče pravo mero vsega med srcem in razumom. Kreto pa je napovedoval že konec prvega dela *Niti koraka več*.

Kaj vas je v Toskani najbolj navdušilo? Zakaj bi jo priporočili slovenskim pohodnikom?

Poleg osupljivih Apeninov z gorskim jezerom Scaffaiolo, gre za jezero, ki ni ledeniškega izvora,

Toskanski
Apenini
Arhiv Janje
Vidmar

Človek je rojen za gibanje. Osmanska trdnjava nad Agia Roumeli, Kreta. Arhiv Janje Vidmar

temveč ga napaja deževnica, in Apuanskih Alp sta me navdušila Val d'Orcia in puščava Accona, to je polpuščava v provinci Siena. Česa podobnega človek res ne pričakuje sredi vinorodne pokrajine. Od krajev pa namesto hrupnih in umazanih Firenc priporočam Pienzo, ljubko, butično mesto v regiji Val d'Orcia. Čarobna pokrajina postreže s čudovitimi pejzaži in nenavadna puščava pusti človeka odprtih ust.

Kreta vas je očitno očarala. Morje, pristna narava, prijazni ljudje ... Kaj bi priporočili pohodniku, ki bi obiskal Kreto? Kam naj se odpravi?

Kreta me je prevzela z divjo, surovo, neizprosno naravo, v katero človek trči na vsakem koraku. Zlasti če se poda na jug. O tem sugestivno poroča že Samo Rugelj v svojem nagrajenem potopisu *Soncu naproti*. Evropska pešpot E4 vodi okrog in okrog, toda prav na jugu so kamnite, globoke soteske Anidri, Irini, Samaria, Aradena, pa vasice Sougia, Agia Roumeli in Loutra. V Sougii se cesta konča, do Agie in Loutra je mogoče samo skozi kanjon Samaria ali po morju. Seveda ne smem pozabiti hipijevske vasi Azogires, pravzaprav priporočam vse predele, v katere sem umestila zadnji del trilogije, *Koraki dvojine*. Nad vsem navedenim se raztezajo Lefka Ori, Bele gore, strmo, mogočno pečevje, ki jemlje dih. Vse soteske se iztečejo v osupljive, rajске plaže Libijskega morja z limetasto zelenimi borovci, v resnici sem ubesedeno divjino v sklepnem delu trilogije zgolj preslikala iz noro lepe, neukročene kretske pokrajine.

Janja Vidmar: Koraki dvojine

UMco, Ljubljana, 2023. 373 str., 28,90 EUR

Po dveh romanih Janje Vidmar, predstavljenih tudi v *Planinskem vestniku* [*Niti koraka več* (Camino), 6/2021, *V koraku z volkom* (Toskana), 1/2023] smo dočakali še tretjega, torej gre za trilogijo. Tokrat se zgodba odvija na Kreti. Tudi za to obsežno knjigo Vidmarjeve je pot prej okvir, v katerem se odvija fiktivna zgodba, ne pa glavna tema. In tudi v tej knjigi se je glavna junakinja Alenka iz zapečkarice prelevila v nomadko. Takole pravi: "Sorodna duša je tista, h kateri te vleče sila, močnejša od usode. Moški z volčjimi očmi me je izkoreninil." Ko se iz varnega zavetja domačega kraja odpelje in se z odsluženim kombijem poda na dolgo pot do Krete, se osamosvoji in sama iz volčice postane volkulja, se tudi bolj zaveda časa, okolja in postane prisotna v trenutku, kot pravi sama. Čeprav zgodba vseskozi prehaja v psihološki roman, ki ga prepletajo poglobljena razmišljanja o odnosih, avtorica pravzaprav razvije lepo ljubezensko zgodbo, pri tem pa nam na pohodniških etapah odkriva čudovito kretske pokrajino. Šved Roger, ki ga Alenka spozna na Caminu in s katerim sta hodila tudi po Toskani – in se tam razšla na ne prav lep način –, nastopa tudi v tretjem delu. Se bosta končno našla? Jima bosta surova divjina in prijaznost domačinov pri tem pomagali ali ne? Za odgovor bo seveda treba prelistati knjigo.

Kdor rad bere, ga bo zgodba posesala, tako kot je mene, in je ne bo odložil do konca. Trilogija je v slovenski založniški produkciji nekaj posebnega. Tudi zadnja etapa Alenkine poti delno temelji na avtoričini pohodniški izkušnji. Med besedilom so črno-bele fotografije, ki pričarajo nekaj vzdušja poti, po kateri hodi junakinja; na koncu pa imamo spet na voljo recepte jedi, omenjenih v romanu. Spremno besedo je napisal Samo Rugelj.

Vladimir Habjan

Kako da ste uporabili "volka"? Kaj ima volk, česar druge živali nimajo?

Volk simbolizira divje in prvinsko v nas. Obenem pa so volkovi izjemno socialna bitja. Volk ni solitar, živi v tropu. Vodilna volk in volkulja ostaneta skupaj vse življenje. Brala sem, da si vodilni samec v primeru smrti svoje volkulje ne izbere nove družice. Volkovi močno žalujejo in od žalosti včasih tudi umrejo. Toliko človeških lastnosti včasih še pri človeku težko srečaš.

Današnjemu sodobnemu človeku pravzaprav nič ne manjka, pa pogosto ni zadovoljen. Koliko se lahko po vašem mnenju to izboljša zaradi narave in gibanja/hoje?

Človek je rojen za gibanje, ne za mirovanje. Hoja prežene zatohlost iz naših misli, ponastavi nas na naše primarne nastavitve, umiri in poveže z našim jedrom. V primežu hrupnega vsakdana si težko prisluhnemo. Tišina gozda in širne planjave ali gorski razgledi blagodejno delujejo na razrvan um in notranjo stisko. In še kako dobro vemo, da nas dnevno preplavljajo stres in vseh sort tegobe. Hoja in gibanje sta v svojem bistvu počitek, ki ga potrebujemo.

A bi bili pripravljene napisati kakšen pohodniški članek za *Planinski vestnik*?

Seveda. Z veseljem. ●

Na Caminu Arhiv Janje Vidmar

Poletna priporočila iz založbe UMco

Janja Vidmar KORAKI DVOJINE

V sklepnem romanu trilogije *Koraki* se srednjeletna Alenka po korakih na Caminu (*Niti koraka več*) in v Toskani (*V koraku z volkom*) pogumno poda na gorato Kreto, da bi tam umirila svoje srce in dušo.

Potopisno-ljubezenski roman za inspirativno poletno branje!

Samo Rugelj SONCU NAPROTI

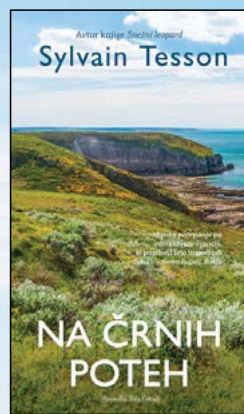
Peš v dvoje po najbolj samotnem delu Krete

 krilata želva
Literarna nagrada za najboljši slovenski potopis

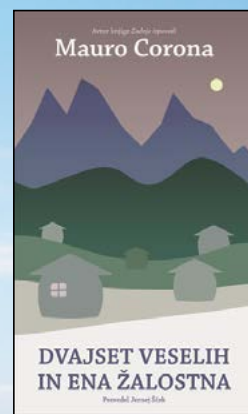
Pohodnik Samo Rugelj se z ženo Renate nameni sproščeno prehoditi najbolj samotni del Krete in izkusiti njeno divjo lepoto.

Sylvain Tesson NA ČRNIH POTEH

Francoski pustolovec si po nezgodi obljubi, da bo v primeru okrevanja peš prehodil Francijo. Rezultat je »dnevnik hoje«, v smiselno celoto strukturiran potek misli, občutkov in refleksij, ki se avtorju porajajo med odkrivanjem manj znanih poti in stezic francoske pokrajine.

Mauro Corona DVAJSET VESELIH IN ENA ŽALOSTNA

Izjemni italijanski pisatelj in alpinist v seriji živahnih in sočnih gorjanskih zgodb predstavi paletu unikatnih likov.

Miniaturice iz gorskega življenja in tragikomično zabavni pripetljaji v avtorjevih spretnih kiparskih rokah oživijo v obliki velikih malih pripovedi za odrasle.

Brigita Oblak¹

Divji petelin

Občutljiv spomin preteklosti v gorskih gozdovih

V prebujanju hladnega pomladnega jutra divji petelin poje svojo nežno, a hkrati mogočno pesem. V spomladanskem času namreč samci zavzamejo svoje stalne teritorije in se na tako imenovanih rastiščih² dokazujejo samicam – kuram.

Divji petelin je ledenodobni relikv, ki mu s segrevanjem ozračja in eksponentno naraščajočim človekovim obiskom narave razmere v naših gozdovih vse manj ustrezajo. Rastišča na nižjih nadmorskih višinah zato že desetletja niso več aktivna, za svoj dom si izbirajo samo še lege, višje od 1200 metrov nadmorske višine, z ustreznimi habitatnimi dejavniki.

Kako je bilo včasih in kako je danes

Še pred sto leti je bila številčnost te veličastne gozdne ptice visoka in razširjenost velika, saj je pel celo na Rožniku in na Golovcu. Bila je to prestižna lovna vrsta, v starih kuharskih knjigah pa najdemo recepte,

kako za obed pripraviti okusnega divjega petelina. Po 2. svetovni vojni so se dogajale velike spremembe na več področjih (lov, vrednote, gospodarstvo, razvoj tehnologije, motorizacija del v gozdu, gradnja gozdnih cest), ki so vplivale na hiter upad števila divjega petelina v naših gozdovih. Najprej so to opazili lovci in z vrsto prenehali upravljati že leta 1986, 7 let kasneje pa je divji petelin z Uredbo o zavarovanju ogroženih živalskih vrst tudi v Sloveniji formalno postal zavarovan kot redka in ogrožena vrsta. 37 let po koncu lova nanj se stanje ni izboljšalo, številčnost se še vedno zmanjšuje, kar kaže na kompleksen preplet mnogih dejavnikov, ki vplivajo na zmanjševanje številčnosti te vrste. Nekoč so lovci delili divjad na škodljivo (plenilci) in koristno ter "škodljivo" želeli iztrebiti. Tako so aktivno lovili lisice, kune, planinske orle, ki so, poleg divjega

Divji petelin v prebujajočem se jutru
Foto Tomaž Mihelič

¹ Zavod za gozdove Slovenije.

² Rastitev pomeni razmnoževanje.

prasiča, glavni plenilci divjega petelina (tako njegovih gnezd – jajc in kebkov³ kot odraslih osebkov). Po 2. svetovni vojni so tako delitev opustili in začeli z drugačnim lovsko upravljaljskim načrtovanjem. Tudi krzneni plašči, lisičji šali in kunje kučme niso več v modi, zato so lisice in kune ponovno številčnejše, kar na velikost populacij divjega petelina gotovo ne vpliva blagodejno.

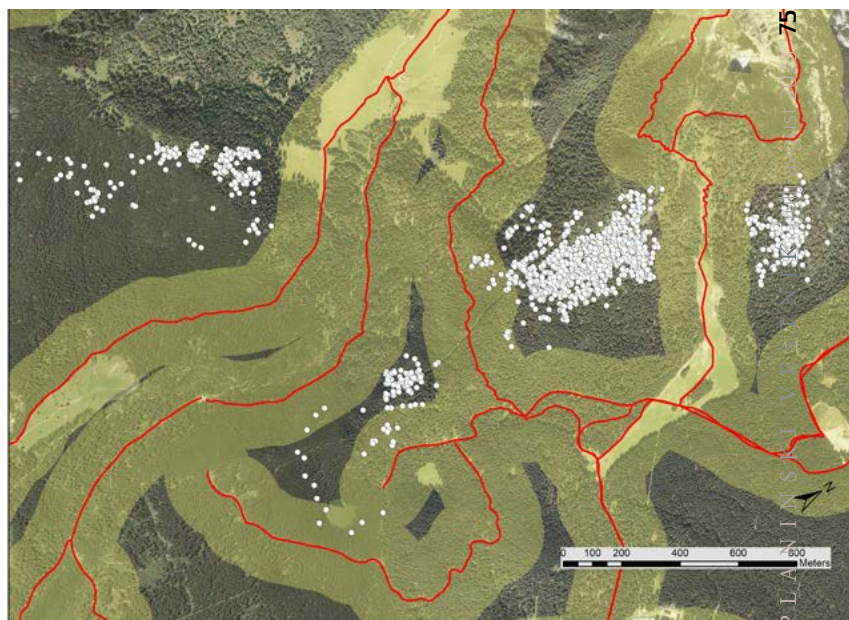
Z graditvijo gozdnih prometnic in mehanizacijo sečnje, spravila in prevoza lesa iz gozda se je intenzivirala gozdna proizvodnja. Z odprtostjo gozdov smo prodrli v odmaknjene koticke gozda v dotlej mirna območja za prostoživeče živali. Predpisi zato danes določajo, da se gozdnih vlak ne sme graditi bližje kot sto metrov od roba rastišča (Zakon o divjadi in lovstvu) ter da se od 1. marca do 30. junija ne izvaja gozdne proizvodnje v pasu petsto metrov od roba rastišča (Pravilnik o varstvu gozdov). Takrat je namreč za to občutljivo vrsto ključen čas razmnoževanja in vodenja kebkov.

Že leta 1955 je takratni poključski gozdar v načrt zapisal, da se je močno povečal promet z avtomobili na gozdnih cestah in da ga bo treba omejiti. Si predstavljamo, kaj bi rekel danes?! Gozdne prometnice gozdni prostor odprejo tudi za druge obiskovalce, nabiralce, rekreativce. Prostoživeče živali, še posebej na nemir zelo občutljivi divji petelin, vedno težje najdejo mirne koticke, ki jih še kako potrebujejo. Ljudje vedno pogosteje svoj mir iščemo v gozdu in v hribih (običajno so planinska izhodišča v gozdu), in to v vseh letnih časih, vse dni v tednu, ponoči in podnevi. Pogosto se niti ne zavedamo, kakšno škodo s tem lahko povzročamo prostoživečim živalim, ki jih morda zmotimo pri razmnoževanju, hranjenju, spanju – pri ključnih življenjskih procesih za obstoj vrste.

Držimo se označenih poti in utečenih tras turnih smukov

Poleg obdobja razmnoževanja je za divjega petelina (kot tudi za ostale prosto živeče živali) občutljivo tudi zimsko obdobje s snežno odejo. Takrat je pod snegom vsa njihova prehrana, razen smrekovih iglic, ki pa imajo zelo nizko energijsko vrednost. Za premikanje v snegu porabijo veliko energije, s hrano jo težko nadoknadijo, zato je še posebej pomembno, da jih pozimi ne vznemirjamo. Držimo se stalnih poti, tudi za turno smuko uporabljajmo znane trase, da omogočimo živalim preživetje. Težko bi si namreč odpustili, če bi občutljiva živalska vrsta izginila na račun človeškega užitka.

Najnovejše raziskave, ki jih v zadnjih letih v okviru projekta VrH Julijcev na območju Fužinskih planin in Poključke opravlja strokovnjak Tomaž Mihelič (DOPPS),⁴ jasno kažejo, da nemir, ki ga povzroča človek, odločilno vpliva na prisotnost divjega petelina. Na vsaki od naštetih lokacij je po štiri divje pe-

teline opremil s telemetričnimi "nahrbtniki" in tako spremljal njihovo gibanje. Ko je zbrane točke lokacij divjega petelina prikazal grafično, so bile jasne zgoštvitve prisotnosti, vmes pa koridorji brez prisotnosti petelina. Preveril je območja na karti in na terenu ter ugotovil, da so habitatne razmere povsod približno enake (redke star iglasti gozd, v podrastu pa prisotna borovnica, kar je za divjega petelina optimalen habitat). Hitro je našel odgovor na vprašanje, zakaj se divji petelin izogiba tem koridorjem. Naša največja koconoga kura se namreč izogiba planinskim potem v pasu 150 metrov na vsako stran poti. To potrjuje, kako zelo pomembno je, da se držimo označenih poti, miren prostor pa pustimo tamkajšnjim prebivalcem.

Preseke – petelinova jedilnica

Prehrana naše največje gozdne kure temelji na borovnici, v času intenzivne rasti kebkov pa so pomemben vir beljakovine mravlje. V okviru projekta VrH Julijcev je ena glavnih nalog Zavoda za gozdove Slovenije ohranjanje oziroma izboljšanje habitata za divjega petelina. V ta namen smo na Poključki in Mežakli posadili 15.000 sadik plodonosne lesne vegetacije (jerebice, zelene jelše, vrbe ive, macesna, mokovca, gloğa, lesnike), ki predstavljajo pomemben prehranski vir za to vrsto. Sadili smo jih v manjših skupinah na ogolelih površinah po ujmah, saj so to svetloлюбne vrste, obenem pa so primerna predkultura za razvoj klimatskih⁵ vrst, kakršne želimo v odraslih sestojih.

Kot zelo uspešen ukrep za izboljšanje habitata za divjega petelina se je hitro pokazalo čiščenje presek⁶ med gozdnogospodarskimi oddelki na Poključki. Preseke so nekoč določale meje med oddelki na terenu, na presekeh so bili kamni z vklesanimi ozna-

Prikaz telemetričnega spremljanja divjih petelinov v Julijskih Alpah. Bele pike pomenijo prisotnost petelina, rdeče pa so markirane poti.

Foto Tomaž Mihelič

³ Mladiči.

⁴ Društvo za proučevanje ptic Slovenije.

⁵ Rastlinske vrste, ki predstavljajo končno razvojno stopnjo naravne vegetacije določenega območja, ta pa je v dinamičnem ravnovesju z okoljskimi dejavniki.

⁶ Del gozda s posekanim drevjem v pasu nekaj metrov.

Čiščenje presek in sadnja plodnosne lesne vegetacije sta pomembna ukrepa za izboljšanje petelinovega habitata.
Foto Brigita Oblak

kami. Ker v začetku 20. stoletja, ko so jih uporabljali, še niso poznali GPS-naprav, ki nam danes pomagajo pri orientaciji v prostoru, so se orientirali s pomočjo kar in teh kamnov in kart, pač kjer so bili kamni označeni. Nekoč so imele preseke predvsem gospodarski pomen, danes pa imajo vlogo presvetljenih koridorjev z zeliščno plastjo za prehranjevanje in lažje gibanje prostoživečim živalim. Že prvo sezono po ukrepu smo na presekih zaznali bogatejšo zeliščno plast (borovnica, brusnica, brin) in tam pogosteje našli znake prisotnosti divjega petelina (predvsem iztrebki, nekajkrat tudi odpadla peresa).

"Nori" petelini

Na družabnih omrežjih pogosto zasledimo objave slik divjega petelina, ki pride v neposredno bližino človeka, včasih ga celo napade. Komentar k sliki največkrat pravi, da je samec v obdobju razmnoževanja gluhi in slepi od ljubezni, zato se človeka ne boji. Pa ni čisto tako. V času svatovanja je petelin najbolj občutljiv, okolice ne dojema le v določenem delu obreda. Takim petelinom, ki se ne bojijo ljudi in jih celo napadajo, rečemo "nori petelini". To so izolirani osebki na robu populacij, v katerih pri razmnoževanju ne pride več do zadostnega mešanja genov, ali pa tisti osebki na območjih, kjer je izrazito prisoten človeški nemir. Raziskovalci so ugotovili, da gre za hormonsko neravnovesje; v krvi imajo namreč močno povišan nivo

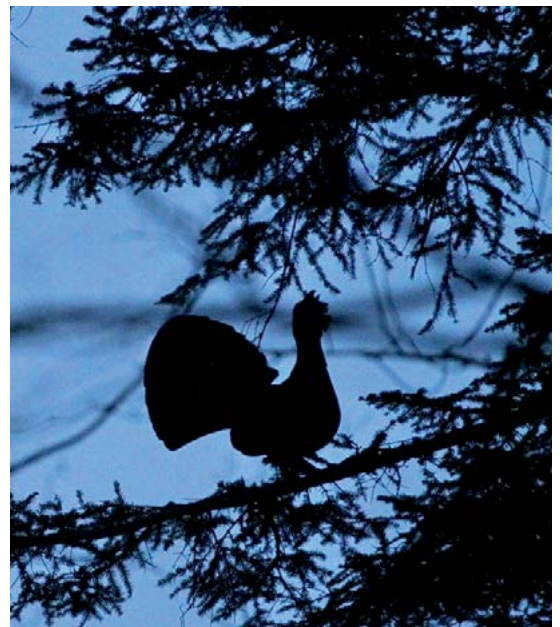
Plodovi posajene jerebrike gredo petelinom zelo v slast.
Foto Brigita Oblak

testosterona. Še vedno ostaja uganka, zakaj se tako obnašajo do človeka, do plenilcev pa ne. Če bi se tako obnašali tudi do slednjih, bi kaj hitro končali v njihovih gobcih ali kljunih, tako pa jih v času razmnoževanja več let zaporedoma vidimo na istih lokacijah.

Ali zmoremo dati svoje interese na drugo mesto?

V zadnjih desetletjih, kljub prizadevanjem za ohranjanje te vrste, število divjih petelinov vztrajno upada. Za Jelovico, na primer, imamo podatke sistematičnih popisov v letih 2011 in 2022. V teh 11 letih je številčnost upadla za 40 %, kar je zelo zaskrbljujoč podatek. Zavedajmo se, kako zelo pomembno vlogo imamo pri tem obiskovalci gozdov na višjih nadmorskih višinah, zato se obnašajmo odgovorno do narave ter njenih prebivalcev. Trenutki našega ugodja ob neprimernem času na neprimernem kraju s hrupnim, vsiljivim obnašanjem lahko občutljivo vrsto stanejo zaroda, dolgoročno pa obstoja vrste. ●

Ali zmoremo postaviti svoje interese na drugo mesto?
Foto Brigita Oblak

Zevsov prestol

Uzpon na Olimp

Vid Legradič

Kako naj človeku, zaljubljenemu v gore, med potovanjem po kontinentalni Grčiji ne bi igralo srce. Pogorja, soteske in razgledni vrhovi se pohodniku malodane ponujajo na vsakem koraku. Pogorje Pindus, nekakšna hrbtenica kontinentalne Grčije, se lahko pohvali s sotesko Vikos, eno največjih in najglobljih v Evropi. Za bolj duhovne vzpone se ponuja gora Athos. Korint in Meteora nudita odlično plezanje. Posebno mesto v množici gorskih in pohodniških ciljev pa ima Olimp.

Greben z najvišjim vrhom Olimpa in Egejskim morjem v ozadju
Foto Vid Legradič

Olimp je pogorje in najvišja točka Grčije. Drži se ga mnogo imen: Gora bogov, Streha Grčije, Zevsov prestol. S svojimi 2917 metri je drugi najvišji vrh na Balkanu, takoj za bolgarsko Rilo, visoko 2925 metrov. Znotraj narodnega parka Olimp stoji osem planinskih domov, celoten masiv pa ponuja izjemno okolje za pohodništvo, opazovanje narave (od leta 1981 je del Unescove naravne dediščine) in športna udejstvovanja. Najvišji del Olimpa tvorijo vrhovi Skala, 2866 m, Stefani, 2909 m, in Mytikas, 2917 m. Ta trojica je daleč najbolj oblegan del parka, kar je razumljivo – le kdo si ne bi želel stati na gori bogov.

Tudi z ženo Lenko sva bila v tem smislu del klasične pohodniške množice. Če sva se že potikala po tistih koncih, kako si ne bi vzela nekaj časa za obisk grškega Triglava!?

Ugodna vremenska napoved naju je ob vzhodu Olimpa ustavila na zadnji oktobrski dan. Ko sem na večer pred vzponom s hotelskega balkona pogledoval proti pobočjem, je velikan deloval razpotegnjeno in ne pretirano atraktivno. Bil je zelo drugačen, kot sem si ga predstavljal, ko sem bil še otrok. Zdi se mi, da sem ga prvič videl v neki slikanici, ki je s pomočjo otroške domišljije predstavila Olimp kot strmo goro

Evropska pešpot E6 vodi skozi gozdove črnega bora. Foto Vid Legradić

Planinska kočica Spilios Agapitos
Foto Vid Legradić

piramidne oblike, ki je prebadala oblake. Na njej so bivali grški bogovi. Zevs je sedel najvišje, na prestolu, posajenem na vrhu, malo nižje je bila Hera pa potem Atena in Apolon ... Vsega skupaj dvanajst bogov. Med sabo so klepetali, se smejali in se kepali s kepami, narejenimi iz oblakov. To je spomin na podobo Olimpa iz tistih daljnih predšolskih dni.

Tisto noč je bilo spanja bolj malo. Ob petih zjutraj sva pograbila spakirana nahrbtnika in se po gorski cesti iz obalnega mesta Leptokarya odpeljala do izbranega izhodišča z imenom Prionia, na 1100 metrih nadmorske višine. Tam lahko pohodniki parkirajo svoja vozila in sledijo evropski pešpoti E6 po celotnem območju. Olimp je najlepše osvojiti v dveh ali treh dneh (krožna tura), a zaradi pomanjkanja časa sva se odločila za enodnevni vzpon. To je iz danega izhodišča pomenilo približno enajst ur hoje s postanki. V primerjavi z našimi Alpami je Olimp nekoliko drugačen. Največji izziv vzpona predstavljata sonce

in vročina (ter nevarnost zdrsa za tiste, ki se podajo na najvišji vrh). Tega sva se zavedala in bila vesela, da sva se z jesenskim potovanjem izognila obema kritičnima elementoma.

Zvezde so še veselo sijale, ko sva zaklenila avto in se oskrbela z vodo, ki v curku izvira ob parkirišču. V višjih delih parka naravnih izvirov vode ni, zato je zaloga vode za seboj nujna. Hoja se je začela s široko potjo, ki je vodila v gozd. Od prvega postanka, planinskega doma Spilios Agapitos na 2100 metrih, naju je ločilo tri ure hoje. Bilo je hladno, tla so zmrzovala. Grobno tišino je vsake toliko časa zmotil naključni skovik sove. "Huhuu," je tarnala intelektualka noči, najljubša ptica boginje Atene.

Potem je prišla zarja. Sonce je prebudilo obsežne gozdove črnega bora (*Pinus nigra*), ki so v prvem vetru dneva dehteli po eteričnem olju. Ti višinski sredozemski gozdovi so drugačni od naših. Svetli, dišeči, suhi. Više se nama je v nosnice prikradel še vonj pušpana, ki je kmalu nadomestil drevesa. Nikoli ga še nisem videl rasti v divjini in predstavljal je lep okras v dramatični pokrajini. Zelo lepo!

Planinski dom sva dosegla ob osmih zjutraj. Če med hojo nisva srečala nikogar, je bilo dogajanje pred kočico povsem nekaj drugega. Nekaj ljudi je v okolici celo taborilo, večji del planincev pa je motovilil po dvorišču, zajtrkoval, pakiral in klepetal. Pri točilnem pultu se je za deset evrov dalo izposoditi čelade in še nekaj druge gorniške opreme. Dom Agapitos, razdeljen v tri zgradbe, premore sto deset postelj. Vsakodnevno ga oskrbujejo na tradicionalen način s pomočjo konj. Polno otovorjena karavana je prišla ravno v trenutku, ko sem za mizo ubil trdo kuhano jajce, ki sem ga za pičel evro kupil v kočici. V družbi lajajočih psov so vodniki čebļajke razkladali tovor s hrbtov živali in nosili zaloge v kočico. Ob devetih sva krenila naprej, še zmeraj po evropski pešpoti E6. Vrh Olimpa se lahko od tod doseže tudi nekoliko hitreje, po dveh neposrednih variantah. Ti stezi sta zelo strmi in izpostavljeni padajočemu kamenju. Odcepita se s poti med kočicama Spilios Agapitos in Giosos Apostolidis na drugi strani parka.

Po uri hoda je izginilo skoraj vse rastlinstvo, razgledi pa so postajali zmeraj bolj unikatni. Delček poti naju je spremljal še gams, balkanski brat našega alpskega gamsa, od katerega se razlikuje po svetlejši barvi, obliki glave in velikosti (je nekoliko večji od alpskega). Zaradi metamorfoziranega apnenca, ponekod zelo podobnega skrilavcu, naju je pokrajina spominjala na luno. Gladki kamniti skladi, ki so ležali razbiti vsenaokrog, so se kot proge vlekli čez stezo. Pot, ki po zahtevnosti hoje in svoji naravi spominja na tisto, ki vodi na Malo Mojstrovko, se je končala na 2866 metrov visokem vrhu Skala. Ta vrh, kot eden od najvišjih delov Olimpa, predstavlja cilj večine pohodnikov, saj je dosegljiv brez obsežnega gorniškega znanja. Skala ponuja čudovit pogled na najvišji Mytikas, ki s svojo piramidno obliko in strmimi stenami pričara mogočno ter spoštovanja vredno visokogor-

sko kuliso. Kot vsi drugi pohodniki sva tudi midva tam postala, pomalicala in se fotografirala z grškim prvakom. Nato pa zagrizla v zadnji del poti.

Tik pred vrhom Skala stoji rumen smerokaz, ki je usmerjen nekam v prepad. Tam se pravi gorniški užitek resnično začne. Najprej se je treba spustiti skozi kratko grapo, ki predstavlja vstop na greben. Dolg je približno petsto metrov in vodi vse do strmega čela Mytikasa. Ta končna vertikala, ki nosi ime Kakoskala ali Zle stopnice, predstavlja zaključni vzpon. Moram priznati, da zaradi gladkih sedimentnih skal prečne grebena in "stopnic" ni najlažje. Ne zaradi gibanja ali prepada pod nogami, temveč zaradi nevarnosti zdrsa. Nekatere kamnite plošče so spolirane do te mere, da sem v njih skorajda videl svoj odsev. Tega res nisva pričakovala, v vodnikih je o tej nevarnosti tudi zelo malo napisanega. Če bi se vzpenjala v mokrem, bi se nedvomno obrnila ali pa bi se navezala (nekaj navez sva srečala).

Šlo je počasi, a zbrano. Užitekarsko. Veter in sonce sta držala temperaturo na približno petih stopinjah Celzija. Nekaj snega je ležalo le v sencah. Ponekod prepišni greben sva premagala v slabih tridesetih minutah. Zloglasno stopnišče je bilo zgrajeno iz vodoravnih plasti kamenja, ki so si sledile v dokaj strmem zaporedju. Čakal naju je še obrat po žici nad prepadom in vzpon se je končal. Po sedmih čudovitih urah je bil Olimp osvojen. Počakala sva, da sta se utrip

srca in globoko dihanje umirila. Veter je še bolj bril, mrazil in pel odo jeseni.

Ni nama bilo mar. Med čakanjem na sestop para iz Italije sva odprla spominsko knjigo in zapisala nekaj lepih misli. Mir; svoboda, ljubezen. Nato je bil Zevsov prestol najin, skupaj z vsemi razgledi in neskončno modrino neba nad njimi. Morje na eni in zelene planote Balkana na drugi strani. Spet sva ga imela v rokah, trenutek življenja, ki se je kmalu spremenil v nepozaben spomin. ●

*Na najvišjem vrhu Grčije
Foto Vid Legradič*

*Pogled proti Kakoskali, zadnjemu in najstrmejšemu delu vzpona
Foto Vid Legradič*

Tomo Šarf¹

Kako naprej?

Ko sam pri sebi premišlujem, kaj posebnega je skupno današnjim športom na prostem, se mi kaj hitro razkrije rdeča nit: ekstremnost, vse večje želje, če ne že kar zahteve po tem, da udeležencem omogočimo čim bolj ekstremne izzive in doživetja. Kakršna koli ekstremnost v gorah pa je kaj hitro povezana tudi z (ne)varnostjo ...

Gorski tek po angleških travnatih gričih
Foto Tomo Šarf

Angleški in irski veterani vztrajno spodbujajo, da na veteranskem svetovnem in evropskem prvenstvu odpravimo zgornjo starostno mejo, ki že zdaj znaša 79 let. Vzporedno s tem z več strani prihajajo pobude, da se na istem tekmovanju sedanji 10-kilometrski tekmi doda še tekma z dolžino proge vse do 70 kilometrov. Poleg tega trenutno usmeritev glede povprečne strmine proge želijo podvojiti od 80 na 150 višinskih metrov na dolžinski kilometer. Če vse to seštejemo, bi se na veteranskem SP leta 2024 v španskih Pirenejskih moški in ženske, stari (tudi) nad 80 let, spopadali s 50 kilometrov dolgo progo s povprečno višinsko razliko 140 m/km, kar velja tako za vzpone kot spuste. Pa še to: proga bi potekala na nadmorski višini od 1000 do 2400 metrov, delno tudi v visokogorju.

Angleške in irske veterane še nekako razumem, saj si verjetno ne predstavljajo, kaj je to visokogorje in kakšni pogoji tam vladajo. Ob tem gorske teke enačijo z ostalimi atletskimi disciplinami, ki potekajo na atletskem stadionu ali na cesti, kjer "imamo lahko vsakogar vseskozi na očeh" in če pride do težav, hitro ponudimo prvo pomoč. Svetovna zveza za gorske teke (WMRA) je že pred leti zavestno postavila predvsem za veteransko SP omejitve, kar je povezano z varnostjo udeležencev in njihovih specifik, ki vendarle veljajo za te starostne skupine.

Drugo (združeno) svetovno prvenstvo v gorskih in *trail* tekih je bilo letos v Innsbrucku od 6. do 10. junija. Tako za ženske kot moške bodo na sporedu štiri tekme: gorski tek navkreber (7 km + 1000 m), gorski tek gor-dol (12 km + -600 m), kratki *trail* (44 km + -3000 m) in dolgi *trail* (85 km + -6000 m). Obe gorski tekaški tekmi sta v domeni tehnične ekipe svetovne zveze za gorske teke, *trail* tekmi pa v domeni tehnične ekipe ITRA (International Trail Running Association), ki ima precej drugačne poglede na organizacijo tekmovanj. Proga za dolgi *trail* preči strma severna melišča na nadmorski višini okoli 2000 metrov, kjer je velika verjetnost, da bo v začetku junija še kar nekaj starega ali celo svežega snega. Na startu bo več kot 400 vrhunskih gorskih tekačev iz 60 držav. Mogoče se bodo nekateri celo prvič soočili "s pravim snegom". Kako zagotoviti varno prečenje takih pobočij, bo eden večjih izzivov za organizatorja – in tekače.

Po drugi strani postajajo predvsem med dobro pripravljenimi rekreativci vse popularnejše vedno daljše preizkušnje: 100 kilometrov ne zadošča več, "ta pravi *kerlci*" se spopadejo s 100 milj dolgo progo, pri čemer se višinske razlike zapisujejo že s petmestnim številom.

Miran Cvet teče po stezicah med ostanki vulkanov na La Palmi. Foto Tomo Šarf

¹ Tomo Šarf je predsednik svetovne zveze za gorske teke WMRA.

Med privrženci teh prireditev opazamo še eno, ne pomembno zadevo: obvezna je uporaba pametnega telefona na tekmi, ki daje udeležencem večkrat lažni občutek varnosti. Nekateri ne obvladajo osnov gibanja in predvsem orientacije v naravi, kar se pri poslabšanju vremenskih pogojev v kombinaciji z utrujenostjo, dehidracijo ali podhlajenostjo lahko izkaže kot usodno. Žal moram spomniti na kar nekaj nesreč s tragičnimi posledicami, ki so se v zadnjih letih zgodile na *trail* tekih (Kitajska – 22 mrtvih, Zugspitze, UTMB ...).

Sveža zgodba je denimo tale – znanec Roman je v minulih dneh na svoj način povezal meni ljubo Šmarno goro in tako imenovan "everesting". Tri dni, skoraj nešteto krat gor in dol, skupaj za dva in pol krat po 8848 *višincev*. Zadaj je bila sicer humanitarna nota, a zanesljivo to ni osnovni motiv posameznikov, ki se spopadajo s tovrstnimi izzivi.

Tudi sam sem letošnjo zimo opravil kar nekaj letnemu času in svojim letom primernih tur. Nič ekstremnega – naše klasične zimske pravljice, lepi cilji in dobri pogoji. Na enem od teh izletov sem sledil dobro uhojeni sledi predhodnikov, a se je čez par dni na družabnih omrežjih pojavila fotografija in komentar: "Nepotrebno izzivanje na ledeni strmini, vsa oprema pa v nahrbtniku. Med pogumom in norostjo je zelo tanka meja." Ja, dereze sem nataknil na čevlje takoj, ko sem začutil, da je to smiselno oziroma potrebno, sicer pa se zavedam, da je uporaba derez v kombinaciji z gamašami bila že za marsikoga usodna.

Pri omenjanju ekstremov v gorskih tekih nekako ne morem mimo dvoboja med Marjanom Zupančičem in Klemenom Trilerjem, ki sta pred nekaj leti tekmovala med sabo, kdo bo hitreje zmogel Slovensko planinsko pot. Bravo fanta, ampak spet se sprašujem, kam to vodi.

Današnja dogajanja kažejo na močno povečanje zanimanja za tek in hojo v naravi, kar je posledica splošnih trendov v sodobni družbi. Ljudje so spoznali pomen rednega gibanja in če je to povezano z dožitvi v prvobitni gorski naravi in z dodatkom ščepca adrenalina, je bitka dobljena. Svoje so dodali še trgovci z razno bolj ali manj potrebno opremo, kar dodatno spodbuja gibanja v potrošniško naravnani družbi.

Z novim konceptom svetovnega in evropskega prvenstva, kjer so združeni gorski in *trail* teki, se bo počasi zabrisala ločnica, ki se je zadnja leta zarezala med ti dve, sicer sorodni panogi. Razlika ostaja v tem, da so *traili* načeloma daljši, tekmovalci pa zaradi dolžine bistveno bolj samozadostni, torej nosijo s seboj osnovne potrebščine (nekaj tekočine, hrane in oblačila glede na vremenske pogoje). Meja ostaja nekje pri 30–40 kilometrih. V Sloveniji vsi poznamo GM40, ki je tipičen 42 kilometrov dolg *trail*, a je bila proga hkrati za svetovno prvenstvo v dolgem gorskem teku, in to celo dvakrat, kar je lep dokaz o prepletenosti teh dveh zvrsti. Akademska dilema, ali gorski teki v današnji obliki sodijo med atletiko ali gorništvu, ostaja odprta in je verjetno povsem nepomembna za množico, ki se z njimi ukvarja. Dejstvo je, da je teza, po kateri smo

pred desetletji gorske teke uvrstili med atletiko, danes v dobršni meri preživeta. Kriterij je bil osnovna definicija gorskega teka, to pa je: "Čim hitreje, s tekaškim korakom, po tehnično nezahtevni poti priti do cilja." Ne smemo in ne moremo pa pozabiti, da so bili temelji temu športu postavljeni pod okriljem atletike in da se dandanes okoli gorskih in *trail* tekov obračajo precejšnji denarji in da takega "produkta" nihče ne bo rad izpustil iz rok.

Mnenja se krešejo tudi okoli poimenovanja teh tekmovalcev, kar ima na prvi pogled sicer povsem birokratski pomen, a vpliv enotnega poimenovanja bo zanesljivo segel tudi do množice ljubiteljskih tekačev. Menim, da naziv evropskega prvenstva *European off-road running Championships* precej bolje zajame vsebino kot naziv svetovnega prvenstva *World Mountain and Trail Running Championships*.

Nedvomno bodo gorski teki v prihodnje vsebovali več elementov ekstremnega tako glede dolžin kot tehnične zahtevnosti – razvoj bo pač sledil željam porabnikov. Prireditelji se bodo morali temu ustrezno prilagoditi in z ustrezno organizacijo poskrbeti za varnost udeležencev. Po drugi strani bodo morali udeleženci poskrbeti za varnost na svoj način – z ustrezno usposobljenostjo in navsezadnje z ustreznim obveznim zavarovanjem, kot ga predvideva planinska manira, ki ima s tem velike izkušnje. ●

Množica navijačev vzpodbuja Timoteja Bečana med tekom na Grossglockner. Foto Tomo Šarf

Franci Horvat

Pozitivna energija

Črno jezero pod Krnesom

Črno jezero ali Končnikova mlakuža leži pod severnim pobočjem Krnesa. Meri 25 metrov v dolžino, prav toliko v širino, globoko je dva metra. Gre za res idiličen – sanjski – prostor, primeren za meditiranje in uživanje v tišini. Žal pot ni v celoti markirana, tudi nekdanji dobro viden smerokaz na jasi pod Krnesom je bil pred časom odstranjen.

Ko sem si od zahtevne operacije nekoliko opomogel, sem sklenil, da se udeležim pohoda XIV. divizije, 27. maja 2023, od Smrekovca do Ljubenskih Rastk. Priznam, nekoliko sem se bal, ker nisem imel kondicije, celotna pot pa traja 4–5 ur.

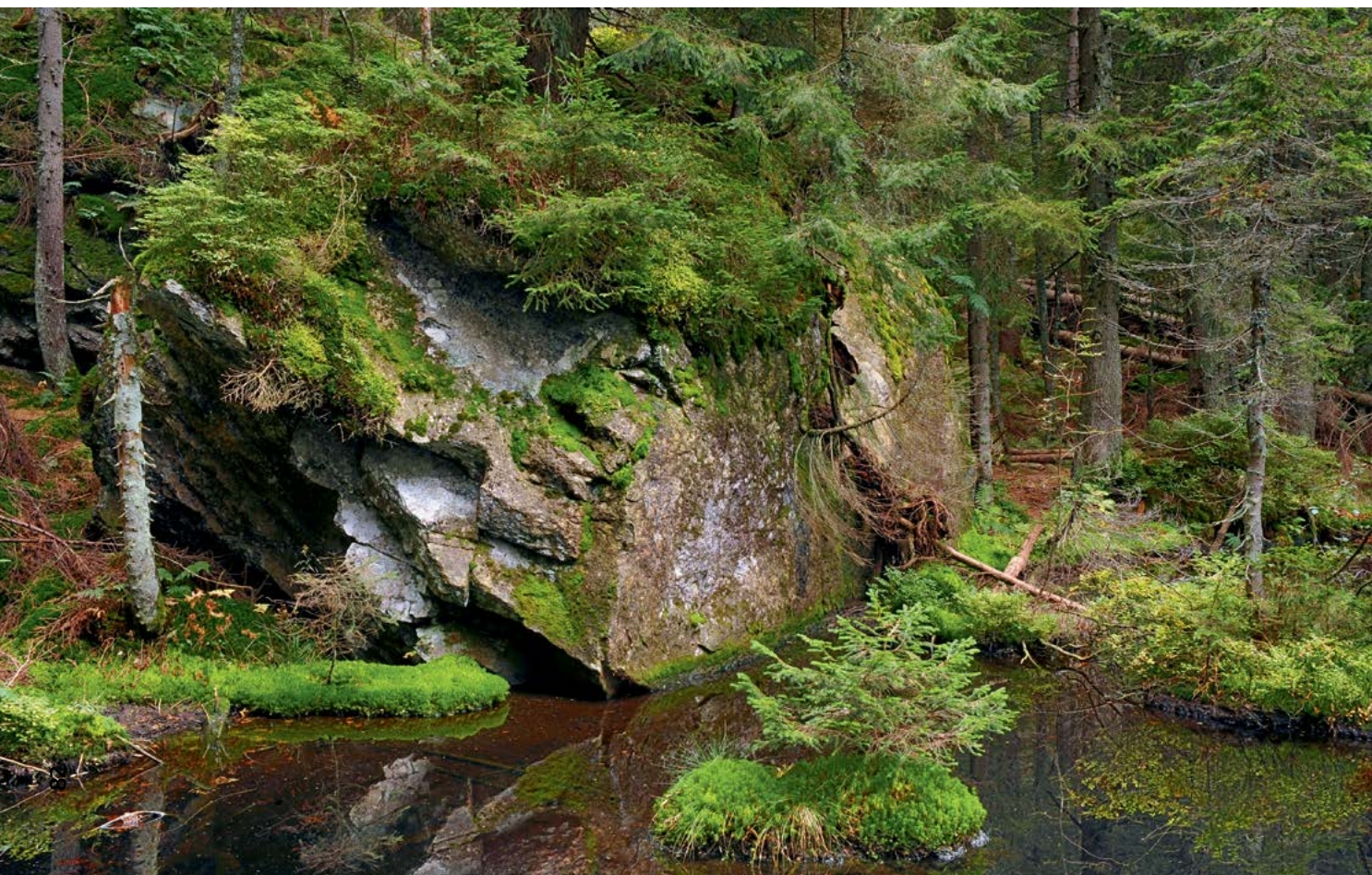
Na Ljubno sem se pripeljal skupaj z Ivanom Šalomonom in njegovo ženo in od tam smo se z malim avtobusom pripeljali do Doma na Smrekovcu. Ker ne maram gneče, sem se takoj odpravil na pot. Bilo je spokojno tiho, veter je tiho "pel" Odo radosti, vsaj tako sem čutil. Hodil sem lahkotno in brez bolečin. V prvem delu poti ni širnih razgledov, ti se pojavijo nekoliko pozneje. Na poti sem opazil, da so se markacisti zelo potrudili, predvsem s pisanjem rimske številke XIV. Ko sva bila pred dvema letoma z Ivanom na tej poti, da bi jo opisal, jih je bilo bistveno manj. Izjemno fotogenično je bilo prirezano deblo z omejeno oznako.

Pri velikem travniku, tik pod Krnesom, sem zavil na desno v gozd, kjer me je presenetila tabla za Črno jezero oziroma za Končnikovo mlakužo. Ozka neoznačena stezica je vodila prečno navzdol. Ptice so mi še vedno pele in počutil sem se kot v nebesih. Žal je tega sestopa le dvajset minut. Tine Mihelič bi dejal: "Sedaj pa najlepše." Pri jezeru je bilo izjemno mirno, tudi veter ni več pihal, lahko rečem, da sem se počutil božansko. Kraj je zagotovo takšen, kjer bi se rad postaral. Sedel sem na bližnjo skalo in začel je delovati moj notranji svet.

V bolnišnici sem si rekel, da si bom, ko bom lahko hodil, šel k Črnemu jezeru nabrat pozitivne energije. Misli so mi nehote ušle na hude trenutke, ki sem jih zaradi raka na žolčevodu preživel na UKC-ju v Ljubljani. Spomnil sem se kriznega dneva, ki me je zelo pretresel. Najprej je dan zaradi drugih pregledov kar hitro minil, povsem drugače je bilo ponoči. Pravi

Črno jezero pod
Krnesom

Foto Franci Horvat

Fotogenična oznaka za Pot XIV. divizije
Foto Franci Horvat

Množična udeležba pohoda Po poteh XIV. divizije na Hlipovcu
Foto Franci Horvat

šok sem doživel, ko se je pred mojimi očmi številno zdravniško osebje borilo za življenje, toda pljučna embolija je bila prehuda. Prepričan sem bil, da je zdaj vrsta na meni. Počutje je bilo vse slabše, ne toliko zaradi bolečin, vzroke sem lahko iskal v svoji psihi. Ura, ki je tiktakala v sobi, me je plašila, kot da odšteva minute, ki so mi še ostale. Imel sem občutek, da sem sledil vsaki minuti, ki je odbila. Nekajkrat sem se poslovil od svojih bližnjih in prijateljev, od gora in fotografije, toda nekeje globoko v meni pa je še vedno bila prisotna trma, ki me občasno rešuje. Kljub težavam sem se nekoliko zbral in se osredotočil na obisk Filipinov v letu 2019. To je dežela manga, ki ga imam najraje. V mislih sem ga dobesedno požiral, okoli ust pa sem bil ves moker od tega slastnega sadeža.

se dobro razpoložen spustil do nekdanje ceste, ki je povezovala Koroško s Štajersko. Treba se je bilo povzpeti na sedlo Hlipovec, 1453 m, kjer nas je čakala malica. Da se nas je zbralo vseh 205 pohodnikov, je kar trajalo, nato smo naredili skupinski posnetek. Sestop do Ljubenskih Rastk se je nekoliko vlekel, še posebej ko hodiš v koloni. Od tam so nas z avtobusi odpeljali na Ljubno na proslavo. Pripravili so lep program, kjer je Ivan Šalamon dobil zlati častni znak PZS za vse zasluge pri tej poti. Za mano je bil prekrasen dan, saj sem obiskal Črno jezero komaj dobra dva meseca po zahtevni operaciji. ●

Informacije

Zahtevnost: Lahka (delno) označena pot

Oprema: Običajna planinska oprema za sredogorje

Višinska razlika: 53 m

Izhodišče: Dom na Smrekovcu, 1377 m. Sem se pripeljemo iz Šoštanja (21 km), iz Belih Vod (11,5 km), iz Ljubnega ob Savinji (15 km) ali iz Črne na Koroškem (16 km).

WGS84: N 46, 4133, E 14,9001

Koča: Dom na Smrekovcu, 1377 m

Časi: Izhodišče–Črno jezero 1.10 h

Sezona: Vsi letni čas

Vodniki: Franci Horvat: *Po poteh XIV. divizije*. PZS, 2023; Gorazd Gorišek: *Slovenska planinska pot. I. del*. PZS, 2018. Vladimir Habjan, Jože Drab, Andraž Poljanec, Andrej Stritar; *Kamniško-Savinjske Alpe*. PZS, 2004.

Zemljevida: *Smrekovec, Raduha, Olševa, Peca, Uršlja gora*, PZS, 1 : 30.000; *Kamniško-Savinjske Alpe*, PZS, 1 : 50.000

Vzpon: Od Doma na Smrekovcu naša pot pelje zahodno, skupaj s SPP (Slovensko planinsko pot), K (Koroško mladinsko transverzalo) in Potjo XIV. divizije. Najprej se povzpemo skozi gozd na greben. Lahko obiščemo še vrh Smrekovca, 1577 m, ki je v bližini. Slemenska pot je zanimiva, nenaporna, hodimo izmenoma po gozdu in čez večje jase. Na travniku tik pod Krnesom se naša pot odcepi desno proti Črnemu jezeru. Nekoč je bil smerokaz na koncu jase, a ga danes ni več. Pri vstopu v gozd je na drevesu pritrjena tabla z napisom Končnikova mlakuža, Črno jezero. Neoznačena pot se zložno spušča zahodno. Prečkati moramo nekaj potočkov in zaraslo vlako. Od jase do jezera je le dvajset minut zmerne hoje.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Zanimivosti ob poti: Smrekovško pogorje

S poti lahko zavijemo še na bližnji Smrekovec.
Foto Franci Horvat

Ko sem se ponovno zavedel, da nisem na sanjskem otoku Borocayu, temveč da ležim v bolnišnici, je bila ura šest zjutraj. Počasi je kriza minila, toda spomini na prestano so ostali. Kako malo je treba, da si že na drugi strani.

Iz tega razmišljanja so me prebudili ptički, ki so zapeli nekoliko glasneje. Še dobro, da poznam nekaj takšnih krajev, kjer lahko odložim huda bremena. Počasi sem

Živahen planinski dan na Kalu

Dan slovenskih planincev 2023

Letošnji dan slovenskih planinskih doživetij, dan slovenskih planincev, so 10. junija pred Planinskim domom na Kalu, kjer se je zbralo tisoč dvesto ljubiteljev gora, pripravili Planinska zveza Slovenije, Planinsko društvo Hrastnik, Planinski dom na Kalu in Občina Hrastnik.

Na razglednem travniku pred domom je bilo v veliko veselje organizatorjev videti nasmejene obraze odraslih, mladih in najmlajših planincev, turnih kolesarjev, plezalcev ter drugih ljubiteljev gora in narave iz vse Slovenije. Planinci so imeli na voljo kar šest vodenih izletov, vodeno turo za turne kolesarje in organiziran gorski tek. Živahno je bilo tudi na plezalni steni in ustvarjalnih delavnicah, ki jih je pripravila Mladinska komisija PZS. Na priložnostnih stojnicah so se predstavili PZS, PD Hrastnik, odbor in Planinec/OPP PZS, Komisija za varstvo gorske narave (KVGN) PZS, Zavod za gozdove Slovenije, Ribiška zveza Slovenije, Turistična zveza Slovenije TD Trbovlje, Turistično društvo Hrastnik, Društvo kmečkih žena in deklet Hrastnik, Lovska zveza Slovenije in različni lokalni ponudniki umetniških izdelkov. Svoje delo so predstavili tudi gorski reševalci in slovenski policisti.

Pred slovesnim delom prireditve sta planincem pela in igrala člana dueta Simi, slepa Simona in Miha

Jakopin. Osrednji del, ki so ga počastili praporščaki planinskih društev, je pospremil Riko Majcen z našo planinsko himno *Oj, Triglav, moj dom*. Predsednik PZS Jože Rovani je med drugim poudaril novo akcijo KVGN Peš iz dolin do višin, s katero želi spodbuditi obiskovalce gora, da se v večji meri odločijo za uporabo javnega potniškega prometa in druge naravi prijazne načine obiskovanja gora. Prav tako je omenil sredstva, ki jih je ministrstvo za gospodarstvo, turizem in šport v letošnjem letu namenilo za obnovo planinskih poti. PD Hrastnik letos praznuje 75 let delovanja in predsednik PD Vojko Zupančič je dejal: "Ideja za organizacijo vseslovenskega planinskega dogodka se je porodila pred tremi leti in je dozorela lani, ko smo se prijavi na razpis. Planinski dom na Kalu je zelo priljubljena točka med zasavskimi planinci in veseli smo, da je danes toliko planincev obiskalo naš dom." Župan Občine Hrastnik Marko Funkl pa je bil vesel, "da je današnja prireditev na pomembni turistični točki s svojim prihodom počastilo toliko ljudi. To je zagotovo

Foto Matjaž Šerkezi

Foto Barbara Gradič Oset

eden večjih letošnjih dogodkov v naši občini. Je priznanje za naše pridno društvo, ki je tu naredilo velike spremembe. Sam pa sem mnenja, da je planinarjenje najlepša terapija za hiter tempo življenja, ki jo tudi sam pogosto uporabim." Slavnostni govornik Viki Grošelj, alpinist in publicist, je prav tako poudaril pomen hoje in aktivnosti za kakovostno življenje. "Veseli me, da hoja zadnja leta doživlja renesanso in je pogosto izhod iz histeričnega sveta. Bolj ko hitimo, manj časa imamo. Hoja me vedno upočasni. Med hojo lažje razmišljam in me sprošča. Hoja je najboljši odgovor na norosti modernega sveta. Čeprav sem se že povzpел na najvišje vrhove celin in sem stal na najvišjih vrhovih Himalaje, sem danes pri svojih 71 letih prvič na Kalu. Hvala organizatorjem, da ste me povabili."

Govorcem je sledil krajši koncert zasavske skupine Orleki, za njimi pa je na ples povabil ansambel Navihani muzikanti. Za dobro hrano in pijačo sta poskrbela najemnik Planinskega doma na Kalu Rok Pader in njegova žena.

Foto Barbara Gradič Oset

Foto Matjaž Šerkezi

Pred domom je bila na ogled posebna potujoča razstava ob letošnji 70-letnici Slovenske planinske poti, njej nasproti pa razstava Zasavska planinska pot (ZPP), ki povezuje celotno območje Posavja in Zasavja, od Bizeljskega na vzhodu do Janč na zahodu. "Naš Meddruštveni odbor planinskih društev Zasavja povezuje 18 društev, trenutno nas je v društva večnjenih dobrih tri tisoč planincev. Na Zasavsko planinsko pot, v katero je vključenih 11 planinskih koč in 19 žigov, pa želimo privabiti ne samo zasavske, temveč tudi slovenske in hrvaške planince. 200 kilometrov poti je velik povezovalni člen občin v tem delu Slovenije," je spodbudil planince k obisku ZPP predsednik tamkajšnjega MDO PD Jože Prah.

Dan slovenskih planincev tradicionalno predstavlja tudi začetek poletne planinske sezone, ki do sredine septembra privabi v gore največ obiskovalcev – tudi po zaslugi gostoljubnih planinskih koč. Utrip planinskega poletja bo popestril še izbor za naj planinsko kočo 2023 na spletnem portalu Siol.net.

Foto Matjaž Šerkezi

Mira Petek

Našla sem strast!

Kako me je plezanje spravilo iz postelje

Drugo leto mineva, odkar sem začela plezati. Obenem mineva tudi drugo leto od precej neprijetnega obdobja. Takrat sem začela delati v novi službi. Pred tem sem bila nekaj časa brezposelna (hvala, korona), kar je povzročalo precej tesnobe glede prihodnosti, nesamozavesti in krivde. Ampak obenem sem se imela super, ker sem lahko veliko več hodila v hribe – predvsem zato, ker če imaš toliko časa, lahko dejansko strmiš v vremensko napoved in se odločaš za ture na podlagi vremena in ne na podlagi prostih dni.

Ko sem začela delati, sem imela kmalu grozen občutek nemoči – kar naenkrat je bilo premalo prostega časa in še takrat je neprestano deževalo, vsaj tako se mi je zdelo. Poleg tega sem se ubadala z mislijo, kako se sploh počutim oziroma kakšno prihodnost vidim v tej službi, v svoji rasti, v finančni neodvisnosti ... in tako naprej po avtocesti zlovesčih in pesimističnih misli, ki so vodile do tega, da sem se večkrat resno vprašala, kaj je smisel vsega. Zakaj sploh zjutraj vstanem?

Plezanje – luč na koncu tunela

Da je to slabo obdobje minilo, je v veliki meri pripomoglo plezanje. Prej me ni nikoli pritegnilo. Obožujem hribe, zlasti gore, tisto surovo lepoto skale, ki je nekoliko grozeča in ob kateri se ves čas zavedaš, da moraš biti ponižen, ne pa domišljav. Da vsak korak šteje in da si moraš lep razgled nekoliko prigarati. Všeč mi je bilo tudi plezanje po zavarovanih poteh in feratah, ampak – da bi s popraskanimi prsti lezla po goli skali navpično navzgor, kjer je moje življenje odvisno od vrvi, zavezane okrog pasu? Ne, hvala.

Če na prost vikend dežuje, tudi prav, pač ne bom šla v hribe, ampak plezat v kak center.

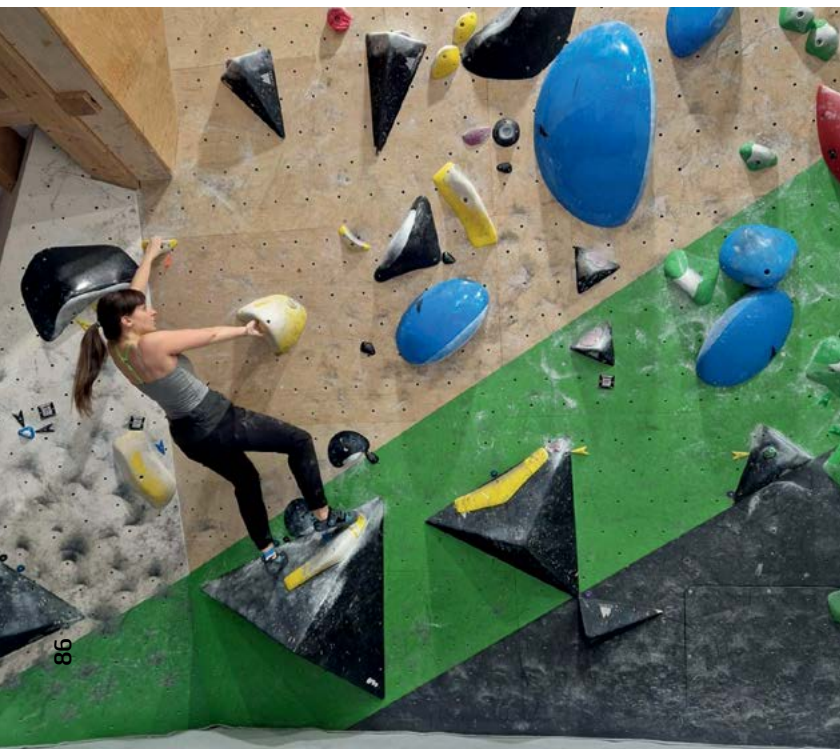
Foto Tjaša Mikložič

Predvsem zato, ker se za to nisem počutila kompetentna. Sploh pa so bile moje roke od nekdaj šibke. Nikoli nisem počela aktivnosti, pri katerih bi razvijala kakršnokoli moč v rokah. V četrtem razredu osnovne šole sem podrla "rekord" v vesi v zgibi – tri sekunde. O, ja. Športno dvoransko plezanje je postajalo čedalje bolj popularno med mojimi prijatelji in znanci – in to še pred olimpijskimi igrami. Pa začne hoditi na tečaj ena kolegica, kmalu potem še druga ... In si mislim, hm, zakaj ne bi šla še jaz, saj nimam namena veliko plezati, ampak bi dobila hobi za primer dežja, mimogrede pa bi pridobila nekaj moči v rokah, kar mi bo prav prišlo za težje ferate in daljše zavarovane poti v gorah. Okej, gremo! V službi sem takrat spoznala novo sodelavko, ki je prišla pomagat kot študentka in mi je bila takoj simpatična. Omenila sem ji, da razmišljam o plezalnem tečaju, pa je navdušeno zažvrgolela, da si tudi ona želi tega in prosila, če se mi lahko pridruži. No, pa sva bili tam. Precej mešani občutki – da je zanimivo, ker je novo; da sem jaz totalno neumna, ker ne znam narediti *jeb...* osmice; da je to smrtonosno in da je kdorkoli, ki gre plezat, medtem ko ga imam jaz na vrvi, totalna kamikaza ... Ampak sčasoma sem postajala pri varovanju bolj suverena, saj sem vendarle *piflarka* in se rada striktno držim navodil (no, tista glede parkiranja rada kdaj tudi "pozabim"). Bilo mi je všeč, da imam rutino, da z nekom delim to izkušnjo in občutke. Sprva sva s prijateljico znali plezati le na *top rope*,¹ ampak vseeno je bilo super. Osvojil in osrečeval me je občutek, da se učim nečesa novega in da mi ta stvar ne pomeni tako veliko, da bi se sekirala, če mi slučajno ne bi šlo dobro.

Plezanje postane strast

Tri mesece pozneje sva se s soplezalko udeležili še nadaljevalnega tečaja in se naučili varovati in plezati v vodstvu. Seveda sva takoj posvojili misel, da si nekaj zares *splezal* samo, če si plezal v vodstvu, zato sva najine tedenske treninge nadaljevali v tem duhu. In ker v vodstvu lahko *splezaš* katerokoli smer, ne le tistih, pri katerih že visi vrv od zgoraj, se je plezalni

¹ Z varovanjem z vrha.

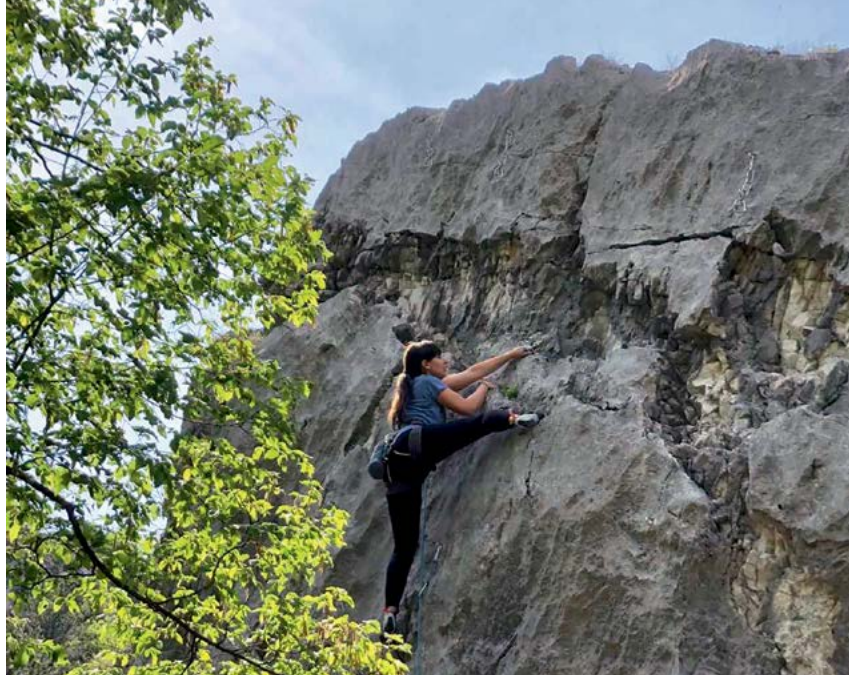

svet nenadoma odprl na stežaj. Počutila sem se kot otrok, ki ga spustiš v trgovino z bonboni – ve, da si nekaterih bonbonov nikoli ne bo mogel privoščiti, ampak vsaj nekatere si lahko, sanjari pa lahko o vseh. Zanimivo, zalotila sem se, da mi plezanje ne pomeni več samo zanimivega treninga za močnejše roke, ampak da me pritegne tudi samo po sebi. In ravno tisti dan, ko sem soplezalki razlagala, da ne čutim nekih posebnih ambicij in zato ne bom nič razočarana, če nikoli ne bom dobro plezala – no, tisti dan sem *splezala* svojo prvo 5a. In sem *fasala* ambicije! Kmalu sem *splezala* svojo prvo 5b, 5c ... No, pri 6a sem se zataknila, ampak definitivno sem napredovala v tehniki gibanja, razvila nekaj mišic, tudi samozavesti, ki sicer rada variira ... Skratka, razvile so se ambicije, razvila se je strast, skromnost se tepe s pohlepnostjo in zamero, zakaj me starši niso vpisali na plezanje že kot majhnega otroka. Vse to me sedaj navdaja s posebnim zagonom. Vem, zakaj zjutraj vstanem. Da grem plezat. Pa ne samo zato. Tudi zato, da grem v službo. Pa v hribe. Pa na kavo s kolegi. Da živim na vse meni ljube načine.

Plezanje osvobaja

V obdobju, ko me je plezanje začelo srkati vase, sem glede vsega postala manj čemerna, manj obsedena z omejitvami. Če na prost vikend dežuje, tudi prav, pač ne bom šla v hribe, ampak plezat v kak center. Poleg tega sem dobila novo igračo, ki obljublja toliko zabave, da je nikoli ne bo zmanjkalo – spoznala sem se s plezanjem v skali, z *bolderji*, ki sem jih na začetku sovražila, čakajo me težje in težje smeri ... Toliko je še treba osvojiti! Hribe še vedno obožujem, ampak sem manj obsedena z njimi – grem, kadar lahko, in takrat uživam. Zaradi te sproščenosti sem postala bolj po-

Če bi rad dosegel kaj več, se moraš sprejeti v stanju, v kakršnem si ... Foto Žan Regoršek

zitivna tudi glede službe – začela sem iskati ideje, kako si jo popestriti, kako postati ambiciozna, začela sem se truditi in loviti vizijo. Osvobodila sem se tudi osamljenosti, ki me je pestila prej – češ, da so vsi poparčkani in hodijo v hribe v dvojce, jaz sem pa bodisi peto kolo bodisi nimajo časa iti z mano in zato ne bom mogla napredovati in osvajati drznejših vrhov ... Plezat grem lahko tudi sama (na *bolderje* ali na *verico*), hkrati pa je plezanje vseh čedalje več mojim prijateljem in lahko to počnemo skupaj. Morda še koga navdušim za gore ali pa najdem koga, ki me bo peljal tja, kamor si sama ne upam. Po letu in pol me je plezanje tako navdušilo, da sem ga želela prenesti tudi v meni tako ljube gore in sem se zato vpisala v alpinistično šolo.

Plezanje pa ne omogoča le napredka in doživetij, ampak deluje tudi terapevtsko. Ko se spopadaš s smerjo, si popolnoma osredotočen. Nekoč sem se malo posmehovala besedam, kot je čuječnost, sedaj jo razumem. Samo ti in tvoja naloga, tukaj in zdaj. Razvijaš pogum, da ne začneš ob vsaki oviri švicati in iskati pomoč v zategovanju. Trudiš se vztrajati v mantri: plezaš ali padeš. Po drugi strani pa sprejemaš svojo šibkost in če imaš slab dan ali pa te res muči iracionalen strah, si dovoliš biti reva in zacviliš: "Zategni!" Če bi rad dosegel kaj več, se moraš sprejeti v stanju, v kakršnem si, in si predstavljati boljšega sebe, h kateremu bi rad prilezel. Razvijaš trmo. Preklinjaš. Sopeš. Spuščaš čudaške zvoke, da greš lahko malo preko sebe in si potem ponosen, zadovoljen. Uživaš, se *matraš*. Se utrudiš in s tem daš ven ves gnev, ki ga prej v službi ali v vrsti na pošti nisi mogel. Greš domov in greš z užitkom spat. In zjutraj veš, zakaj vstaneš.

Vsakomur privoščim nekaj takega – neko strast, ki vas bo vodila naprej in še naprej. Pred dvema letoma sem enkrat močno jokala, češ da nimam neke strasti, ki bi me gnala. Včasih jo moramo tudi poiskati. Včasih nas kakšna strast tudi mine. Ampak lahko najdemo novo. Pomembno je samo zavedanje, da smo srečni, medtem ko nekaj počnemo. ●

Ko se spopadaš s smerjo, si popolnoma osredotočen. Nekoč sem se malo posmehovala besedam, kot je čuječnost. Sedaj jo razumem.

Foto Miha Pipan

Janez Mihovec

Laguna Tonchek
Foto Janez Mihovec

Laguna Tonchek

Po poteh slovenskih planincev v Argentini

Februarja, sredi južnega poletja, nas je pot zanesla v Patagonijo. Tudi v Bariloche, mesto velikosti Maribora, ki leži pod Andi ob brežinah jezera Nahuel Huapi. Mesto je eno največjih turističnih središč Argentine in pri nas znano tudi po tem, da v njem živi tudi približno tristo Slovencev. Združeni so v Slovenskem planinskem društvu, ki se po špansko imenuje Club andino Bariloche.

Večina argentinskih Slovencev in njihovih potomcev je političnih emigrantov iz časa po drugi svetovni vojni, ki so si našli svoj novi dom na drugem koncu sveta. Tudi v mestu Bariloche ni čisto nič drugače. Slovenska skupnost je tesno povezana in še vedno govori slovensko. Nekoliko arhaično sicer, a hkrati brez balkanskih, angleških in nemških tujk.

Planinski raj na obrobju mesta

Pred osemdesetimi leti je bil Bariloche malo večja vas ob jezeru, katerega ime v jeziku domačinov, indijancev Mapučé, pomeni Jaguarjev otok. Prišleki iz Evrope so se kmalu po prihodu in po tistem, ko so si vsaj za silo uredili življenje, začeli ukvarjati s planinstvom. Mesto Bariloche leži sredi Patagonije. Ta je v največji meri polpuščava, ki se vleče več sto kilometrov med Andi in Atlantskim oceanom. Nekaj kilometrov pred Barilochejem se pusta ravnina spremeni v hribovito pokrajino. V hribe se ujamejo oblačne gmote in dežela se spremeni v gozdno pokrajino, prepleteno s številnimi jezeri. Zahodno od mesta se hribi začno dvigati v glavno gorsko verigo Andov. Vrhovi gora sežejo preko 3000 metrov višine in so v precejšnji meri prekriti z Južnopatagonskim ledenim poljem, ki je za Antarktičnim in Greenlandskim tretje največje na svetu.

Tisočletja so to pokrajino naseljevali indijanci Mapučé. Konec 19. stoletja so nepregledne ravnine zamikale gojitelje ovac. Nenavadno, indijanci se z zemlje, ki so jo naseljevali tisočletja, niso želeli umakniti. Posredo-

vala je argentinska vojska, ki je s strojnimi in genocidom razrešila *el problema de indigenas*¹. Žalostno.

Andi so bili v tem času še praktično nedotaknjeni in belci smo morali ponovno odkriti to gorsko pokrajino. Tudi pogorje Cerro Catedral. Petnajst kilometrov zahodno od mesta je skozi desetletja nastalo največje južnoameriško smučarsko središče. Na pobočju pogorja danes poteka 120 kilometrov smučarskih prog. Mestece pod smučiščem v velikosti Kranjske Gore je tudi izhodišče za potepanje po Andih. V času našega obiska seveda nismo uspeli osvojiti vseh okoliških gora, saj bi za kaj takega potrebovali mesece, obiskali pa smo najpomembnejše vrhove. Tudi najlepšo izmed planinskih poti, ki krožno vodi po pogorju Cerro Catedral.

Mimo jezer do kočé Frey

Izhodišče je Villa Cerro Catedral, od koder nas vzpenjača v pol ure s približno 700 metrov nadmorske višine dvigne do višine 2000 metrov. Jezera in gozdna meja ostanejo globoko spodaj, na grebenu gora je samo skalovje. Odpre se pogled na ledeniške doline, na zahodu v glavnem pogorju Andov pa na tritisočake in njihov ledeni pokrov.

Na južni polobli je opoldne sonce na severu, bolj zahtevna pobočja pa so na južni strani gora. V konkretnem primeru to ne pomaga kaj dosti, saj je proti zahodu treba opraviti več kilometrov dolgo prečnico.

¹ Problem staroselcev.

Ta sama po sebi ni posebej zahtevna, vendar te kar malo stisne pri srcu že ob misli na to, da ob morebitni poškodbi 15.000 kilometrov od doma lahko nastopijo hude težave. Vsi smo bili zavarovani, zdravstvo v državi je kar spodobno, a kljub vsemu – če že ni treba, bi vseeno radi ostali živi in zdravi.

Vsake prečnice je enkrat konec in med kamnitimi stolpi smo prestopili na južno stran pogorja. Prej pusta pokrajina se je hipoma spremenila. Globoko spodaj se je prikazala Laguna Schmoll, precej veliko turkizno jezero. Do njega se je bilo treba spustiti nekaj sto metrov po strmem, z balvani posutem pobočju. Precej zahteven spust in moram reči, da sem bil prav vesel, ko je bil za mano. Jezero leži na uravnavi sredi gora, ki pa se takoj za kamnitim pragom spet strmo spusti navzdol.

Pod nami se odpre ledeniška dolina. Obdajajo jo divji vrhovi, katerih podobe delujejo kot zobci žage. Najvišji od njih je Torre Principal z višino 2409 metrov. Gore delujejo precej višje, kot se zdi, vse to pa je posledica tega, da smo globoko na jugu celine. Divje, da bolj ne bi moglo biti. Še enkrat se je treba po strmi drči spustiti v globino. Tudi tokrat je pot označena z markacijami.

Tonček Pangerc (1925–1954)

Seveda argentinskimi. Te so, kako nenavadno, bele in svetlo modre barve. Kot nacionalna zastava.

Dno ledeniške doline je skorajda ravno in po njem v meandrih teče potok Van Titter. Prav kmalu se steče v jezero Tonchek. Jezero je ledeniškega nastanka, ima kakih 500 metrov premera in je svoje ime dobilo po slovenskem planincu Tončku Pangercu, enem od ustanoviteljev Slovenskega planinskega društva, nastalem leta 1951. Preplezal je številne prvenstvene smeri in se udeležil dveh večjih odprav v Patagonijo, leta 1954 pa je umrl pod snežnim plazom.

Na moreni ob robu jezera stoji kočica Frey na višini 1700 metrov. Emilio Frey je bil sin švicarskega migranta in Argentine. Skupaj s Peritom Morenom je v prvi polovici 20. stoletja raziskoval Ande in bil prvi upravitelj narodnega parka Nahuel Huapi. Rifugio (zavetišče) je velikosti naše planinske kočice in takšna

Zavetišče Petriček Foto Janez Mihovec

Notranjost planinske doma Foto Janez Mihovec

je tudi njegova funkcionalnost. V pritličju kuhinja in jedilnica, v nadstropju kopica ležišč v skupnih prostorih. Za povrh pa v okolici planinske kočice obilica majhnih uravnjav, namenjenih postavljanju šotorov in improviziranemu kampu.

Ves vesel, da sem tako daleč od doma našel slovenske smeri, sem pokazal svoj potni list mladim študentkam, ki so upravljale zavetišče. Veselo so se mi smejale, a zdi se, da zapisa Republika Slovenija v mojem potnem listu niso znale povezati z imenom Laguna Tonchek.

Dolga pot nazaj na njen začetek

Na drugi strani morene se ledeniška dolina spet strmo spušča in prav kmalu pridemo pod gozdno mejo. Potem pa za nekim ovinkom pravo presenečenje: pod velik balvan je umeščeno slikovito zavetišče Petriček. Treba je priznati, da je od daleč videti prav spodobno, a notranjost je precej opustošena. Sestavlja jo nekaj zmahanih pogradov, prav takšna peč in raztresen pepel vsepovsod.

Od tu naprej človek pričakuje le še to, da se bo čim prej spustil do izhodišča. Vendar pa se pravo krevsanje šele začne. Ure in ure se spotikamo preko pobočij Cerro Catedral in se zlagoma spuščamo. Odpre se pogled na jezero Gutiérrez, ob katerem leži smučišče. A je vse skupaj bolj slaba tolažba. Od zadnjega zavetišča je do izhodišča še deset kilometrov in zdi se, da poti nikdar ne bo konca.

Vsaka pot se začne s prvim korakom in konča z zadnjim. Tudi v tem primeru je bilo tako. Po desetih urah hoje in dvajsetih prehojenih kilometrih smo končno spet na izhodišču. V bližnjem gostišču smo si z užitkom privoščili *cervezo* (pivo) in začeli z debato o doživetjih dneva, ki se je počasi prevešal v večer. ●

Joža Mihelič

Naj gorsko cvetje krasi njen spomin

Nada Praprotnik (1951–2023)

Planinska javnost se Nade Praprotnik spominja kot dolgoletne načelnice Komisije za varstvo narave in Gorsko stražo Slovenije. Z značilno osredotočenostjo, natančnostjo in disciplino ji je uspelo dosledno in kakovostno opravljati mnoge naloge, ki si jih je zadala. S predavanji, ki so nekdanjemu slovenskemu varstvu narave odpirala nova pota, je bila korak pred sodobniki. Vse je bilo kristalno jasno, z argumenti podprto. Svoja predavanja je dopolnjevala s skrbno pripravljenimi razstavami in objavami, ki so si sledile v logičnem zaporedju.

Nada Praprotnik
Foto Joža Mihelič

Kot načelnica omenjene komisije je bila tudi članica Upravnega odbora Planinske zveze Slovenije, sodelovala pa je tudi s Komisijo za izobraževanje in s *Planinskim vestnikom*. Prav Komisija za varstvo narave ji je za resno, prizadevno delo leta 2009 podelila diplomu dr. Angele Piskernik. Njene objave v *Planinskem vestniku* so bile vselej didaktično dovršene, brez nepotrebne navlake, natančno take, kot je bil njen nekoliko zadržan osebni nastop, ki ni puščal dvomov. Tematika varstva narave je ni nikoli zavedla v žuganje z iztegnjenim kazalcem. Vedno je bila človeška in modra. V *Planinskem vestniku* je objavljala vse od leta 1980 do 2021, torej več kot štirideset let. Zadnja objava je imela naslov *Žiga Zoisa in njegove sledi v botaniki*, *Planinski vestnik* 2021/6, str. 12–15. S tem je, tako se zdi, zaključila nekakšen moralni dolg, ki ga je čutila do družine Zoisa, ki je bila v njenih raziskavah ves čas na prvem mestu. V njeni pisarni v palači Prirodoslovnega muzeja Slovenije je na steni visela velika oljna slika njej najljubšega botanika, mlajšega brata sicer bolj znanega barona Žige Zoisa, barona Karla Zoisa (1756–1799).

Kot botaničarka je Nada Praprotnik raziskovala predvsem zgodovino botanike na Slovenskem in floro slovenskega dela Alp. Rodila se je 23. maja 1951 na Jesenicah, osnovno šolo obiskovala v Žirovnici in maturirala na jeseniški gimnaziji leta 1970. Že v osnovni šoli se je odločila, da bo študirala biologijo, saj je kot deklica z družino obiskovala pašne planine nad Žirovnico in pomagala nabirati zelišča, od materine dušice do arnike. Leta 1975 je na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani diplomirala s temo *Floristična oznaka območja Vrtače v osrednjih Karavankah*. Vsi znanci in prijatelji smo vedeli, da je Vrtača njen osebni botanični vrt. Saj ni, da bi ločevala lepše od še lepšega, kajti povsod v gorah je bila doma, toda Vrtačo je poznala do obisti, do dna korenin njenega rastja in še globlje, v njeno geološko jedro. Mentor pri njeni diplomski nalogi je bil sloviti profesor Ernest Mayer, kar daje diplomskemu delu posebno noto in znanstveno vrednost. Pod mentorstvom Ernesta Mayerja je leta 1979 tudi magistrirala in leta 1988 doktorirala pri Andreju Martinčiču z delom *Ilirski florni element v Sloveniji*. Njena prva in edina zaposlitev je bila vodenje Kustodiata za botaniko v Prirodoslovnem muzeju Slovenije, zato je bila tudi vodja Alpskega botaničnega vrta v Trenti. Ko je leta 1962 začel vrt upravljati Prirodoslovni muzej Slovenije, je poskrbela, da je vrt ohranil svoje kulturno poslanstvo, svojo izobraževalno in vzgojno nalogo in da je ostal na svojem prvotnem mestu na pobočjih Kukle.

Ko sem leta 1999 začel pripravljati svoje Belarjeve naravoslovne dneve za osnovnošolce iz okolice Triglavskega narodnega parka (TNP), za gostujočo šolo iz Dobrne in za mladež iz zamejstva (Naravni park Julijsko predgorje v Italiji, Narodni in biosferni park Nockberge v Avstriji, Kotmara vas na Koroškem, Narodni park Risnjak na Hrvaškem), naravoslovnimi dnevi torej, ki so se ohranili do današnjih dni, je prav Nada poskrbela, da so gostujoči šolarji lahko brezplačno obiskali botanični vrt. To ni bilo majhno darilo, saj je prihajalo v Trento vsako leto več kot

Zoisova zvončica (*Campanula zoysii*),
Nadina botanična ljubezen Foto Joža Mihelič

osemsto otrok, vendar ni ostala le pri tem. Če je le utegnila, se je Belarjevih dnevov tudi sama udeležila, vsako skupino posebej sprejela v Juliani in se s posamezniki zadržala ob nekaterih rastlinah, takih, ki so sredi maja tamkaj najlepše. Neskončno nerodno mi je bilo zaradi neljubih posledic, ko sem kot športni učitelj v le nekaj zaporednih letih opazil strašljive spremembe v vedenju otrok. Belarjevi dnevi potekajo v zgornjem delu Soške naravoslovne poti in so

bili od začetka do danes organizirani kot orientacijski pohod po sistemu skritih pisem, ki sem jih razvil v učne liste. Če so otroci v prvih letih, torej takoj po letu 1999, brez težav prehodili zgornji del Soške poti, od izvira Soče do Informacijskega središča TNP Na Logu, so po nekaj letih zmogli le še manj kot polovično pot do starega središča Trente Pri cerkvi in do Juliane. Včasih je bilo celo tistih sto metrov od cerkve do Juliane preveč in zaradi takih mi je bilo pred Nado neskončno nerodno, saj ni skrivala razočaranja. Botaniki, taki z dušo, so obiskovalci gora posebne vrste. Namenoma sem se izognil besedi planinec, ker

Med snemanjem dokumentarne oddaje na Mangartskem sedlu
Foto Joža Mihelič

Sprejem skupine otrok v Juliani (Belarjevi naravoslovni dnevi)
Foto Joža Mihelič

Zdenka Mihelič

stoji za njo zelo široka paleta motivov, ki vodijo ljudi v hribe. Pri botanikih je drugače. Da je tako, sem opazil, ker imam veliko srečo, da je med mojimi živečimi in žal tudi pokojnimi prijatelji nekaj vrhunskih geologov, ornitologov in botanikov. Pri enih, drugih in tretjih sem spoznal, kako grede te reči. Geologi radi jemljejo kamne v roke in so nenehno na preži, ko se gibljejo po razgibanem gorskem površju, ornitologi imajo skoraj vedno obešen daljnogled okrog vratu in se radi ustavljajo, da v miru prisluhnejo pticam, botaniki pa imajo, tako se mi zdi, med omenjenimi tremi kategorijami najtežje delo, posebno v naših gorah, kajti rastlinstvo je pri nas izjemno pestro. Njihov pogled je vselej usmerjen tja, kjer pričakujejo kakšno posebnost, ki se ji bo vredno posvetiti, zato jo pogosto tudi najdejo.

Odšla je le malo dni za tem, ko smo se na dovškem pokopališču poslovili od Stanka Klinarja. Oba Gorenjca, sicer dobra znanca in prijatelja, sta v času, ko sta bila najbolj ustvarjalna, kar največ objavljala prav v Planinskem vestniku, ki nas povezuje, ozavešča, razveseljuje, poučuje in še kaj.

V naslovu tega prispevka, za katerega bi rad videl, da bi se zgodil mnogo let kasneje, sem uporabil lepo in izpovedno sklepno misel iz žalnega sporočila Špele Pungaršek, ki je dr. Nado Praprotnik nasledila na mestu vodje Kustodiata za botaniko v Prirodoslovnem muzeju Slovenije. Odšla je le malo dni za tem, ko smo se na dovškem pokopališču poslovili od Stanka Klinarja. Oba Gorenjca, sicer dobra znanca in prijatelja, sta v času, ko sta bila najbolj ustvarjalna, kar največ objavljala prav v *Planinskem vestniku*, ki nas povezuje, ozavešča, razveseljuje, poučuje in še kaj. Nobenega dvoma ni, da sta nam bralcem s svojim znanjem ponudila tisto najlepše od vsega, kar nas vleče v slovenske gore in nas z njimi povezuje; izbrano besedo, ki jih opisuje in pestrost žive narave, ki je njihov okras. Nada Praprotnik je sleherno svojo misel vselej izrazila, povedala ali zapisala v razločni, najlepši slovensčini, z izbrano besedo. Lahko bi dejal, da je bila pri tem po gorenjsko skopa, saj se je rodila in živela v Prešernovi Kašariji pod Stolom. Nobena beseda ni bila nikoli preveč. Kdo ve, morda je ljudem, ki živijo v tistih vaseh v vnožju Karavank in Kamniško-Savinjskih Alp dano, da znajo po Prešernovo z malo besedami veliko povedati in da znajo čutiti z naravo, nekako tako, kakor nekoč Janez Jalen z Rodin. Kdo ve, če ni bila drobna knjižica *Rastlinstvo na poteh ovčarja Marka* njeno slovo od zelenih vesin Vrtače, dišečih po zapeljivih vonjavah rdečih murk. V izjemnem nizu več kot osemsto objavljenih del, ki postavljajo Nado Praprotnik na mesto prve dame slovenske botanike, se zdi prav ta edicija subtilno delo, s katerim je povezala svojo veličastno botanično pot od otroških začetkov do znanstvenih vrhuncev. Naj torej gorsko cvetje krasi njen spomin, za vedno. ◉

Najlepše planinske pesmi

Doživeti planine drugače

Jeseni 2022 smo v slovenskem gornškem prostoru dobili vrhunsko stvaritev, ki naše gore, planine, razglede in lepote približa ljubiteljem gora na drugačen način. Profesionalna glasbenika Anton Habjan, operni pevec, trobentač in akademski glasbenik, ter harmonikar Jernej Jemc sta združila moči in nastal je glasbeni album, ki nam budi spomine na planinske dni in hkrati spodbuja k obisku vršacev.

Na albumu je osemnajst pesmi, ki sta jih glasbenika izbrala iz nabora stotih najlepših pesmi po njenem izboru tako, da je izdelek zanimiv za vsakogar. S pesmijo v srcu sta se sprehodila po Julijcih s predgorjem, po Kamniško-Savinjskih Alpah pa tudi Karavankah, nekatere pesmi pa nimajo ne kraja ne časa, v glasbo je le prelito bogastvo gorskih lepot, doživetij in hrepenenj. Marsikatero pesmi bodo mnogim zelo znane in si jih morebiti večkrat prepevajo na poti v gore ali na vrhu naše domovine (npr. Oj, Triglav, moj dom, pa Tri planike, Prelepa Gorenjska, Zakrivljeno palico v roki, Kekčeva pesem ...), nekatere pa bodo morda prav s tem albumom postale bolj prepoznane in priljubljene.

Kdor pleza in poje, ne misli hudo. Tako pravi eden izmed naših prirejenih pregovorov in gotovo je nekaj posebnega združiti pesem in veselje, strast do gora. Kaj so si prepevali štirje srčni možje 26. avgusta 1778 na vrhu Triglava,

ko so kot dokumentirano prvi stopili na vrh očaka in videli širni razgled, se (še vedno) ne ve, morda jim je na dan privrela pesem, morda so od krasot obmolknili. Zato pa se ve, da so piparji, ki so se na Stolu združili v misli in dali pobudo za ustanovitev Slovenskega planinskega društva (1893), veliko peli in imeli že prve oboževalce.

Mene pa je zanimalo, kako se profesionalni pevec v SNG Opera in balet v Ljubljani odloči posneti album s slovenskimi planinskimi pesmimi in kaj je bil motiv za to. Akademski glasbenik baritonist Anton Habjan mi je povedal: "Poleg moje zaposlitve v Operi kot profesionalni pevec že vsa leta izvajam tudi druge glasbene zvrsti, kot so ljudska, narodna, narodnozabavna, popularna glasba ... Z glasbenim kolegom Jernejem Jemcem, ki me spremlja na harmoniki, veliko nastopava na različnih prireditvah po gorskih krajih. Kot ljubiteljska hribolazca sva se odločila, da pristopiva k novemu glasbenem projektu. Vodilo naju je tudi pomanjkanje tovrstnih izvedb pesmi na tržišču, saj se večinoma izvajajo kot zborovske, midva pa sva jih izvedla s solo glasom ob spremljavi harmonike. Za naslov se je nemudoma porodila ideja. Poimenovala sva ga *Slovenske planinske pesmi*." Album je izšel z namenom, da bi lepo slovensko planinsko pesem približali širšemu krogu poslušalcev, nadaljuje Habjan: "Namenjen je tistim, ki redno zahajajo v hribe, kot tudi tistim, ki bodo hribolazci šele postali, saj se te pesmi velikokrat pojejo po planinskih kočah. Najin album bo v živo najprej predstavljen v planinskih kočah na Ratitovcu, Blegošu, Lubniku, saj sta nama Planinsko društvo za Selško dolino in Planinsko društvo Škofja Loka srčno pomagali pri uresnitvi tega cilja." Glasbenika pa se bosta s predstavitev pesmi in albuma z veseljem odzvala tudi povabilom drugih planinskih društev.

K sodelovanju sta Habjan in Jemc povabila še vrhunske glasbene goste, kot so svetovno priznani tenorist ter ljubitelj narave in hribov Janez Lotrič, mlada in perspektivna pevka narodnozabavne glasbe Maja Jelenc ter "moji operni sopevci, s katerimi smo posneli nekaj pesmi v kvartetu, tako da je ta glasbeni izdelek res izredno pester. Z Jernejema sinovoma Danetom in Karlom pa smo pri nekaj skladbah tudi združili moči in za bogatejši zvok dodali dve trobenti in francoski rog," doda Habjan in nadaljuje: "Nekatere pesmi na albumu so vesele, nekatere žalostne, primerne za najrazličnejše priložnosti – za zabave, proslave in tudi pogrebe. Nekaj jih je starih, narodnih, nekaj narodnozabavnih in nekaj samospevov, ki so bili napisani za zборе,

midva pa sva jim naredila drugačno preobleko. Vse pesmi pa so seveda s planinsko tematiko," pripoveduje Habjan.

Glasbenemu zapisu je priložena knjižica s spremno besedo, zgodovinskim zapisom razvoja planinske pesmi na naših tleh, opisom pesmi in s predstavitev sodelujočih glasbenikov na albumu. "Slovenske planinske pesmi zagotovo sodijo v vrsto domovinskih pesmi. To so tiste pesmi, ki med drugim opevajo lepoto domače zemlje, ljubezen do rodnega kraja in še posebej do gora in planin, domovine in države ter obenem spremljajo tudi pomembne narodove in zgodovinske dogodke," je v spremni besedi ob izidu glasbenega zapisa dejal slovenski muzikolog dr. Franc Križnar.

Album je izšel v obliki zgoščenke in ključka USB, kar je dodana vrednost, saj vemo, da marsikateri računalnik, prenosnik ali predvajalnik nima več enote za zgoščenke. Naročite ga lahko v trgovini Čipke Mojca v Škofji Loki <http://www.gobelini.si> ali na www.antonhabjan.si.

Anton Habjan in Jernej Jemc: *Slovenske planinske pesmi* (Slovenian highland songs), Studio GRP Škofja Loka, oktober 2022, 18 pesmi: Zelenica; Oj, Triglav, moj dom; Zakrivljeno palico v roki; Dom pod Blegošem; Moje deklet; Ratitovec; Prelepa Gorenjska; Ko v jutranjem soncu; Tri planike; Na planine žene me srce; Planinska roža; Po jezeru bliz Triglava; Planinski cvet; Storžič je naše kraljestvo; Kekčeva pesem; Tam, kjer visoke so planine; Planinska roža; Venček planinskih ljudskih pesmi. ●

NOVICE IZ VERTIKALE

Tako kot prva je tudi druga polovica pomladi nudila spremenljivo vreme, kar je vplivalo na število vzponov. Najbolj zagnanih plezalcev vreme seveda ni pretirano motilo in so izkoristili dobre pogoje, ko so se pojavili. Zato sta bila proti koncu maja opravljena dva zelo dobra skalna vzpona. Prosto sta bili ponovljeni smeri **Nirvana** v Koglu in **Nebeški zvonovi** v Golarjevi peči, ki imata skupni letnico nastanka in višino, pa tudi po oceni težavnosti sta obe dosegljivi le alpinistom, ki plezajo na visoki ravni.

Nirvano sta prva preplezala Tomaž Humar in Klemen Mali leta 1993. Plezala sta delno tehnično, saj zaradi skromnega varovanja in zahtevnosti plezanja ni šlo drugače. Preplezala sta tri tehnične odseke z oceno A3 in enega z A3+. Zahtevne smeri se pozneje ni lotilo veliko navez, sploh če upoštevamo priročnost in priljubljenost stene. Zabeležena je prva ponovitev Andraža Korena in Klemna Premrla. Znana sta še vzpona bratov Tineta in Anžeta Marenčeta in Monike Kambič. 23. maja letos sta jo prva prosto ponovila Bor Levičnik in Uroš Grilj. Zamisel Bora Levičnika je zamikala še njegovega kolega iz alpinističnega odseka, Uroša Grilja, in tako sta jeseni leta 2020 prvič

*Detajl v Nirvani
Foto Uroš Grilj*

obiskala steno z namenom proste ponovitve. Prvi raztežaj sta najprej očistila, dodala nekaj klinov in ga prosto preplezala. Zataknilo se je v drugem raztežaju. Mrzli prsti in možnost padca na polico so ju zaustavili. Po posvetovanju z avtorjem smeri Klemnom Malijem in njegovo odobritvijo sta se še isto jesen v steno vrnili z vrtalnikom in nekaj svedrovci. V drugem raztežaju sta še enkrat poskusila na tradicionalen način, ko pa zaradi možnosti nevarnega padca ni šlo,

*Nirvana v Koglu
Foto Uroš Grilj*

Luka Krajnc v strehi Nebeških zvonov
Foto Luka Lindič

sta dodala en svedrovec. Nato sta preplezala še preostala tehnična raztežaja. Tudi v tretjem raztežaju sta dodala en svedrovec. Ta raztežaj pripelje na večjo polico, nad katero čaka strma previsna stena. Tehnično zahtevno mesto jima je uspelo preplezati prosto in brez dodatnega nameščanja svedrovcev, do zadnjega raztežaja pa tistega dne zaradi pomanjkanja moči in časa nista splezala. Ponovno sta smer obiskala letos in plezanje uspešno zaključila na vrhu stene. Smer je prosto preplezal Bor, Urošu je zmanjkalo nekaj gibov v detajlu. Nirvana zdaj nosi oceno VIII+/IX-, 240 m. Prosta ponavljavca menita, da je smer lepa moderna klasika, katere estetiko kazi le zadnji raztežaj, ki po težavnosti plezanja precej izstopa od drugih. Tistim, ki jim ni pomembna ponovitev originalne smeri v celoti, priporočata, da se zadnjemu raztežaju izogonejo po Rumeni zajedi.

Zgodba smeri Nebeški zvonovi v Golarjevi peči se tako kot Nirvanina začne leta 1993. Preplezala sta jo Franček Knez in Matjaž Pečovnik. Po prvem vzponu je smer po raztežajih nosila ocene VIII+, VII, VII, VIII+, VI A0 in IV. Tri leta pozneje sta smer ponovila Albin Simonič in Matej Mejovšek. Najtežjega raztežaja

nista preplezala prosto, potreben je bil ponovni obisk. Vrnil se je Albin s soplezalcem Zdenkom Mrazom in raztežaj zmogel prosto. Naslednje leto je smer prosto preplezal še Marko Lukič. Marko je opravil izjemno dejanje, saj je celotno smer preplezal na pogled. Leta 1998 jo z enim prijemom za komplet preplezal tudi Andrej Grmovšek.

Pozneje je bila smer verjetno še obiskana, ponovne proste ponovitve pa najverjetneje vse do letos ni doživela. 30. maja sta jo preplezala Luka Lindič in Luka Krajnc ter tako opravila verjetno šele tretjo prosto ponovitev smeri. Luka Lindič je bil prvič v smeri pred približno desetimi leti in se takrat obrnil v prvem raztežaju. Luka Krajnc jo je smer predhodno obiskal z Albinom Simoničem, avtorjem prve proste ponovitve, s katerim sta zamenjala stare svedrovce in nekaj klinov z novimi. Dva klina sta dodala tudi Luka med njuno prosto ponovitvijo. Dva v prvem in enega v drugem raztežaju, prvi je zdaj dobro opremljen. Krajnc in Lindič sta plezala izmenično in v osmih urah dosegla vrh stene.

Razen prvega raztežaja sta vse preplezala v prvem poskusu. Šlo je za pravo malo odisejajo, saj smer kljub skromni višini ne dopušča hitenja. Lindič je zgornji del smeri označil za zelo kakovostnega.

Novice je pripravil Mitja Filipič.

ULTRA LAHEK ORGANIZATOR

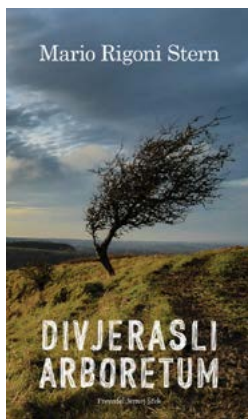

www.factorystore.si

Na voljo v trgovinah: Kibuba, Iglu Šport, Annapurna, Extreme Vital, Intersport, Hervis, Action Mama, Enduro, Elan

LITERATURA

Mario Rigoni Stern: Divjerasli arboretum. Prevedel Jernej Šček. UMco. Ljubljana, 2023. 163 str., 19,90 EUR.

Kot je v svoji spremni besedi zapisal prevajalec Jernej Šček, Rigoni Stern z opisovanjem gorske narave v svojih delih, podobno kot duhovna sorodnika Mauro Corona in Paolo Cognetti (katerih knjige redno predstavljamo tudi v naši reviji), govori predvsem o alpskem človeku in njegovi kulturi. "To je velika pripoved nekega sobivanja, ne pa divjine, izpraznjene človeka." Knjiga je razdeljena na dvajset poglavij, vsako je posvečeno enemu od dreves, ki so mu posebej pri srcu. Rigoni Stern se je namreč pred leti preselil na deželo, kjer je vladala še divja narava (v okolici Asiaga). Tam je začel opazovati drevesa in jih v okolici svoje hiše tudi posajal. Leta 1989 ga je prijelo, da bi nekaj napisal o navadni smreki, v nadaljevanju pa so začeli nastajati pol strokovni in pol literarni zapiski o vsakovrstnem drevju. Iz zapisov izvemo marsikaj, ne le bioloških značilnosti (kje raste drevo, kako je visoko, kakšne liste ima itn.), ampak precej več: od avtorjevih spominov iz mladosti na posamezno vrsto drevja, zdravilnih lastnosti listov, raznih receptov idr., legend v zvezi z drevjem, tudi iz antičnih časov, do citatov iz literarnih del pisateljev, ki pišejo o drevesih. Ne boste verjeli, nekatera drevesa živijo tudi petsto let, omenja celo dva tisoč let stara drevesa! Pisatelja vedno boli srce, ko naleti na drevo, izruvano od vetra, ali v snegu podrto drevo ali

oglodano od polha ali srnjaka, jeza pa ga zagradi, če je poškodovanje gozdov znak nekulturnega nazadnjaštva. Knjiga *Divjerasli arboretum* je trpek spomin na čase, ko so ljudje precej bolj sobivali z naravo kot danes. "Če hočemo rešiti gorsko naravo, moramo alpskim staroselcem – ne špekulantom zelenega turizma – omogočiti, da jo kakor stoletja dotlej še naprej negujejo, obdelujejo, oblikujejo. Če hočemo zagotoviti preživetje zemlje, ne smemo izgubiti sebe ... Če se Slovenci na srečo nismo pripravljene odpovedati sobivanju z naravo, pa bi morali nekaj več pozornosti nameniti človeškemu sožitju, za preseganje dolinskih vrtičkov, v katere se očitno vse bolj zagrajujemo," je zapisal Šček. Mario Rigoni Stern (1921–2008) je eden največjih sodobnih italijanskih pisateljev. Pisateljevo ustvarjalno pot zaznamujejo rastlinje, živalstvo in človek. Njegov opus sestavlja 29 samostojnih književnih del, pet posthumnih preglednih zbirk in prav toliko pisatelju posvečenih dokumentarnih filmov, pa še nepregledno število literarnih nagrad, državnih priznanj, vojaških in civilnih odlikovanj. Po pisatelju se imenuje tudi nagrada Premio Rigoni Stern, eden od dobitnikov je bil tudi Alojz Rebula (2012). *Divjerasli arboretum* je Sternovo prvo prevedeno delo v slovenskem prostoru. Slik dreves, o katerih avtor piše, v knjigi ni. Če vseh ne poznate, bo treba pobrskati po literaturi ali svetovnem spletu.

Vladimir Habjan

Sylvain Tesson: Na črnih poteh. Prevedla Živa Čebulj. UMco, Ljubljana, 2023. 172 str., 19,90 EUR.

V zbirki S terena nam založba UMco redno prinaša vrsto potopisov o hoji

po raznih terenih in deželah. Francoski pisatelj in popotnik Sylvain Tesson v knjigi *Na črnih poteh* opisuje svojo pot po Franciji z juga na sever. Zasnoval jo je med večmesečnim ležanjem v bolnišnici, ko se je odločil, da bo, če bo okrevljal, prehodil celotno Francijo. Razlog za zdravljenje je bil osemmetrski padec, ki se mu je zgodil v prekrokani noči, pri čemer si je polomil vse telo, posledic ima celo vrsto. Kljub hudi nezgodi, ki ga je skoraj stala življenja, se Tesson ni odločil za mirovanje, pač pa se je odpravil na pot. Smer, ki jo je začrtal, ni običajna, saj je izbral tiste steze, ki so bile na zemljevidih narisane s pikami in črticami, kar pomeni, da so to stare, včasih že opuščene pastirske poti, zaraščene gozdne ceste, poti, kjer ponekod hodijo bolj živali kot ljudje in tem bolj divje so bile, bolj so ga pritegnile: "Hoditi po črnih poteh pomeni najti razpoko v obzidju ... Črne poti, ki sem jih stkal v mrežo, imajo veliko odgovornost: izrisati zemljevid izgubljenega časa. Opuščene so, ker so preveč starodavne. In to se danes nikomur več ne zdi vredno," je zapisal. S svojim potovanjem je želel preizkusiti, kako vzdržljivo je njegovo ranjeno telo. Zanimivo, dlje ko je hodil, bolje se je počutil, njegove fizične zmožnosti so se izboljševale. Hodil je od avgusta do novembra; začel v Provansi in končal pri svetilniku La Hague na najbolj severni točki polotoka Contentin. O svojem romanju si je delal zapiske in napisal knjigo.

Tesson piše zelo privlačno, da pri branju res uživaš, kajti ne piše le o sami poti, pač pa o vsem mogočem, največ o naravi, o Franciji, politiki, vplivu tehnologije na življenje, o globalizaciji ("Ne dovolimo rabutanja jabolk, dovolimo pa, da mango iz Brazilije kraljuje na policah trgovin."), o arheologiji, geologiji, kmetijstvu, o prometu ("Prečkal sem železniške tire za hitri vlak, ki so jih še gradili – in razumel sem, zakaj: potrebujemo nove linije, da lahko hitimo v kraje, od koder se nam bo spet mudilo drugam."), o podeželju, urbanizaciji, priseljevanju tujcev v Francijo, o zanimivih ljudeh, ki jih je srečal, o živalih (npr. o kuščarjih in pajkih) idr., pri čemer je pravi mojster opiso-

vanja. Zaradi poškodbe ima deformiran obraz, zato ga ljudje različno sprejemajo in se nanj odzivajo, piše tudi o tem. Niti ne beremo veliko, kje je spal, kaj je jedel, pač pa je branje nenehna refleksija dogajanja v okolici in v njem samem. Ko sreča staro šepajočo gospo s polno košaro robidnic, pravi, da je njen pogled "... takšen, kakršnega sem iskal, trd, iskrec se od starega znanja. To je tista kategorija ljudi, ki jim zdravje sliv pomeni veliko več kot hiter internet." Ko naleti na mnoge prepovedi hoje, si o posestnikih misli svoje: "Ker nimam nobene posesti, skušam biti sam svoj gospodar vsaj s hojo. Asfaltu se izogibam, včasih prespim na prostem. To je tisto, kar lahko." Tesson je bil svoje čase alpinist, zdaj pa pravi takole: "Dvajset let sem poplesaval po grebenih in stenah, zdaj pa se premikam v ritmu stare gospe. To sem poimenoval *ironija nerode*." In še: "Na tisoče načinov lahko pobegneš pred svetom ... Hoja je blagodejno vplivala name. Dala mi je zaklad, ki sem ga tako potreboval, in ki sem ga s takšno težavo ohranjal: ritem ... Preteklost me sili v to, sedanjost me zdravi, za prihodnost mi je vseeno."

Dobra knjiga, toplo priporočam. Po knjigi so posneli tudi film (*Sur les chemins noirs*). Tesson ima v slovenščino prevedenih več svojih knjig (*Snežni leopard*, *Pod milim nebom*, *Preпусти se življenju*, *V sibirskih gozdovih*). Za svoje pisanje je prejel številna pomembna francoska literarna priznanja.

Vladimir Habjan

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

Upravni odbor (UO) PZS se je 9. junija, to je dan pred dnevom slovenskih planincev, sestal v Planinskem domu na Kalu na 6. seji v tem mandatnem obdobju. Seje se je udeležilo 17 delegatov, ki jih je vodstvo PZS med drugim seznanilo o sprejetju Mojstrane maja letos v družino Gornj-

ških vasi in o novem rezervacijskem sistemu za planinske kočje. Tretja točka dnevnega reda je bila namenjena rebalansu finančnega načrta PZS za leto 2023 na podlagi znanih rezultatov razpisov in novega vira za vzdrževanje planinskih poti. UO je potrdil opustitev krajših odsekov planinskih poti Pod Suhim vrhom–Na vrhu skal S, Veliki Javornik Z–Veliki Javornik JZ; oba pripadata PD Ajdovščina, Sleme JV–Sleme jezera (PD Jesenice) in Leše JV–Planina Osredok Z (PD Komenda). UO je na željo lastnika iz Slovenske planinske poti (SPP) izločil kontrolno točko Furlanovo zatočišče na Abramcu, med kontrolne točke Razširjene slovenske planinske pa so dodali Orožnovo kočjo na planini Za Liscem pod Črno prstjo (PD Bohinjska Bistrica), ki stoji na temeljih prve kočje Slovenskega planinskega društva. Razpravljali so predlog po zvišanju priporočenih cen nočitev in osnovne oskrbe v planinskih kočah; predlog po novem uvaja tudi kategorijo družinske sobe. Močna razprava pa se je vnela zaradi različnih pogledov glede gradnje vetrnih elektrarn na Pohorju. UO je sprejel stališče, da zveza kljub zavedanju sodobnih energetskih izzivov nasprotuje umestitvi vetrnih elektrarn na Pohorju. Poseg PZS ocenjuje kot nesorazmeren in nepovraten z ozirom na slabšanje možnosti doživljanja planinske narave in kvalitete življenja prebivalstva na Pohorju. Iz registra planinskih objektov PZS sta bila zaradi ukinitve dejavnosti ali spremembe lastništva izbrisana Planinski dom Petrovo Brdo in Planinski

dom na Gospincu. Osrednje prireditve PZS v letu 2024 bodo naslednje: skupščina v petek, 19. aprila, dan planincev v soboto, 15. junija, podelitev najvišjih priznanja PZS pa v soboto, 7. decembra 2024.

Slovenski planinski muzej (SPM) v Mojstrani je v sodelovanju s Planinsko zvezo Slovenije 3. junija ob letošnji 70. obletnici Slovenske planinske poti (SPP) odprl razstavo, ki je namenjena predstavitvi poti, življenja in znamenitosti ob njej. SPP, ki je nastala na pobudo Ivana Šumljaka, je najdaljša in najbolj priljubljena vezna pot v Sloveniji ter ena najstarejših v Evropi in svetu. Prav po njenem zgledu so se podobne poti vzpostavile tudi drugod izven naših meja. Predsednik PZS Jože Rovar je v govoru ob razstavi izpostavil: "Čeprav se je ideja o takšni izjemno dolgi vezni poti nekaterim zdela celo heretična, saj naj bi vzpodbujala tekmovalnost, smo jo planinci vzeli za svojo. Postala je celo zgled mnogim v Evropi. Zanimanje za pot je z leti raslo, doslej je bilo izdanih več kot 200.000 dnevnikov, skoraj 11.000 planincev pa je prejelo priznanje za celotno opravljeno pot. /.../ SPP je seveda vpeta tako v planinsko kot tudi v širše turistično gospodarstvo in prinaša dohodek ne le planinskim kočam, temveč tudi mnogim drugim turističnim ponudnikom. Ob njej so se razvili tudi mnogi, do tedaj manj znani kotički Slovenije, spoznali smo jih tako domačini kot tudi mnogi tuji planinci." Vodja SPM Matjaž Podlipnik pa je o razstavi dejal: "Ena od poglobitvenih nalog našega muzeja je

Pot je v celoti prehodila že skoraj 11 tisoč planincev, med njimi tudi tujci iz daljnih dežel.
Foto Katja Žvan

zbiranje in ohranjanje slovenske planinske kulturne dediščine in SPP s svojim očetom Ivanom Šumljakom in ostalimi, ki so prehodili pot in ob njej ustvarili številne zgodbe, nedvomno predstavlja pomemben del le-te. Rdeča nit razstave so lepote, ki jih pohodnik srečuje na Slovenski planinski poti, ki ga ne le vabijo, pač pa nezavedno pritegnejo k sebi."

Vse do konca septembra lahko planinsko članarino poravnate na poti, in sicer hitro, priročno in enostavno kar na vseh bencinskih servisih Petrol v Sloveniji.

Začela se je deveta sezona akcije naj planinska koča, pri kateri lahko izbirate med 152 planinskimi slovenskimi kočami. Od tega je 29 visokogorskih planinskih koč in kar 123 koč na nižje ležečih predelih. Glasovanje traja do 5. septembra, ko bosta znani zmagovalki, naj planinska koča in naj visokogorska planinska koča. Koče ocenjujete po urejenosti, gostoljubju in ponudbi. Lanskoletni zmagovalki, Krekova koča na Ratitovcu in Mihov dom na Vršiču, letos in prihodnje leto ne bosta vključeni v glasovanje, zato zanju ni mogoče glasovati. Akcija poudarja trajnost in skrb za okolje, zato bo na koncu glasovanja k skupnemu seštevku točk glasovalcev prištetih še dodatnih pet odstotkov točk tistim planinskim kočam, ki imajo v letu 2023 certifikat Okolju prijazna planinska koča.

V šesti epizodi podkasta V steni je Miha Habjan gostil vrhunsko športno plezalko Janjo Garnbret, okronano tudi z zlato olimpijsko medaljo. Korošico, ki ima velik plezalni talent in je hkrati izjemen garač, pozna ves plezalni svet.

V drugem tednu vseslovenske akcije Teden vseživljenjskega učenja se je zvrstila kopica planinskih dogodkov, med drugim planinski pohod na Boč, srečanje planincev na Paškem Kozjaku, srečanje planincev Dolenjske in Bele krajine, Trdinov pohod ...

Odbor inPlaninec. Na vseslovenskem inkluzijskem pohodu Skupaj v hribe do Starega malna pri Vrhniku so znova dokazali, da za inPlanince ni nobenih ovir. Poleg inPlanincev iz skupin Odločen korak (Slepi in slabovidni planinci po Slovenski planinski poti), GOGO (Gibalno ovirani gore

osvajajo) in Nevrorazlični Ama so se pohoda udeležili še iz Centra IRIS, Centra Janeza Levca, otroci iz eote Krtek vrtca Domžale in drugi udeleženci iz različnih društev ter številni prostovoljci. Prvič je bilo omogočeno, da so pohod spremljali v živo kar prek štirih kamer tudi tisti, ki niso mogli zraven.

Gospodarska komisija. PD Žirovnica potrebuje pomoč ob vikendih v svoji koči pri izviru Završnice. V PD Ljubljana - Matica nudijo zaposlitev v Domu na Komni za čas poletne planinske sezone.

PD Brda je 27. maja slovesno odprlo prenovljeno planinsko zavetišče na Koradi, ki je bilo namenu prvič predano 25. avgusta 1991. Zaradi vse večjega števila obiskovalcev so leta 2019 začeli z obnovo, katere vrednost je ocenjena na okoli 70.000 evrov in jo je društvo v celoti financiralo **sámo**. Zaradi epidemije bolezni COVID-19 v letih 2020 in 2021 so se dela nekoliko zavlekla.

Komisija za planinske poti (KPP) je povabila na dan slovenskih markacistov, ki je bilo 1. julija na območju Pohorja in Kozjaka, kjer so se planinske poti tudi obnavljale. Organizatorji letošnjega tradicionalnega dogodka markacistov PZS so bili MDO PD Koroške, MDO PD Podravja in KPP.

PD Nova Gorica obvešča, da je zaradi sanacije pogorišča in sečnje pot med Trsteljem in Fajtjim hribom, v delu od Renških vrat prek Lesenjaka in Trešnika (Vrtovke) do nadaljnega zaprta. Obhod je možen po cesti.

PD Jesenice obvešča, da je zaradi sečnje zaprta pot med Markljevim rovtom in Sedlom Suha pod Golico. Na Golico in proti Struški se lahko povzpnete po vseh drugih planinskih poteh.

PD Kamnik obvešča, da je zaradi podora oz. padajočega kamenja zaprta planinska pot, ki vodi s Kokrškega sedla proti Grintovcu, in sicer na odseku med Cojzovo kočjo na Kokrskem sedlu in Ovnovim čerom. Ista pot vodi tudi proti Dolcem in Kočnam.

Komisija za varstvo gorske narave (KVGN) je za uporabo javnega potniškega prometa ter druge naravi prijazne načine obiskovanja gora skupaj z Geografskim inštitutom Antona Melika ZRC SAZU začela

akcijo Peš iz dolin do višin – v hribe z javnim prevozom.

Odsek za varstvo gorske narave PD Nova Gorica v sodelovanju s KVGN od 23. do 29. julija vabi na poletni naravovarstveni tabor v Lepeni.

Komisija za alpinizem (KA) je za zadnji junijski konec tedna organizirala alpinistični tabor v Robanovem kotu, tečajniki in pripravniki alpinističnih odsekov so med 22. in 25. junijem plezali na taboru mladih alpinistov v kopni skali "Kamniško sedlo 2023", med 8. in 16. julijem pa je v Dolomitih potekal alpinistični tabor Brenta. Ženski letni alpinistični tabor pa KA organizira med 21. in 23. julijem v Logarski dolini z izhodiščem na Klemenči jami.

Komisija za športno plezanje (KŠP) Janja Garnbret je osvojila drugo mesto na tekmi svetovnega pokala v balvanskem plezanju v Pragi. V moški konkurenci je bil od naših najuspešnejši Jernej Kruder – na 18. mestu. V Brixenu v Italiji je na šesti tekmi svetovnega pokala v balvanih Julija Kruder zasedla 9. mesto. Garnbretova pa je po brezhibni predstavi na balvanih v Innsbrucku na svoji drugi tekmi svetovnega pokala zmagala, in to po vrnitvi po poškodbi. S tem je dosegla že svojo 38. zmago v svetovnem pokalu. V Innsbrucku sta bila uspešna tudi Zan Lovenjak Sudar in Martin Bergant.

13 članov mladinske reprezentance se je v Duisburgu v Nemčiji udeležilo evropskega prvenstva v športnem plezanju.

Na tretjih evropskih igrah, ki so bile med 21. junijem in 2. julijem v Krakovu na Poljskem, je nastopilo kar 137 slovenskih športnikov, med njimi tudi športni plezalci.

Planinska založba (PZ). Izšel je planinski vodnik *Karnijske Alpe*, ki predstavlja obsežno območje med Julijci in Dolomiti, od Ojstrnika do Pincavalla. Vodnik prekaljenih piscev, Vladimirja Habjana in Irene Mušič Habjan, vas med drugim popelje kar na 110 vrhov po različno zahtevnih poteh. Gre za izbirni vodnik, s katerim dobivamo tako rekoč enciklopedijo Karnijcev v slovenskem jeziku. "Težko si predstavljam, da bi lahko gorstvo predstavili še bolje," je zapisal urednik vodnika Andrej

Stritar. Ta novi vodnik *Karnijske Alpe* ter novi leposlovnici deli PZ, ki sta ju napisala Jana Remic (Šepet samotnih stezic) in Peter Muck (*Spomini starega alpinista*) pa je PZ predstavila na novinarski konferenci na prvi poletni dan, 21. junija.

PZS je pred začetkom poletne planinske sezone pripravila novinarsko konferenco s poudarkom na preventivi z ustrezno izbiro ture in opreme, na prvi pomoči v gorah in na informiranju o odprtju planinskih koč v visokogorju. Na spletu so objavili tudi podatke Gorske reševalne zveze Slovenije o reševanju v letu 2022, ko je GRZS zabeležila rekordno število intervencij – kar 667; od teh so bili v 371 intervencijah udeleženi tuji državljani, kar pomeni dobrih 55 odstotkov. Prvič je bilo več gorskih nesreč, v katerih so bili udeleženi obiskovalci gora iz tujih držav.

Zdenka Mihelič

U SPOMIN

Jože Blažej

(1934–2022)

Jože Blažej, navdušen hribolazec, smučar, kolesar, tekač, rolkar, vsestransko športno aktiven – težko je najti šport, ki se ga ne bi lotil – tudi dober plesalec, povrhu pa je vedno imel nekaj dobrih šal v svoji malhi, da je spravljal družbo v smeh ...

Rodil se je 27. februarja 1934 na Koroškem, v Prevaljah, kamor se je družina preselila po plebiscitu leta 1920. Kasneje so se preselili na Jesenice, kjer je Jože hodil v šolo in preživel večino svoje mladosti. Njegov oče je imel tiskarno, kjer je med drugo

svetovno vojno podnevi tiskal za oblast, ponoči pa letake za partizane. Kot strasten hribolazec in gornik je to ljubezen prenašal na svoje otroke, ki so ga že zelo mladi spremljali na njegovih planinskih poteh. Ko so jeseniški planinci v naročju Jalovca italijansko vojaško opazovalnico preuredili v skromno planinsko koč, je bil Jožetov oče eden najbolj aktivnih pri gradnji, k delu pa je pritegnil še svoje otroke. Klicali so ga kar Boter Zavetišča pod Špičko. Da jabolko ne pade daleč od drevesa, so dokazali tudi otroci. Starejši Janko, eden najboljših alpinistov prve povojne generacije, je leta 1957 skupaj z Igorjem Levstekom napisal knjigo *Himalaja in človek* (priročnik za pot v Himalajo). Mladi Joža pa je spoznaval hribovje in gorovje nad Jesenicami, tudi Karavanke in Julijce, dve poletji je bil ovčji pastir v Trenti, kamor ga je poslal oče, češ, "... da ne bo časa za neumnosti ..." Tako je spoznaval še lepote gora na drugi strani Vršiča, gore nasploh pa so postale njegova največja ljubezen. Pri šestnajstih letih je Joža odšel v uk za steklopihalca v Ljubljano. Bil je talentiran, postal je pravi mojster, zato si je prislužil dodatno usposabljanje v tujini. V Düsseldorfu je nadgradil svoje znanje, postal cenjen strokovnjak ter "napihal" vse potrebno stekleno posodje (epruvete, bučke, čaše, erlenmajerice ...) za takratni Kemijski inštitut Boris Kidrič v Ljubljani, kjer je bil zaposlen. Z razvojem in napredkom tehnologije je bilo povpraševanja po tovrstnem znanju vse manj, zato se je odločil za nadaljnji študij in ob delu končal srednjo ekonomsko šolo, nato pa še prvo stopnjo prava. S svojim delom je nadaljeval v komerciali, v ljubljanski Termiki, kjer je dočakal upokojitev. Poleg rednega dela in skrbi za družino pa je vedno našel čas za gore in težko je najti vzpetino v domovini, kamor ne bi stopila njegova noga, pa tudi veliko tujih gora je osvojil. Poleg vseh teh aktivnostih je z družino na Dobenu postavil vikend, ki je leta 1991 postal njihov dom. Po dolgem in počez je prehodil vse poti in stezice rašiškega gričevja, toda gore so bile še vedno tiste, brez katerih ni mogel. S seboj je vodil hčer, zeta, vnuke in tudi nanje prenesel svoj odnos do gora.

Poleg pohodništva je Jože tudi kolesaril, hodil na plesne vaje, bil član folklorne skupine Kolovrat, rolkal je še pri osemdesetih, pridno pa je koristil tudi letno smučarsko karto za Krvavec, in to, ko je imel osemdeset let že za seboj.

"Veš, Tone, sedaj pa že čutim, da sem star, še predlani sem se v enem dnevu povzpел na Triglav in se vrnil v dolino, sedaj pa ne gre več ...", mi je potarnal pri dvainosemdesetih. Kar težko je verjeti, da je našel čas in si na avtomobilskih potepih z ženo ogledal dobršen del Evrope, Azije in tudi Afrike, njegovo videnje tega potovanja je bilo v nadaljevanjih objavljeno tudi v časopisu.

Ja, tak je bil Blažejev Jože in večina Dobencev, predvsem starejših, ga je poznala. Bil je aktiven, komunikativen, optimističen in tudi kak dober štos je imel vedno v rokavu. Leta 2018, pri 84 letih, se je preselil v dom starejših v Trzinu in se po začetnem prilagajanju novemu okolju kmalu spet našel in celo postal "zvezda" doma. Letos v juliju bo eno leto, odkar nas je zapustil, a spomin nanj je še vedno živ. Pogrešamo ga ...

Tone Vidrgar

Hedvika Paučnik

(1931–2023)

Dolgost življenja našega je kratka. Kaj znanco je zasula že lopata! Odprte noč in dan so groba vrata; al dneva ne pove nobena pratka. (France Prešeren, Memento mori)

Še dobro, da je tako, bi interpretirali te Prešernove verze. Mirno, z angelsko pomočjo je odšla iz zemeljskega sna v večnost v noči s soboto na nedeljo, uro zatem, ko se je začel letošnji 14. maj. V najlepšem mesecu leta, v dvaidevetdesetem letu.

Lepa leta. Bila je zavezana skupnosti, družini svojega brata, s katero so si delili domovanje, delovnemu okolju, kjer si je služila kruh, glavino let v vojnem zdravilišču in predana društvenemu življenju v domačem, rimskem planinskem društvu. Ni pa ji bilo dano, da bi si ustvarila lastno družino. Tako je svoje življenje je posvečala drugim. Posebno mesto v dojemanju njenega sveta je imela gotovo njena nečakinja Brigita.

Hedvika se je rodila v začetku tridesetih let prejšnjega stoletja, 7. novembra leta 1931. Oče je v zakon z njeno mamo Amalijo po pokojni prvi ženi pripeljal dva otroke, ki sta bila od nje in njenega starejšega brata Leopolda precej starejša. A vsi so se lepo razumeli med seboj. Očeta je izgubila zelo zgodaj. Pri podiranju drevja v gozdu ga je veja smrtno ranila. In njeni mami je bilo vse prej kot lahko, ko je ostala sama z dvema majhnima otrokoma, starima šest in tri leta. Pri hiši je bil še Ludvik Razboršek, ki se je pri očetu učil za čevljarja in je umirajočemu očetu obljubil, da bo pri hiši tako dolgo, da bosta otroka pri kruhu. In besedo je držal. Ostal je vse dotlej, dokler se ni Hedvika izučila za trgovko. Večino delovnih let je preživela v takratnem vojnem centru za medicinsko rehabilitacijo, v zdravilišču Rimske Toplice, kjer je dočakala upokojitev. Ko je bolezen vzela njenega starejšega brata Leopolda, so v hiši ostale tri ženske. Razen Hedvike še svakinja in nečakinja, ki so se pogumno soočale z vsakdanjimi križi in težavami.

Njena velika želja že od mladih let in do pozne starosti je bila opazovati svet z višin, torej imeti široke razglede. Dokler je zmogla, je zahajala v gore. Najprej je osvojila vrhove v bližnji okolici, potem pa je odhajala vse dlje in višje. In da taka hribolazka aktivno deluje v domačem, rimskem planinskem društvu je bilo nekako samoumevno. Bila je zvesta članica društva vse od njegove ustanovitve pred sedemdesetimi leti, od leta 1967 pa je bila vrsto let tudi članica upravnega odbora tega društva. Pomagala pri gradnji kočice na Kopitniku, kar je bilo zanjo samoumevno, prav tako tudi dežuranje v njej.

Da Kopitnik človeku prirase k srcu, ni treba veliko, res je posebno lep vrh,

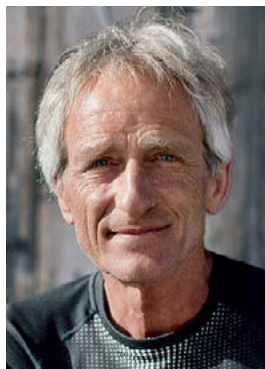
izurjeno oko pa opazi kraški svet na vsakem koraku. In ko prišlek pride na skale, se zdi kot Stvarnik, ki se ozira po svojem stvarstvu in zadovoljen ugotavlja, da se mu je vse, kar vidi, kar posrečilo. Svojo pripadnost hribom in goram je okronala še z izpitom za planinskega vodnika. Znanje je hvaležno delila med druge in tako je veliko Rimljanov naše vršace spoznalo tudi z njeno pomočjo. Za to delo je planinska organizacija Hedviko nagradila z visokimi priznanji. Dobila je vsa odlikovanja društva, leta 2016 pa še spominsko plaketo Planinske zveze Slovenije. V domačem planinskem društvu so ji za vse njeno opravljeno delo neizmerno hvaležni.

Hribi in gore – njeno veselje in strast. Pri sedemdesetih je še stala na slovenskem očaku Triglavu. Ko ji je bolezen vzela moči za hojo v gore, se je rada sprehodila do cerkve sv. Marjete v Šmarjeti. Bogvedi, kako hudo je, če človeka doleti demenca. Pravijo, da je to huda bolezen za tistega, ki jo ima, in tudi za tiste v okolici. Hedvika je zaradi hude oblike demence zadnje leto življenja prebivala v Domu starejših občanov v Trbovljah, saj je potrebovala domsko oskrbo. Naj ji bo dano počivati v miru in se razgledovati po prostranih poljanah, kjer je svet gotovo povsem drugačen, očiščen človeških zablod, smo razmišljali vsi tisti, ki smo jo imeli radi in smo se od nje poslovili na rimskem pokopališču 18. maja letos.

Boža Herek

Robert Renzler

(1956–2023)

V 68. letu je sklenil svojo življenjsko pot alpinist in gorski vodnik Robert Renzler, osebnost, ki je znana tudi

slovenskemu planinstvu in alpinizmu. Preplezal je več kot tisoč plezalnih smeri, od teh okoli dvesto VI. in VII. težavnostne stopnje. Med preplezanimi stenami so Eiger, Velika Cina, Grandes Jorasses, Grand Capucin ... Stal je na osemtisočaku Gasherbrum II v Karakorumu, plezal je v Yosemiteh in drugod.

Roberta Renzlerja, klasičnega filologa in psihologa Univerze v Innsbrucku, zadnjih dvajset let (2002–2020) poznamo kot generalnega sekretarja "osrednjega" Alpenvereina s sedežem v Innsbrucku. V tej funkciji je aktivno ter strokovno deloval v združenju UIAA. V začetku leta 1990 je prevzel mesto poslovodnega predsednika, kasneje pa je postal predsednik UIAA. Kot pomemben strokovnjak je aktivno sodeloval pri nastanku *Tirolske deklaracije*, ki opredeljuje temeljne vrednote gornišstva in gorskih športov. Bil je tudi organizator in vodja prvega svetovnega prvenstva v plezanju v Innsbrucku. V splošnem je veliko pripomogel k razvoju športnega plezanja. Njegovo strast za gorske športe, izstopajoče sposobnosti in predanost goram so mnogi občudovali, še več, mnogi so v njem našli navdih in motivacijo.

Robert Renzler je bil aktivno vpet v nastajanje Združenja planinskih društev in zvez alpskega loka (CAA). Bil je gorniška avtoriteta, predan je bil varovanju in ohranjanju Alp, ki so mu pomenile srce in življenje Evrope. Prizadeval si je, da bi dobre prakse in doktrino o varovanju gora prenesli še v ostala svetovna gorstva. Njegovo moč, energijo in voljo do planinstva smo občutili tudi mi, ko je prišel v Ljubljano na sejo CAA in pred tem še "mimogrede" opravil vzpon čez Steno na vrh Triglava. Vodil je tudi raziskavo zgodovine Avstrijskega planinskega društva v obdobju 1919–1945, ki je bila izdana v knjigi *Berg Heil – Pozdrav goram*, v kateri so poskušali objektivno prikazati preteklost avstrijskega planinstva.

Roberta se bomo s hvaležnostjo spominjali tudi slovenski planinci in alpinisti.

Franci Ekar

**POČITNIŠKA
PLEZALNA
ŠOLA**

Aktivne in zabavne počitnice | Za začetnike in izkušene mlade plezalce
10 terminov preko celega poletja | www.plezalnicenter.si

PLEZALNI
CENTER
LJUBLJANA

**U prihodnjih številkah Planinskega
vestnika boste lahko prebrali ...**

TEMA MESECA

test gorilnikov, gore in starostniki

INTERJUJ

Alen Marinovič, Andrej Gradišnik

Z NAMI NA POT

Škofja Loka, Apenini

gorenjska televizija
www.gtv.si

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

*Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.*

POLETNA DOŽIVETJA NARAVE

vsak petek ob 17.05 h

na Radiu Ognjišče

**RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA**

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE

vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

**RADIO
UNIVOX**

**99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz**

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

**RADIO
KRANJ 97.3**

www.radio-kranj.si

GORENJSKI megasrček

f t

gore-ljudje

